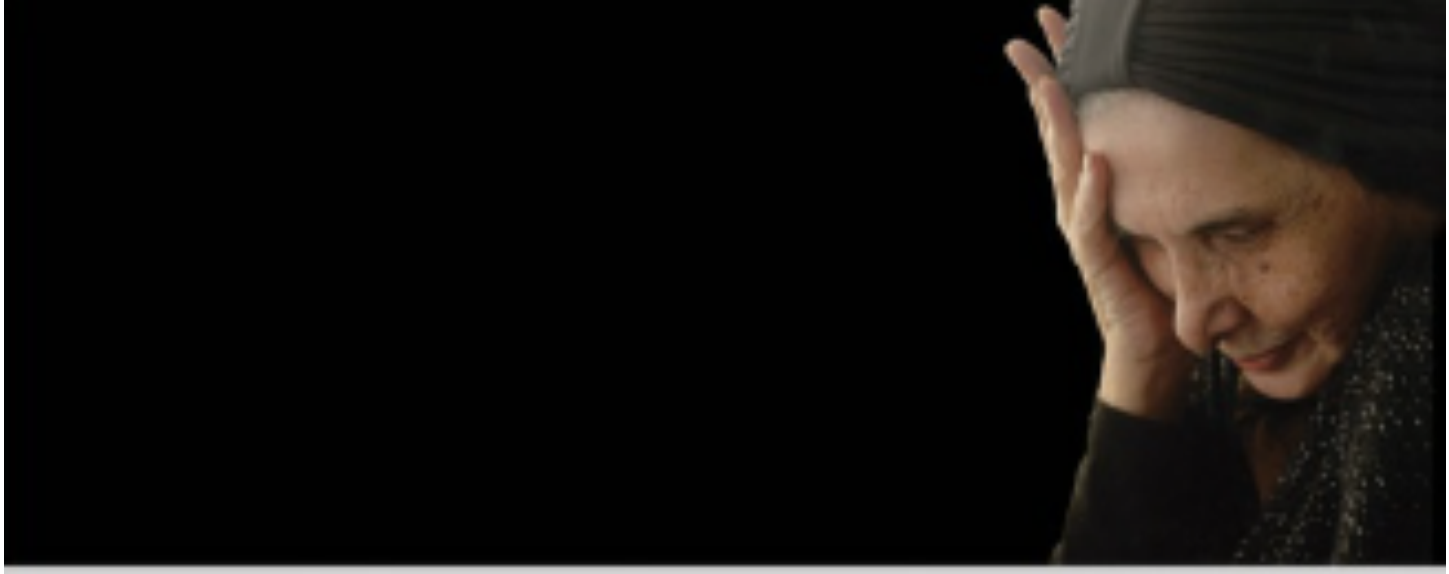

Ayşe Şasa

Bir Ruh Macerası

TİMAŞ

iyi ki kitaplar var...

BİR RUH MACERASI

Ayşe Şasa

Konuşanlar:

Leyla İpekçi

Meryem Atlas

Berat Demirci

TİMAŞ YAYINLARI | 2203
Ayşe Şasa Kitaplığı | 3

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Emine Eroğlu

EDİTÖR
Seval Akbıyık

KAPAK FOTOĞRAFI
Halit Ömer Camcı

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1. BASKI
Kasım 2009, İstanbul

ISBN
978-605-114-128-2

E-ISBN
978-605-114-479-5

TİMAŞ YAYINLARI
Telefon: (0212) 511 24 24
Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul
timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Ayşe Şasa

1941 yılında İstanbul'da doğdu.

1960 yılında Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nden mezun oldu. bir dönem o zamanki Robert Kolej İdari Bilimler Bölümüne devam etti.

1960 yılında Türk sinemasında senaristliğe başladı.

1969 yılında sağlık nedenleri dolayısıyla sinemadan uzaklaşmak zorunda kaldı.

80'li yıllarda yeniden senaryo yazmaya başladı. "Ah Güzel İstanbul", "Muradın Türküsü", "Gramofon Avrat", "Dinle Neyden" gibi senaryolarda emeği geçti.

1990 sonrasında "Yeşilçam Günlüğü", "Delilik Ülkesinden Notlar", "Şebek Romanı" gibi kitaplar yayınladı.

Muhterem Ömer Tuğrul İnançer Beyefendi'ye
sonsuz şükran ve hürmetlerimle...

İÇİNDEKİLER

AİLE PROFİLİ
MÜREBBİYELER REJİMİ
ALATURKA HER ŞEY AYIP
DEMİR KAPININ ARDI
ELVEDA “LİEBER GOTT” MERHABA SOSYALİZM
SİNEMA VE İLK EVLİLİK
YEŞİLÇAM SOKAĞI’NDA BİR GARİP
KUTUDAKİ MUTLULUK
“GÖKYÜZÜNDE YALNIZ GEZEN YILDIZLAR”
BAS-Ü BADE’L MEVT
FÜSUS IŞIĞINDA YENİ BİR DÜNYA
“MUCİZELER BİR KEZ BAŞLADIĞINDA BİTMEK BİLMEZ!”
HATİME

Takdim

Bundan yedi sekiz yıl önce, bir gün, kendisine derin saygı beslediğim bir Allah dostu bana, hatıralarımı kayda geçirmemi buyurunca, bir an irkilmiş, düşüncelere dalmıştım.

Nasıl olacaktı? Geriye dönüp ağır sıkıntılarla dolu çocukluk ve gençlik yıllarımı hatırlamak bile bana bunalım ve daralma veriyordu.

Ancak bana bu ödevi veren kişinin sözü benim için buyruktu. Bir süre sonra genç bir arkadaşın yardımıyla anılarımı teybe kaydetmeye başladım.

Birçok aksaklıktan sonra kayıt işi tamamlandığında, anlattığım süreçle bir kez daha derinden derine hesaplaşmış bulunuyordum.

Hayatımdaki belli çilelerin zahirdeki müsebbibi gibi gözüken ebeveynime ve diğer ilgili kişilere karşı içimde en ufak bir şikâyet kalmamış olduğunu memnuniyetle müşahede ediyorum. Kadere rıza duygusu; sabrı, tevekkülü, bir başka boyutta zenginleşmeyi getiriyor.

Söz konusu kişilerden göçmüş olanlara daima rahmet, hayatta bulunanlara da selamet dilemekteyim.

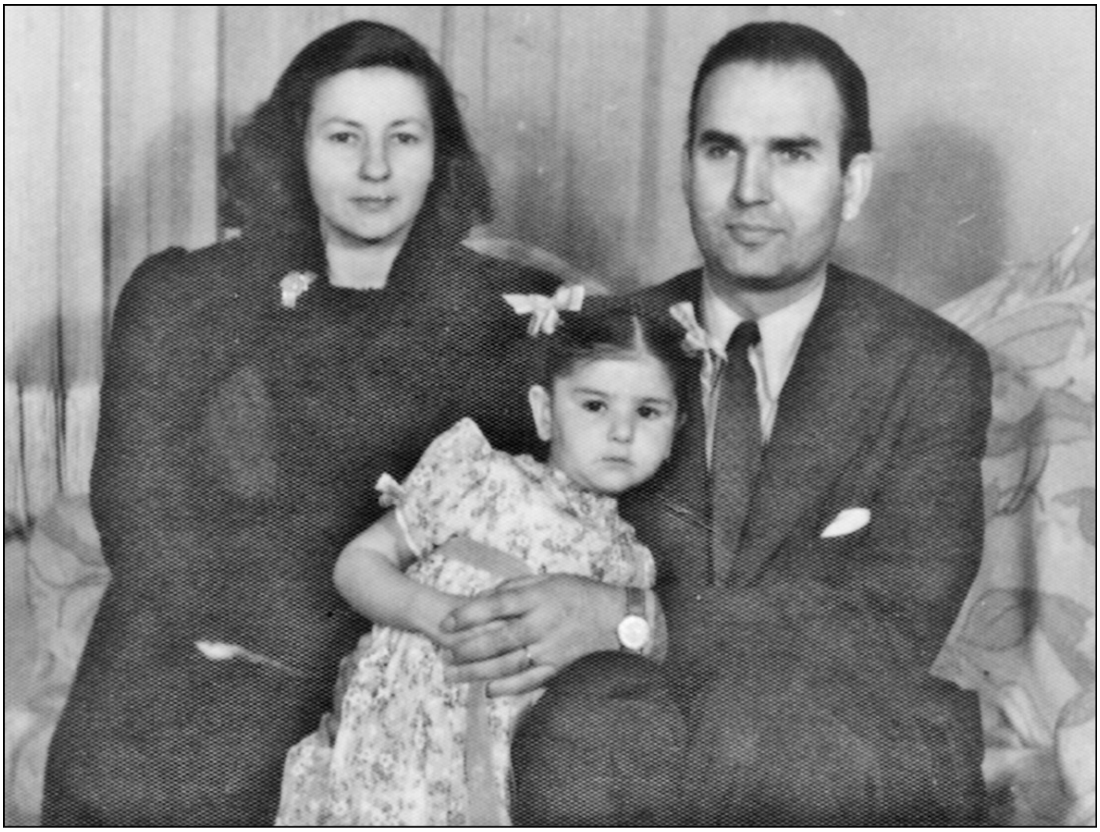
Kayıt işlemi boyunca bana destek olan, değerli katkılarını esirgemeyen aziz kardeşlerim Meryem Atlas, Leyla İpekçi, Berat Demirci ve Elif Betül Demirci'ye sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Onların kararlı mesaileri olmasaydı bu metin belki de tamamlanamayacaktı.

Hayatımdan, bende yer etmiş birtakım olayları ve sahneleri nakletmekten başka hiçbir iddiası olmayan bu metni okurların ilgisine sunarım.

Ayşe Şasa
Temmuz 2009, Gayrettepe

Takdîr cuz rizâ-yı tu kârî ne-mîküned
Peyveste tâ'at-i tu edâ mîküned kazâ
(Kader, senin hoşnutluğunu kazanmaktan başka bir iş yapmıyor;
Kaza ise daima sana boyun eğmeye devam ediyor)

Fuzulî, Leyla ile Mecnun
(Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ın Şanında Kaside)

Ayşe Şasa üç yaşındayken annesi ve babasıyla

AİLE PROFİLİ

“Ayşe Şasa kimdir?” demiyorum, “Ayşe Şasa olmak nasıl bir şey?” sorusuyla başlayalım izninizle.

Evet… Bu isim bile hayatımda çok şey belirliyor. Şasa, hayatım boyunca bilhassa telefonlarda telaffuzunu kimseye aktaramadığım bir soyadı. Kafkasya’da ok-yay anlamına gelen bir kelime; okun temrenini yapan usta anlamına da geliyor. Kerbela şehitleri arasında Ebu Şasa adında bir zat var, bizimle ilgisi olup olmadığını bilmiyorum… Telefonda Şile, Ankara, Sivas, Ankara diye kodlamam gerekiyor. Böyle diye diye bu yerlerin isimleriyle de bir özdeşlik kurmaya başladım. Boyumun biraz ortalamanın üzerinde olması da, çocukluğumdan itibaren göze batan bir şeydi. Bunları söylüyorum çünkü bunlar bende marjinallik duygusu uyandıran, yaşadığım çevre içerisinde iğretilik izlenimi veren şeylerdi.

Marjinalliğe isim ve fizik olarak sürüklenmek gibi bir şey, aslında marjinallik de değil yalnızlaşmak...

Evet... Bir de genelinde dar gelirli, yoksul insanların yaşadığı bir toplumda varlıklı bir aileden gelmenin üzerimde kurduğu tuhaf bir baskı vardı. Kendi konumumu yadırgama gibi bir şey. Varlık dolayısıyla bir azınlığın içinde oluş... İçine doğduğum şartlar oldukça üst bir seviyedeydi. Daha sonra bu servet belli bir oranda geriledi.

Varlıklı bir aileden gelmeniz... İyi değil mi bu? Oturur hanım hanımcık sosyete hayatı sürerdiniz...

Benden beklenen de oydu belki, normal olarak. Ama entelektüel merakım, galebe çaldı... Daha 6–7 yaşlarımdan başlayarak bu âlemdeki varlığımın sebebini, çevremin özelliklerini sorgular dururdum. Biraz aktif bir zihin yapım vardı herhâlde, altını çizerdim her şeyin. Bu da beni muhitimde sıra dışı kılıyordu... Kendimi başkalarından biraz daha farklı bir kişi olarak algılamama neden oluyordu… sıra dışı olmak, arkasından daima bir "kenar"da yalnızlığa sürükledi beni. Bende, aidiyetimi kurcalamak vazgeçilmez bir yere sahipti. Kurcaladıkça; hangi zümreye, çevreye ait olduğum; âlemde yerimin ne olduğu meselesi, belirsizlik olarak çıktı karşıma. Bu hâl, çocukluk ve gençlik yıllarımın yakamdan düşmeyen sorunuydu.

Neden belirsizlik, daha doğrusu belirsizliğin sebebi nedir?

Çevreme aidiyet bilinci çok zayıf olduğu için, her şeye dışarıdan bakıyordum, dünyaya dışarıdan bakmak zorunda kalıyordum. Aileme dışarıdan bakıyordum; ailem bir konuda haklı mı haksız mı, iyi mi kötü mü hep başkalarının gözüyle bakıyordum. Bu, bir çocuk için çok yorucu bir şey. Bu aidiyet belirsizliği çocuk yaşta eğri ile doğru hakkında yapayalnız karar verme mecburiyetini getiriyor. Eğriyi doğruyu ayırt edebilecek dayanağınız yok; ruhî dengenizi sağlayacak bir kültür ortamından mahrumsunuz…

Bu bir yerde uç vermedi mi?

Hatıratımı kayda geçirmek düşüncesi uyandığında aklıma ilk gelen ve beni hâlâ etkileyen bir olay var. Bence orada uç verdi... 16 yaşımdayım... Şişli'de La Paix Hastanesi'nin önünden geçiyorum. O dönemde inançlı biri de değilim, ama o hastanenin önünden geçerken içime bir şey doğuyor; bir dua değil de bir dilek, "Hakikate vasıl olmama vesile olacaksa, yolumun bu

hastaneden geçmesine razıyım.” demiştim içimden; niyet tutar gibi. “Hakikat” (truth) kelimesine aşırı bir ilgim, abartılı bir merakım var. Truth… Bu kelimeyi kolejde, ortaokulda sanıyorum, felsefe dersinde Platon’un diyaloglarında duymuştum. Çok cazip geliyordu bu kelime bana, müthiş bir etkisi vardı üzerimde, ama ne anlama geldiğini tam olarak bilmiyordum. Kelime büyüleyiciydi, ama ne olduğunu kavrayamıyordum… Hayat hikâyemi bir tek çizgiye indirgeyecek olursam: Hep bir arayışın, hakikat arayışının özeti olduğunu söyleyebilirim.

Annesiyle

Şimdi ne anlam ifade ediyor bu...

Hakikat kelimesi, arayış, tutku, saplantı... Ne kadar mariz bir talepte bulunuyorum. Yani bir akıl hastanesine gireceğim de oradan hakikate varacağım. O kadar mariz bir şey ki, tam içinde bulunduğum, karmakarışık ruh hâlini anlatıyor. Peki, daha 16 yaşında bu anafora kapılmamın sebebi ne? Oraya varıncaya kadar ben neler yaşadım? Geriye dönüp dönüp hep bunları düşünürüm.

Bu, sonradan ve tekrar tekrar yaşamak gibi bir şey olmalı...

Evet, aynen öyle… Ta bebekliğimin bile altını çiziyorum...

1941 yılında Amerikan Hastanesi'nde doğmuşum. Doğar doğmaz da oldukça büyük bir dertle karşı karşıyayım. Annem, Çerkes bir aileden geldiği ve pederşahi etkiler altında olduğu için bir erkek çocuk beklerken, kız doğurduğuna fevkalade üzülüyor; hatta bir süre bana süt vermekten bile kaçınıyor. Böyle bir başlangıç var hayatımda; şimdi ben döner bunu düşünürüm. Hastanede yeni doğan bebekler annelerine süt emzirmeye götürülürken, ben yatağımda yalnız bırakılmışım demek ki… Bana bir biberon veriyorlardı, onunla avunuyordum. Herhâlde ilk yalnızlık orada başladı.

Sonra…

Annem herhâlde elinde olmayan bu durumla uzlaştı ve küçük yaşımda o dönemin meşhur Sabah Fotoğrafçısı'na çektirilen fotoğraflarda poz veriyorlar, kucaklarında bebek Ayşe Şasa… Yüzleri gülüyor, memnun bir hâlleri var, ama bu biraz göstermelik gibi geliyor bana… Çünkü annemin, zavallı anneciğimin -onu bu konularda suçlamak istemiyorum ama- kişilik yapısı, benimle uğraşmaya, bir bebeğe vakit ayırmaya müsait değil. Beni, çok uygun gördüğü, Avrupa'da önemli bir çocuk bakımı okulundan diplomalı, Frau Katie adında Macar Yahudisi bir kadına doğduğum andan itibaren teslim ediyor. Bu kadın, beş yaşıma kadar adeta annemin yerini tutacak olan kişi. Böylece bir mürebbiyenin eşliğinde Şasa ailesine ve akraba çevresine dâhil oluyorum.

Aile kimlerden müteşekkil? Öncesi, sonrası…

Babam Avni Şasa; baba tarafından Çerkes, annesi Mihriban Hanım

tarafından güneydoğuda Bedirhan aşireti denilen önemli bir aşirete dâhil. Bedirhanların bir rivayete göre büyük komutan Halid bin Velid'e kadar dayandığı iddia edilir. Çok geniş bir aşirettir. Babamın babası Bekir Şasa, fevkalade dürüstlüğüyle tanınan, Cumhuriyet döneminde Orman Genel Müdürlüğü yapmış bir şahsiyet; Ankara'nın Eskişehir çıkışında, yol kıyısında hatırasına izafeten oluşturulmuş bir orman var. Bekir Bey, dürüstlük konusunda babamı çok etkilemiş.

Avni Bey sizin gibi varlıklı bir eve mi doğmuş?

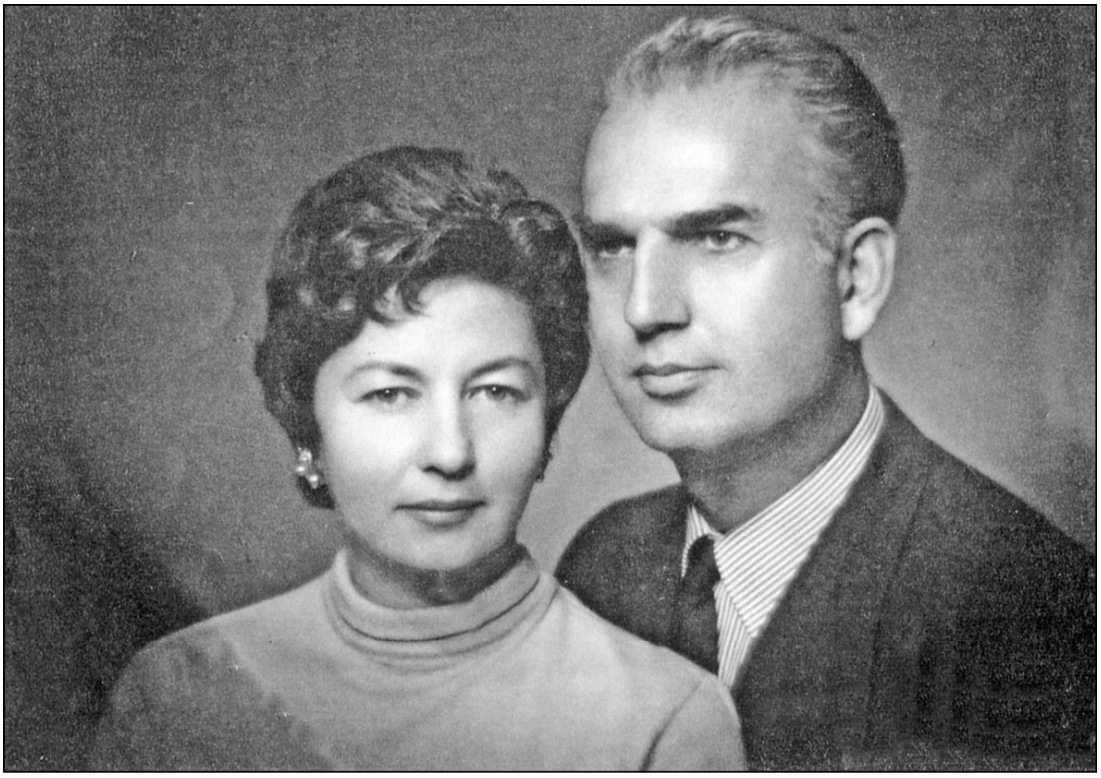
Hayır, hayır! Babamın çocukluğunu geçirdiği evi gördüm… Feneryolu'nda, cadde üstünde görgülü bir Osmanlı memur ailesinin mütevazı görünümlü evi. Babamın çocukluğu daha sonra yaşayacağı hayata göre mütevazı şartlar içinde geçiyor.

Mihriban Hanım nasıl biri, siz gördünüz mü?

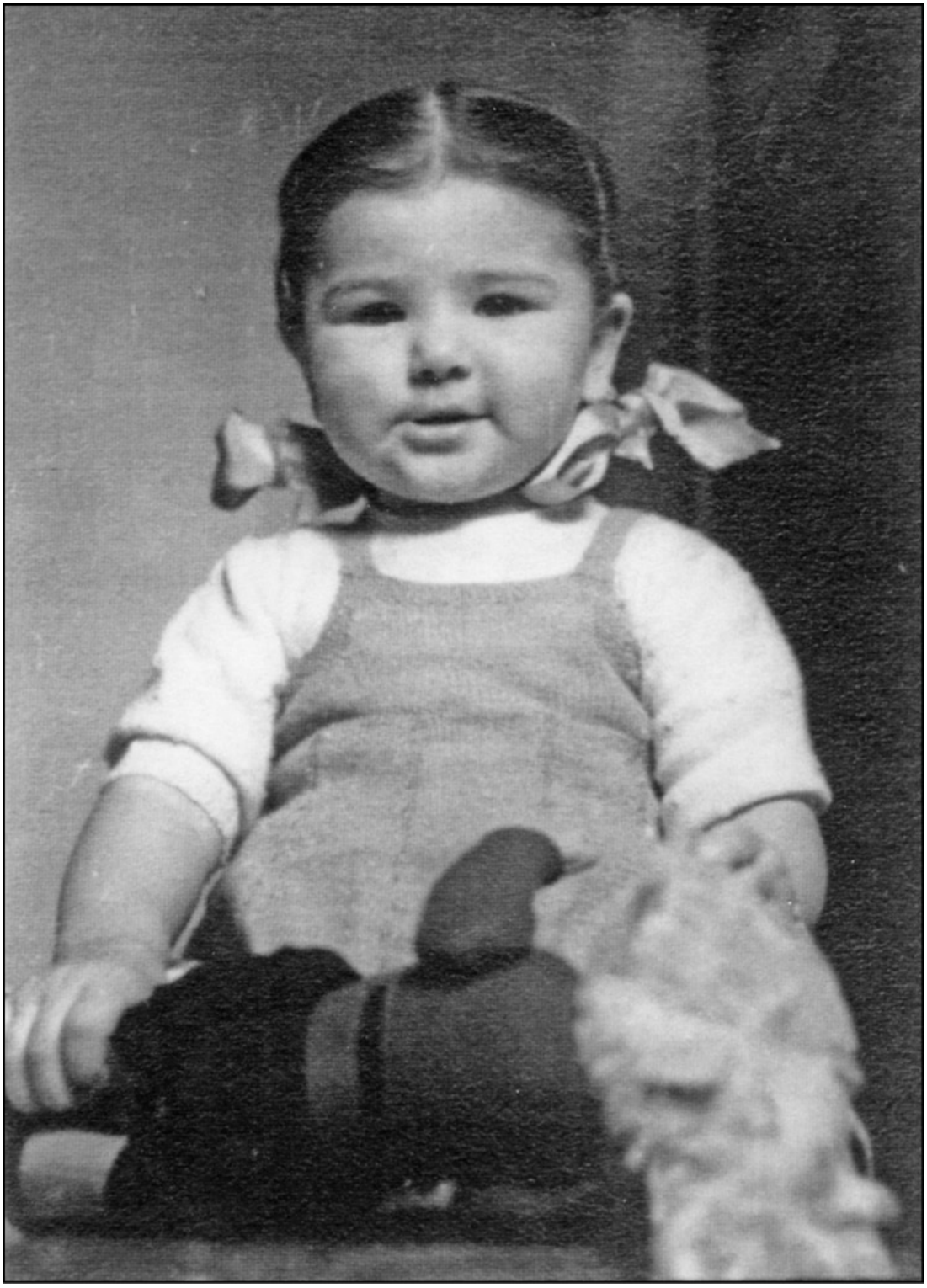
Mihriban Hanım'ı ben hiç görmedim… Genç yaşta tüberkülozdan ölmüş... Beş vakit namazında, ilmî kitaplara meraklı bir hanımefendi; çok çok hayırsevermiş... Aile dostlarımızdan birisi Mihriban Hanım'ı tarif etmek için şu hikâyeyi anlatır: "Herkesin derdine koşardı, herkesin acısına ortak olmaya çalışırdı. Dar imkânlarına rağmen çevresindeki insanlara hizmeti görev bilen bir kişiydi. Öyle ki, bir futbol maçı olduğu zaman hacet namazı kılıp, maçta kavga çıkmaması için dua ederdi." Mihriban Hanım'ın insanları seven ve düşünen bir şahsiyet olduğunu, hakkında söylenenlerden anlıyoruz.

Babanız Avni Bey…

Avni Şasa, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra hukuk okuyor ve ticarete atılıyor. O yıllarda ticaret sıra dışı bir şey, çünkü Türkler ticaret hayatında aktif değiller. Kereste ticaretine giriyor. Varlıklı bir kereste tüccarının dükkânında çırak olarak çalışıyor; o tüccar aile dükkânı elden çıkarmak ve babama vermek istiyor; ödeme konusunda da büyük kolaylıklar tanıyorlar. Babam böylece kereste mağazasını devralıyor... Bu şekilde ticaret hayatına başlıyor.

Annesi Melike Şasa, babası Avni Şasa

Ayşe Şasa iki yaşında

Kişilik özelliklerinden bahsedebilir misiniz?

Elbette… Babam çok nazik, çok merhametli, halim selim, diğerkâm, hep insanların hayrı için çırpınan bir insandı. Ruhen aristokrattı... Fakat o dönemde, bir kafa karışıklığı, bir değer karmaşası var… Babam da karmaşadan payını almıştı. Bir yanıyla çok yerli ve muhafazakâr… Kafkas kültürünün de etkisi vardı üzerinde… Mesela namus kavramının ve namuslu olmanın altını her fırsatta çizerdi. Ama aynı Avni Şasa'nın Amerikan liberalizmine, Amerikan sistemine de hayranlığı vardı.

Ticarete atılmasına bu görüşleri mi sebep oldu?

O görüşler daha sonra etkili olmuş olabilir. Ama esas, babasının vasiyetiyle ticarete atılmış… Babası: "Hayatın boyunca hiçbir şekilde siyasete girme; sözle bile karışma ve tüccar ol, memur olma!" vasiyetinde bulunmuş. Babam da hayatı boyunca tutkulu bir şekilde vasiyeti yerine getirmeye çalıştı. Genç yaşta da başarılı bir tüccar oldu. 1940'larda kereste ticaretiyle yavaş yavaş bir servet ediniyor ve bu sürmüş…

Ayşe Şasa babası Avni Bey ile

Babanızın size karşı tavrı nasıldı?

Annemden ziyade, içten ilgi gösteren babamdı. Annemin beni bakıcılara, mürebbiyelere havale etmesine karşılık; geriye dönüp baktığımda babamın bana daha çok vakit ayırdığını daha iyi anlıyorum. Yetişme dönemimde bana İngilizce Red-Kitler, Jean Autryler okuyor, yüzme öğretiyor, o dönemde çok güzel ve büyük bir lokanta olan Abdullah Lokantası'na götürüyor, Pandelli'ye götürüyor. Yani babamla ilgili hatıralarım var.

Annenizin size karşı olan tutumunu şimdi mazur görüyorsunuz. Ama birazcık kurcalarsak neler söyleyebilirsiniz?

Annemi çocukluğunda erkek gibi yetiştirmişler. Annem Kafkas muhaciri… Annemin anne tarafından büyükbabası Mehmet Muzaffer Paşa adında bir Osmanlı paşası… Muzaffer Paşa dürüstlüğü şiar edinmiş, görgülü bir Osmanlı memuru ve âyânlık pâyesi var... Aile, çok yüksek bir refah içerisinde değil; ama iyi sayılabilecek seviyede bir hayata sahip... Annem daha küçük yaşta geleneksel toplum düzenine bir manada isyan ediyor. İçerenköy'de, Sahra-ı Cedit'te bir köşkte yetişmiş. Köşkte çok bunalırmış, çünkü o semtten ayda bir sucu arabasından başka hiçbir şey geçmezmiş. "Ben hayata büyük bir özlem duyuyordum." derdi... Kendisinin anlattığı hatıralara göre; topuklu pabuçlarını koynuna sokar, düz ayakkabılarını giyer, kapıdan çıkıp da duvarı geçince koynundan topuklu ayakkabıları çıkarır giyermiş; Kadıköy'e, Üsküdar'a, arkadaşlarına filan gidermiş. Köşkte o kadar bunalmış ki, tavan arasında bir odası varmış-resme kabiliyeti vardı-, hayatındaki monotonluğu kırabilmek, kendine özgü bir hava yaratabilmek için odasının duvarlarına yağlı boya ortanca çiçekleri resmetmiş.

Ayşe Şasa büyük dayısı Rauf Orbay ile

Annenizden onun dayısına, yani büyük dayınız Rauf Orbay'a geçsek…

Rauf Orbay büyük dayım, önemli bir asker ve idareci; 1922'de başbakanlığa kadar yükseliyor. Fakat eski silah arkadaşlarıyla aralarında geçen ve yakın tarihimizin biraz bilinen bir meselesi olarak bir ihtilafa düşüyor ve iftiraya uğruyor. Hayatının dokuz yılını yurtdışında sürgünde geçiriyor. Rauf

Dayımın gözden düştüğü dönemde, annemin ailesi büyük bir sıkıntıya düçar oluyor. Büyükbabam da bu durumda saf dışı kalıyor. Anneannem yapayalnız, bir sürü çocuk var ailede, büyük teyzemin çocukları, annem ve kız kardeşi… Büyük bir yalnızlık ve darlık dönemi geçiriyorlar. Aynı şekilde, Rauf Dayımın rejimle olan ihtilafından dolayı onlar da takibe uğruyorlar. Annem küçük bir kızken bile gittiği yerlerde takip edildiğini ve göz hapsinde bulunduğunu söylerdi. Bu büyük acılar anneannemin ve annemin sinir sistemi üzerinde büyük bir tesir yapmıştı.

Annenizin kişilik yapısı iyice karmaşıklaşıyor...

Evet, gerçekten çok karmaşık bir karakteri vardı. Erkek gibi yetiştirildiğinden olsa gerek, çok sert bir tarafı vardı. İçinde bulundukları köşkün bağları var… Küçücük bir çocukken, büyükbabamla anneannem annemi gecenin bir yarısı yapayalnız bağa gönderiyorlar, karanlıktan korkmaması için... Oldukça sert

bir terbiye tarzı; herhâlde Kafkas terbiyesinin bir uzantısı. Bununla birlikte İngilizlerin tough diye tabir ettikleri sertçe bir karakter yapısı var. Bir yanıyla da çok nazik, çok naif… Ama ben annem için "Başkalarına peri kızı, bana ejderha!" derdim. Kendi yetiştirilme biçimini bir bakıma bana uyguladı; çok sertti ve bunun üzerimde çok tahripkâr bir etkisi vardı. Annem, o dönemin batılılaşma modasına uygun olarak da çok iyi bir şey yaptığını düşünüyordu. Ecnebi bakıcılar, mürebbiyeler filan...

Her iki baştan da köklü ve gelenek sahibi bir anne ve baba… Devrin modası olan "Asrîleşmek" karşısındaki tutumları nasıl?

Annem ve babam geçmişe, geleneğe ait; yerli olan pek çok şeyi hafife alan bir zümreye mensuplar; geçmişlerini hor gören bir anlayışa sahipler. Onlar için Batılı olan, yeni olan, asrî olan her şey istisnasız iyidir. Zaten Tanzimat'tan beri böyle genel bir hava hâkim. Babamın yenilikçi olarak tabir edilebilecek bir yanı, yabancılardan gelen tenise, deniz sporlarına aşırı merakıydı. Çocukluğunda Feneryolu'nda bazı İngiliz aileler varmış; yelkencilik yapıyor, tenis oynuyorlarmış. Babamın, delikanlılık çağından beri idealinde bu sporlara imkân sağlayacak bir hayat tarzına kavuşmak vardı, kavuşunca da gerçekleştirdi.

Aslında yalnız babanızda değil annenizde de geleneksel bir yön olmalı…

Elbette… Osmanlı'nın son dönemlerini yaşamış, dindar insanlar arasında büyümüş; kendi anneanneleri dedeleri, annesi babası, bugüne kıyasla daha geleneksel, dininde diyanetinde insanlar. Annem bunları yaşadığı için geleneksel ahlaka üstü kapalı da olsa büyük bir bağlılığı var; ahlakçı bir yapısı var. Ama bu ahlakçı, bu geleneksel yanın o kadar özendiği ve o kadar taklit etmek istediği Batılı yeni toplum modeliyle nasıl bağdaşacağına dair en ufak bir tefekkürü yok… Hiç düşünülmeden bir şey bırakılıyor ve öbür tarafa atlanmak isteniyor. İşte bu, bir facia, toplum için büyük bir facia. Muhasebesi yapılmamış bir değişim. Hâlâ bu, zincirleme reaksiyon gibi sürüp gitmektedir. Anne ve babamın kuşağı, çift kimlikli veya parçalanmış kimliklerle dolaşıyorlar; işte annem bir tarafta geleneğe bağlı, bir tarafta Batıyı idealize ediyor; ama arkadan gelen bana, geleneğe ait hiçbir şey verilmiyor… Dolayısıyla Ayşe Şasa ve onun gibiler serada yetişmiş bir bitki gibi Batı mahsulü özel aşılarla, özel ilaçlarla yetiştiriliyor.

Ayşe Şasa spora son derece düşkün olan babası
Avni Bey'le birlikte İsviçre'de

Zengin olmak o dönemde zaten böyle bir hayat yaşamayı beraberinde getirmiyor mu?

Doğru… Annem yaşadığı darlık ve sıkıntı döneminden, babam da çocukluğunda yaşadığı nispi yokluk döneminden sonra servet sahibi olmanın etkisi ile doğrusu, böyle bir hayatın kucağına adeta gönüllü atlamışlar. Batılılaşma modasının etkisi ile çağdaş denilen hayat tarzının, çevrelerinde örnek ve öncüsü konumuna geliyorlar. Müthiş bir gezme tozma ve bugünün sosyete diye tabir edilen bir tür kapalı zümre hayatının -sözüm ona seçkinler hayatının- özentisine dalıyorlar. Buna özenti diyorum çünkü bu toplumda şimdilerde bir iddia var: Toplumda köylü diye tabir edilen büyük bir kesim görgüsüzlükle itham ediliyor, lümpenlik iddiası atılıyor ortaya, bunlar şehirli zümreye ayak uyduramıyor deniliyor. Köylü denilen zümre ne olursa olsun çoluğuna çocuğuna Kur'an öğretiyor. İyi kötü geleneği naklediyor. İyi de şehirli zümre neydi? Benim çocukluk yıllarımda bile bu zümre; geleneği kökten reddeden, yeni diye düşünülen her şeye kucak açan ve dolayısıyla

geleceğe nakledeceği hiçbir şeyi olmayan insanlardan oluşuyordu…Görgü nedir? Görgü bir nakil işidir. Sen geçmişten aldığın bir şeyi geleceğe devredersin. Böyle bir devir yok. Çocuklarına bale dersi, piyano dersi aldırıyorlar, yabancı dil öğretiyorlar, "bonjur, bonsuvar" demeyi öğretiyorlar. Ziyafette hangi çatal, hangi bıçakla yemek yeneceğini öğretiyorlar. Ama hiçbir manevi, hiçbir dini telkin yok. Ben buna görgü, bu insanlara da görgülü demekte zorlanıyorum. İşte bütün bu Batılılaşma modasının trajik bir maraz olarak ortalığı kemirdiği bir döneme denk düşüyor benim çocukluğum. Tam bir değer keşmekeşi içindeyiz…

Kandil geceleri, Ramazan, bayramlar uğramaz mıydı semtinize? Onlarda insanı yakalayan ve dine çeken ritüeller vardır…

Bayramlarda ziyaretlere götürürdü ailemiz bizi, büyüklerin, yaşlıların elini öpmeye götürürlerdi; bundan nefret ederdim. Ramazan'ın yaşanmadığı, anlamının hiç bilinmediği bir ortamda, bir çocuğun bayramı kavraması, ona mana kazandırması mümkün değil… Aniden bayram diye bir şey ortaya çıkıyor; elbiselerini giydiriyorlar, büyüklerin ellerini öpmeye götürüyorlar. Kupkuru; ritüel var, fakat hiçbir mana yok…

Kurban bayramında kurban kesilir miydi peki?

Hayır, kurban bayramında kurban kesilmezdi, böyle bir şey yoktu. Sadece bayramlarda büyüklere el öpmeye gidilirdi ve dediğim gibi, ben de bundan nefret ederdim. Bayram geliyor diye saçımı başımı yolardım.

Her şeyiniz var ama "çocuklar gibi" bir çocukluğunuz yok…

Doğru… Cehennemî bir hayat… Ecnebi dadıların hegemonyası altındayım, beş yaşıma kadar bana bakan Macar Yahudisi Frau Katie, diplomalı ve iddialı bir bakıcı. Aşırı bir disiplin merakı var, benimle yalnızca Almanca konuşuyor. Katie'den ana olunca, anadilim de neredeyse Almanca oluyor. Sonraları, bir hayli zaman Türkçe konuşurken zorlandım; anadilimi öğrenmek epey zamanımı aldı, çok çaba sarf ettim.

MÜREBBİYELER REJİMİ

Çocukluğunuzdan şikâyet ediyorsunuz ama çocukluk resimleriniz şikâyetinizi yansıtmıyor sanki…

Doğru, fotoğraflarımda tombul, sağlıklı bir köylü kızına benziyorum; güler yüzlü, neşeli bir çocuk. Bu fotoğrafların neşeli çocuğu, iki yaşına kadar direniyor bir yönüyle trajik korku rejimine. Ecnebi dadı yönetimi tam bir korku rejimi; doğumumdan başlayarak aşağı yukarı on-on iki yıl değişik mürebbiyelerle çocukluk ülkemde hükmünü sürdüren bir rejim. Schwester Katie en izanlısı ve insaflısı. Yahudi bir kadın... Kendinden çok emin, müthiş bir sorumluluk duygusu var. Çok ideal bir mürebbiye olduğuna inanmış ve bana büyük bir disiplin uygulamaya çalışıyor. Anlatıldığına göre ciğerlerim açılsın, vücudum sağlıklı olsun diye kışın karda yatırıyor ve hastalandığım zaman, geceleri ağlamaya bırakıyor.

Anneniz babanız ne diyor peki…

Çocukları "asrın icabına göre" yetişecek; bunun en kestirme yolu da "asrî" mürebbiyeler. Üstelik bunlar diplomalı ve kendilerine çok güveniyor; başta Schwester Katie olmak üzere, aile ile benim üzerime: "Hiçbir şeye karışmayacaksınız, yani eti senin, kemiği benim bile değil, her şeyiyle bu çocuktan ben sorumlu olacağım ve bütün yetki bende olacak. Ben çocuğunuzu en bilimsel, en fennî şekilde yetiştireceğim" diye pazarlık ediyorlar.

İki yaşında

Hiç mi karışan olmamış?

Bir tek anneannem… Hayatım boyunca ailede bana büyük bir şefkat gösteren tek insan anneannem... Bir gece hasta olmuşum. Hıçkıra hıçkıra ağlarken, Schwester Katie hiçbir müdahalede bulunmuyor; annem ve babam vazifelendirdikleri mürebbiyelerine tam bir itimatla odama bile girmiyorlar.

İşte o an bir Osmanlı hanımefendisi olan anneannem, babamın üzerine yürüyor ve “Avni Bey, sizi mahkemeye vereceğim, bu çocuğa zulmediyorsunuz!” diye isyan ediyor. Tabii anneannemi kimse kaale almıyor. Zavallı anneannem daima büyük bir esef duymuş benim bu yabancı mürebbiyelere teslim edilmemden. Annem yıllar sonra itiraf etti, anneannem annemi “Çocuğunuzu bu ecnebilerin eline böyle kayıtsız şartsız bırakmayın!” diye çok ikaz etmiş.

İlk mürebbiyesi Schwester Katie ile birlikte

Dadı denilince doğrusu hep olumlu çağrışımlar gelirdi aklıma. Ama mürebbiye zaten ayrı bir şey…

Doğru… Mürebbiye kelime olarak var ama galiba Batılılaşma maceramızla beraber yabancı dadılar için kullanılıyor… Hani ‘vur deyince öldürmek’ diye bir tabir vardır. Dünyanın birçok yerinde üst zümreye mensup insanların çocuklarına dadı tuttukları bilinir. Fakat bizim ailede olduğu gibi, kayıtsız şartsız, çocuğu dadıların eline dönüp bakmaksızın terk vakası bence sıra dışı bir şey. Bunun en önemli sebebi, yabancı mürebbiyenin çocuklarını “tam bir

Batılı gibi” yetiştireceklerine olan inançlarıydı.

İki yaşına kadar sinirlerinizin dayandığını söylemiştiniz...

İki yaşıma kadar sinir sistemim herhâlde direnmiş, sağlıklı bir çocukmuşum çünkü. Annemin kardeşi Güzin Teyzem anlatırdı, iki yaşımdayken bir gün Schwester Katie: “Yaramazlık yaparsan giderim, bir daha da gelmem.” diye beni tehdit etmiş. Ben elimle saçımın ön tarafındaki bir bukleyi parmağıma sararak (Ki çok enteresandır, ben çok sonra bunun yetim çocuklara ait bir hareket olduğunu bir uzmandan öğrendim. Yetimhanede çocuklar saçlarını parmaklarına sarıp devamlı çevirirlermiş.) diyorum ki: “Güle güle Frau Katie, güle güle”. Yani “cehenneme git” der gibi, alay ediyormuşum ve muzip muzip gülüyormuşum. Ama bu direnç, bu neşe ve bu sağlıklı hâl çok uzun sürmedi, çünkü ondan sonra travmalarla dolu büyük bir korku dönemi başlıyor. Ölüm korkusu başta olmak üzere tarifi olan ve olmayan birçok korku. Sebepli sebepsiz kederler ve acılar bana musallat oluyor. Karanlıkta yalnız bırakılmanın, bende dehşet verici bir etkisi var. Annemi ve babamı çok az ve uzaktan görebilmek... Bütün bunların çok kötü bir etkisi var, ama kimse aldırmıyor.

Anneannesi Safiye Orbay’ın kucağında

Evin dışına çıkarmıyorlar mı sizi?

O zamanlar biz, Gümüşsuyu’nda, Ayaspaşa’da, Alman Konsoloshanesi’nin karşısında, Saadet Apartmanı’nda oturuyoruz. Schwester Katie bizi çocuk arabasıyla Taksim Parkı’na geziye götürüyor ve orada diğer mürebbiyelerle buluşuyorlar. Tahmin ediyorum üzerime çullanan korkuların asıl sebebi bu mürebbiyelerdi. Savaş yıllarındayız, bu insanlar savaştan kaçmışlar, İkinci Dünya Harbi’nin acılarını taşıyorlar, geceleri evdeki hizmetkârlarla beraber radyo dinliyorlar ve sürekli savaşın felaketlerini konuşuyorlar. Ölümden bahsediyorlar, bombalardan, yangınlardan bahsediyorlar, korku verici olaylar anlatılıyor ve bunlar küçücük yaşımda, benim şuuraltımda, uzun süre hayatımı çok kötü şekilde etkileyecek çok derin bir tesir bırakıyor. Hitler’in adı geçiyor, Nazilerin adı geçiyor, Gestapo’nun adı geçiyor.

Nasıl olaylar, hani şu Nazileri anlatan savaş filmleri gibi mi?

Tamamen… Zannederim dört yaşımdaydım, bir sürü insanın diri diri gömülüşüne dair bir hatıra anlatmışlardı. Çok küçüğüm, gömülmek ne, ölmek ne bilmiyorum. Bunlar o kadar dehşet verici bir şekilde anlatılıyor ki bende müthiş bir ölüm korkusu başlıyor. Çok büyük bir yalnızlık içindeyim. Schwester Katie’nin beni yetiştirmesinde hem bir özen hem de bir özenti var. Kızıl hastalığına yakalanıyorum. Mürebbiye güya özen gösteriyor da başucuma kartondan kocaman bir ev yapıyor. Evin kırk tane penceresi var, her gün bu pencerelerden biri açılıyor ve içinden renkli bir çıkartma görünüyor. “Bilimsel dadı” olmanın, fennî çocuk yetiştirmenin herhâlde şartlarından biri… Kızıl hastalığı kalbimde hasara yol açıyor; doktorlar gelip gidiyor ve yanımda korku verici konuşmalar yapılıyor. Kalbi şöyle kalbi böyle… Sonradan kalbim normalleşti ama travma bâki kaldı.

“Mürebbiye ve çocuk.” Başka kimse yok mu çevrenizde?

Mürebbiyemle başbaşaydım genelde. Annem babam hep gezmedeydiler, gece gündüz geziyorlardı, başka bir muhitte, başka şeylerle meşgul kişilerdi. Bu şekilde yetiştirilmenin çocuklarda ilerde, hipokondria denilen ve vehimlerle beslenen “hastalık hastalığı”na yol açacağını sonradan öğrendim. Bende hepsi vardı; büyük bir kendi bedenine dönüklük, kendini ön planda görme, kendini her şeyden tecrit edilmiş hissetme… Yalnızlıkla beraber bencillik

gelişiyor; feci tarafı da bu; mariz bir bencillik… Bu, küçük yaşımdan başlayarak beni uçsuz bucaksız bir karanlığa sürüklüyor. Bir yanda da anneden uzak olmanın verdiği bir eziklik, bir acı var.

Schwester Katie ile

Yeşilçam filmlerinde sıkça gördüğümüz ağaçlı, çiçekli bahçeniz ve orada koşup oynayan "mutlu çocuk" hiç mi yoktu?

Bahçe var, tabiatla baş başa kalma imkânım da var, ama "mutlu çocuk" maalesef yok. Çiftehavuz-lar'da bahçeli, yazlık bir köşkümüz var. Bu ev bütün çocukluğum boyunca ve hayatımın sonraki safhalarında büyük rol oynayacak, etrafı ağaçlarla, çiçeklerle kapalı bir âlem. İlerde tabiatın kasvet vermesine sebep olan bir bahçesi var.

Tabiat neden kasvet versin?

Çünkü bir insanı devamlı yapayalnız, yapay bir terbiye altında tabiatın içinde tutarsanız, başka çocuklarla temasını keserseniz, gerçekte onun tabii gelişimini engellersiniz. Gönlüne inşirah vermesi gereken tabiat bile ona korku vermeye başlar. Schwester Katie'nin gaddar bir yanı da var; disiplin uygulayacağım diye bana barfiks filan öğretiyor… Çok sert jimnastik hareketleri… Mesela barlarda baş aşağı mum gibi durma. Bir keresinde barfiksten düştüm, soluğum kesildi, uzun süre nefes alamadım. Ağlayarak kapıya geldim. Mürebbiyem bana "Derhal o hareketi yeniden yap! Akşama kadar başaramazsan, seni gece karanlıkta bırakır ve eve almam." dedi.

Mürebbiyelerin inancı yok muydu, tamamen makine değildiler herhâlde?

Olmaz mı… Schwester Katie bana Almanca Tanrı kavramını (Lieber Gott) aşıladı ve bu kavram bende iyiden iyiye yer etmişti. Gece gündüz Tanrı'yı düşünüyordum, annemi babamı bana göstermesi için ona yalvarıyordum; beni görmeleri, bana yakınlık göstermeleri için çok dua ettiğimi hatırlıyorum. Tanrı'ya kendisine yalvarılacak sığınılacak bir Rab olarak, Allah ismiyle değil de Gott ismiyle yakarıyordum. Bu hâl, tam bir yabancılaşma. Giderek içinde yaşadığınız toplumun kavramlarıyla, diliyle aranızdaki mesafe açılmaya başlıyor. Schwester Katie'li hatıralarımdan birisi de Yıldız Parkı'na aittir. Parka gezmeye gittik ve çıkışı bulamadık. Zannediyorum ki yanımızda evdeki yardımcı kızlardan biri de var. Yanılmıyorsam benden iki yaş küçük kardeşim Bekir de vardı o gün yanımızda. Bu parkta hayatımdaki ilk halüsinasyona tanık oluyorum. Parkta kaybolduğumuz korku dolu saatler esnasında karanlıkta yürürken, yolun kenarında ayakları ve elleri üzerinde sürünen bir adam görüyorum ve çok korkuyorum. Bu hatırlayabildiğim en erken halüsinasyon.

Dadı dediğin masal da anlatır. Sizin mürebbiyelerin masalı, hikâyesi yok muydu?

Dadı diyoruz aslında ama bunlar tam da dadı değil; o günlerin meşhur ifadesiyle mürebbiye; yani aileme vekâleten beni terbiye edenler… Anlatırlardı elbette… Cadı masalları... Hıristiyanlıkta çok olan bir şey cadı masalları… Böyle bir sürü Almanca kitap... Bize cadı masalları okutuyorlar. İşte uzun tırnaklı, uzun saçlı acuzeler, hortlaklar... Çocukluğumu kasıp kavuruyorlar; kasvet dolu, korku dolu bir dünya. Masallar....

Kardeşinizle aynı evde değil misiniz?

Kardeşim Bekir'le aramızda çok az iletişim vardı. Bu korku dolu dünyada zaman zaman ve yavaş yavaş beni içine çeken bir şey başladı. Birine bir şeyler anlatınca kederden kurtuluyordum. Beş, belki altı yaşımdayım, Bekir Şasa'yla, gece, karanlıkta yalnız bırakıldığımız zaman, ona hikâyeler, masallar ve operet adını verdiğim şeyler anlatıyorum; bazen şarkıyla, bazen sözle. Bu benim yazarlık kariyerimi hayatım boyunca belirleyecek bir şey, çünkü anlatmaya başlayınca boğulduğum dünyanın dışına çıkıyorum, sıkıntılarım hafifliyor. Annem babam evi terk edip gidiyor; mürebbiyeler aşağıda eğlencelerine dalıyorlar. Hepsi diğer hizmetkârlarla başka bir odada toplanıp radyo dinliyorlar, sohbet ediyorlar yahut eğleniyorlar… Bizi erken saatte odaya kapayıp keyiflerine bakıyorlar.

Ayşe Şasa’nın kardeşi Aziz; Güzin Teyze, eşi Ali Kahyagil ve
oğulları Kerim (gözlüklü) ile birlikte

Ecnebi dadıların davranışlarında Avrupalının bir Türk çocuğuna duyduğu menfi duygular da söz konusu edilebilir mi?

Tabiatıyla… Schwester Katie de diğerleri gibi beni birtakım ayinlere götürüyor. Mesela Alman Hastanesi’nde paskalya şenliklerine götürüyor. Zihnim Hıristiyan ayinlerine ait imajlarla doluyor. Katie Yahudi olduğu hâlde Hıristiyan meslektaşlarıyla da iyi arkadaş… Kimbilir hangi etkilerle... Belki Yahudiliğin verdiği bir aşağılık duygusudur bilemeyeceğim, Hıristiyan kültürüne bir şekilde prim veriyor. Katie, 40 yaşında, benden evvel Arnavut Kralı Zogo’nun oğlunu yetiştirmiş olmakla övünürdü. Loro adında Arnavut bir kocası vardı, şoför; çok sevimli bir adamdı, bana ağaçtan oyuncaklar yapardı. Katie ileri yaşta hamile kaldı ve kendi evladına sahip olmak için yanımızdan ayrıldı. Daha sonra Amerika’ya gitti. Annem onun başarılarından, başarılı yanından sitayişle bahsederdi. Mürebbiyem bana bir başarı güdüsü aşılamıştı. Gençliğimde “başarı” bizim muhitlerde adeta putlaştırılmıştı. Beni de böyle şartlandırdılar.

Ayşe ve Bekir Şasa büyük dayıları Rauf Orbay'la...

"Başarmak" o kadar önemli miydi?

Yaptığım her işi en mükemmel yapmak, hiçbir yanlış yapmamak ve ille de başarılı olmak… Belki bir Yahudi idealiydi… Giriştiğim her işi en başarılı şekilde yapmam gerektiğini aşılamıştı. Kendisi de başarılı oldu; 40 yaşından sonra Amerika'da bir kindergarten sahibi oldu, İngilizce öğrendi, para kazandı, servet sahibi oldu. Ve ben otuz yaşımdayken İsrail'e gitmek üzere İstanbul'a döndü. "Anlat nasıl bir çocuktum?" diye sorduğumda, "You were a poor rich girl." (Sen zavallı bir zengin kızıydın.) demişti… Doğruydu, gerçekten zavallıydım.

Katie gidince ne oldu, bir hürriyet havasına mı kavuştunuz?

Katie'nin gidişi dehşet bir yıkım yapmış üzerimde, ağır bir depresyona girmişim, zaman zaman baş gösteren nevrotik araz şiddetlenmiş. Çünkü Katie'nin yerine, tipik bir Nazi gibi davranan, çirkin, acuze görünüşlü Barbara adında Alman bir mürebbiye geliyor. Bu kadar kriminal yüzlü bir kadına nasıl evlat teslim ettiler, hâlâ hayret ederim. Gene kayıtsız şartsız bu kadına da teslim ediliyorum ve artık okul yıllarım başlıyor. O kadar da iddialı

bir ebeveynim var ki beni bir yaş erken okula gönderiyorlar. Aydın İlkokulu'na. İçinde çırpındığım nevrozdan tamamen habersizler. Dikkatleri tamamen başka noktalarda ailemin… Bu yeni gelen kadın şiddeti seviyor… Yalan söylüyoruz iddiasıyla kardeşimin ve benim dudağımıza tentürdiyot sürüyor zaman zaman. Hâlbuki biz yalan falan söylemiyoruz bunu çok iyi hatırlıyorum. Yani sadist bir kadın. Anneannemin ifadesiyle durmadan bize vuruyor ve üstelik de kulak zarının üstüne vuruyor. "Beddua ettim" diyor anneannem, "bedduam tuttu, zonaya yakalandı." Ve bir gün avaz avaz bağırmaya başladı.

Bunları şimdi anlattığınızda aile çevrenizden rahatsız olanlar olmuyor mu? Hani, aile sırları filan…

Oluyor tabii, ama ailemi çekiştirmek derdinde değilim elbette. Anlattıklarımın geri planında kendi elimizle, kendimize topyekûn neler yaptığımızın hikâyesi var… İlginçtir, anneannemle ilgili bu hatıramı naklettiğimde, akrabalarımdan bazıları "Ayşe sağda solda ailesini çekiştiriyor" diye benden şikâyetçi olmuşlar. Şikâyetin geçtiği anda ve yerde, Saadet Apartmanı'nın ev sahibesi hanımefendi, "Ayşe'yi hatırlıyorum. Avni Bey'in çocuklarını hatırlıyorum. Anne baba Avrupa'ya kayağa gittiklerinde çocuklarını Alman'a emanet bırakırlardı, kadın onları odunla döverdi. Biz çok üzülürdük. Şikâyet etmeyi düşündük ama hiçbir zaman cesaret edemedik." demiş… Hâsılı müthiş bir zulüm...

Sadist dadı Barbara (sağ başta),
Şasa ailesi ve kotranın miçosu Ahmet (sol başta)

Barbara'nın inancı var mıydı? Türklere nasıl bir bakışı vardı?

Hiç unutmam… Barbara, Allah'a küfür etti, ağza alınacak bir şey değil. Allah için çok kötü bir tabir kullandı, kendince lanetledi. Bizi gezmeye götürürdü ve o dönemde İnönü gezisinde İstiklal Marşı çalınırdı. Herkes sokakta durur, o bizi sürükleyerek yürütürdü. Şimdiki kafamla daha iyi anlıyorum ki, Barbara'da büyük bir Türk düşmanlığı vardı. Bize tavrına da bu yansıyordu galiba. Bir gece beni aldı ve İnönü gezisine götürdü. Parkın ortasında bir çukur vardı. Beni gece orda bıraktı ve kaçtı. Bu daha sonra çok büyük bir korku, bir travma yaratacak bir olaydı. İlk defa gece sokakta yalnız kalıyorum, sebebini anlayamıyorum. Yaptığı şeye bir mana veremiyorum. Ağlaya titreye evin yolunu bulup geliyorum, geldiğim zaman annemin babamın önünde kapıda beni karşılıyor ve bağıra bağıra "Elini tutuyordum, kaçtı." diyerek beni pataklamaya başlıyor. Hem iftiraya uğruyorum, hem çok korkuyorum. Kadının verdiği başka cezalar da var. Bir deftere 1000 kere "Ich bin ein Ezel" (Ben bir eşeğim) diye yazdırıyor. Gümüşsuyu'ndaki evin

karşısındaki polis kulübesine götürerek, nöbetçi polis memuruna “Bu çocuk yalan söylüyor!” diye şikâyet ediyor. Polis, işaret parmağını yüzüme doğru sallıyor ve “Bir daha yalan söylersen seni hapse atarım!’” filan diyerek beni korkutuyor… Çocuk aklımla anlam veremediğim bu şeyler büyük şoklara sebep oluyor hayatımda.

Babanız çok sosyal bir adam… Sizi kendi hareketliliğinin içine dâhil etmiyor muydu?

Babam bizi sık sık Uludağ’a götürüyor; spora saplantı hâlinde bir ilgisi var… Ki bu, benim önce spora yatkınlık göstermeme, daha sonra ise nefret etmeme ve tiksinmeme sebep olacaktır. Bizi Uludağ’da yirmi kilometre yürütüyorlar. O zamanlar yol filan yok, otele yolculuğun bir kısmını hamal sırtında, bir kısmını yürüyerek Uludağ’a çıkıyoruz. ”Kayak yapılacak!” Çok önemli bir iş. Babam tam bir spor delisi; spor onun hayatında adeta bir ayin… Balık, av, yelken, tenis, kayak… Bu arada korkunç bir şey oluyor, ağır bir şok… Uludağ’da otelde zehirlenerek ölen iki kişinin otopsiyle parçalanmış cesetlerine şahit oluyorum; bu tablo bir sene müddetle peşimi bırakmıyor. Artık koyu bir nevrozun içinde çırpınıyorum.

14 yaşında Uludağ’da

Okul yıllarınız başlıyor. Nasıl bir şey okul, siz okulda nasıl birisiniz?

Okulda çok ezik ve zavallı bir çocuğum. Performansım çok düşük. Derslerim çok kötü. Hocalar, talebeler bana gerizekâlı muamelesi yapıyorlar. Alay ediyor çocuklar benimle. Hiç arkadaşım yok. Hep bir melankoli hâli var üzerimde, ağır bir depresyon geçiriyorum. Schwester Katie ilk yıllarda hâlâ Türkiye'de olduğu için, hafta sonları zaman zaman Balıkpazarı'ndaki evine misafir edip bana bir yemek yediriyor. İki mürebbiye arasında acım büsbütün katmerleniyor. Yani üç tane insan var hayatımda annem, Schwester Katie ve üçüncü kişi, o yeni mürebbiye, Barbara. Nereye ait olduğuma karar veremiyorum, bağlantı kuramıyorum, ebeveynim konusunda duygusal açıdan bir kararlılığım yok. Bocalamalar geçiriyorum. Tahtaya kaldırıyor beni hocalarım. Başaramadığım için lakabım "Aptal Ayşe"ye çıkıyor; çocuklar koro hâlinde lakabımı yüzüme vuruyorlar…

Eve geldiğinizde rahatlıyor musunuz?

Hayır, ev sığınacağım bir yer olmadı hiçbir zaman. Çiftehavuzlar'daki evdeyiz. İlkokul, belki birinci sınıf… Bir gece, "hırsız var" diye bir şayia çıkıyor. Evdeki mürebbiyeler, hizmetkârlar, hepsi evi bırakıp kaçıyorlar ve ben ikinci kattaki odamda yalnız kalıyorum. Ve korkudan, panikten kendimi pencereden atacak raddeye geliyorum, son anda vazgeçiyorum. Nice sonra annemle babam gece gezintisinden eve geliyorlar. Büyük bir ağlama nöbeti geçiriyorum; unutamadığım bir çaresizlik ve korku anıydı; tehlikedesiniz kimse yok yanınızda, samimiyetsiz insanlar sizi bırakıp gidiyorlar.

Esen Kotrası

Oysa dayanıklı, başarılı olmak için eğitiliyorsunuz…

O işin bahanesi galiba, herkes kendi âleminde… Akşamları yavaş yavaş panik ataklar başlıyor; her gece titreyerek büyük korkular yaşıyorum, baygınlık geçirmeye başlıyorum. Bir seferinde de annem “Sakat bir çocuğum var.” diye esaslı pataklıyor beni. Trajedi burada da bitmiyor. Zavallı ebeveynim o kadar basiretsiz ki her şeyi yanlış yapıyor; insanların gelenekle bağları kopunca her şey kopuyor, dünya ile bağı da kopuyor, olup biteni algılayamıyor. Bu dönemde, ismi lazım değil, tanınmış bir aile doktorumuz var. Benim için aileme; “Bu çocuk enteresan gözükmeye çalışıyor; nöbet geldiği zaman hiç ilgilenmeyin, kimse dönüp bakmasın.” diyor. Bu sefer daha dehşet verici bir durum ortaya çıkıyor: Herkes bana sırtını çeviriyor.

“Mürebbiyeler rejimi” kardeşinizi hiç etkilememiş mi? Şimdi sorduğunuz oluyor mu?

Barbara, kardeşim Bekir’e de bakmıştı. O erkek çocuğu ve kendini oyalayacak şeyler bulabildiği için ortamın olumsuz etkilerini bastırıyordu; kotramızın kaptanıyla, tayfalarla arası iyiydi; balığa gidiyordu, yüzüyordu... Bense her şeyi çok iyi hatırlıyorum ve altını çiziyorum. Daima kendime dönük bir bilincim var… Barbara, Taksim’deki kiliseye götürüyor bizi. Çarmıha gerilmiş İsa ikonu önünde mum dikiyoruz; unutamadığım bir sahnedir. Ben bu sapsarı, üzeri kan pıhtılarıyla dolu bedenle müthiş bir özdeşlik kurmaya başlıyorum. Demek ki, küçük çocukları böyle endoktrine ediyorlar Hıristiyan dünyasında. Bugün bunu çok iyi anlıyorum, çünkü ben de bu süreçten geçtim. Yani İsa’nın bedeniyle, İsa’nın varlığıyla, İsa’nın acısıyla özdeşlik kuruyorsun. Daha sonra bu, etkisi altında kalacağım Hıristiyan literatürünün de oturacağı bir zeminin hazırlayıcısı oluyor. Bir suçluluk ve eziklik hâli; süfli bir ruh hâli…

Her şeyden etkileniyorsunuz… Etkilendiğiniz her şeyin de altını çiziyor ve unutmuyorsunuz...

Daha doğrusu unutamıyorum; öyle bir yapım var… Mutsuz, gariban, hastalıklı, acılı insanlarla, mazlumlarla aşırı bir özdeşlik kuruyorum. Çocukluğumda ilkokulun son senelerine doğru, biraz kendimi hatırlamaya başladığım döneme ait, aslında benim bütün hayatımda boyunca hatırlayacağım üç olay var; küçük olaylar, basit olaylar… Bunlardan bir tanesi çok marazî bir şey… Barbara adındaki Nazi kaçkınının elini tutmuşum, Ayaspaşa Gümüşsuyu’ndaki askeri hastanenin kapısında duruyoruz yürürken;

sedyede bir er var, üzerinde bir battaniye… Ve hiç unutamadığım bir ayrıntı; erin elinde bir diş fırçası var... Onu günlerce unutamıyorum, müthiş etkiliyor beni. Bugün bana küçük bir çocuğu böyle bir şeyin etkilemesi tuhaf geliyor. İkinci olay: Zannederim Alman Hastanesi'ne bir hasta ziyaretine gidiyoruz. Oralarda dolaşırken balkonda tekerlekli sandalyede ah çekip inleyen bir hasta kadın... Besbelli ki ciğerlerinden hastadır o kadın. O kadını hep günlerce hatırlıyorum, hastalıklı, muzdarip bir kadın figürü… Üçüncüsü de: Kitap Sarayı diye bir kitabevi var Taksim'de. Büyük teyzem (annemin teyzesi) İffet Hanım'ın bana çocuk kitapları aldığı bir kitapçı. Biz ordayken, içeriye bir kız çocuğu girdi; vahşi görünüşlü, fakir giyimli, hâlinden sağır, dilsiz ve biraz da belki zihinsel özürlü olduğu belli olan bir çocuk… Böyle kitap raflarının etrafında dönüyor bakıyor; kitaplara sahip olmak, bakmak istiyor fakat insanlardan korkuyor; ortadaki kitap tezgâhının etrafında dönüp duruyor. İffet Teyzem, "Dur evladım." dedi, hemen birkaç kitap aldı bu kızcağıza verdi. Çocuk aldı kitapları ve fırladı çıktı. Bunu da hiç unutamam. O pejmürde kız çocuğunu uzun seneler hep hatırladım. Çocukluğuma dair üç enstantane… Bugün anlıyorum ki bunları çokça hatırlayıp üzerinde düşündüğüme göre, bende daha o yaşlarda bir patoloji başlamıştı. Beni; hep, hayatın acılı yanı ilgilendiriyor, cezbediyordu.

Çocukluğunuzun beraber geçtiği kardeşiniz Bekir Bey'den çok az bahsettiniz...

Doğru, kaderimiz onunla müşterek, ama beraber çok az hatıramız var. Zihnimde onunla ilişkimize dair en canlı hatıra, kardeşim Bekir Şasa'nın atlattığı bir ölüm tehlikesi. Bekir beş yaşında, ben yedi yaşındayım. Çiftehavuzlar'daki evimizde akşamın bir saati, bir başımıza deniz kenarındaki iskeleye geliyoruz. Orada bir sandal bağlı… Deniz o civarda derin, yani iki metreyi geçiyor. Ben atlıyorum sandala, kardeşim de arkamdan atlamak istiyor, fakat benim atlamamla sandal açıldığı için Bekir denize düşüyor. Denize düşünce, ben farkında değilim, birden kendimi kaybediyorum ve bir cankurtaran sireni gibi avaz avaz bağırmaya başlıyorum, "Kardeşim boğuluyor!" diye. Çığlık çığlığa bağırıyorum, bir yandan da Bekir'i yakalayıp suyun içinden kıyıdaki iskeleye doğru itiyorum. Zar zor, kendimi de tehlikeye atarak, düşme tehlikesi geçirerek Bekir'in hayatını kurtarıyorum. Orada balıkçılar var birkaç metre ötede hiç ilgilenmiyorlar, çok tuhaf bir şey… Annem bir komşu evinde elbise

provasındaymış. Bileklerinden bağlı topuklu ayakkabıları var, koşarken ayakkabılar ayağından fırlamış. Korku içinde geliyor. Bekir'i baş aşağı ediyorlar. Karnındaki suyu çıkarmak istiyorlar. Hep derim Bekir'e, hayatını bana borçlusun, küçücük yaşımda seni kurtardım diye. Fakat küçük yaşımdan beri, bütün o ölümcül korkularıma rağmen, panikçi ve korkulu kişiliğime rağmen kriz anlarında, böyle büyük olay anlarında soğukkanlı bir şekilde gerekli tedbirleri gerçekleştiren gayet soğukkanlı bir yapım var. Mantıklı, soğukkanlı ve çözüm geliştiren bir yanım var. Gerçekten bunun faydasını gördüm. Mantıklı bir kişiliğim var.

Ecnebi dadılar üzerinde çok mu durduk, ne dersiniz?

Evet zaman zaman "Dadılara takmışsın!" gibisinden benden şikâyet edildiği olur… Fakat onu yaşayan benim, davam onları şikâyet filan da değil… Bu ecnebi mürebbiye zulmü o kadar değişik bir şey ki; bir anne, yanı başında öz çocuğunun zulüm gördüğünü fark etmez mi? Ne kadar idealize ediyor, ona dikkat edin; bu kadın vicdansız bir kadın değil! Normal bir anne… Merhamet duygularıyla dolu bir kadın; fakat o derece gözü kararmış ki, değişik bir şeye atlamaya çalışıyor, başka bir standarda… Batı hayranlığı yanı başındaki hakikati fark edemeyecek kadar bu insanları körleştirmiştir. Bence ibretlik bir şey ve burada mühim olan, benim annem, babam ve benim hayatım değil; biz gelip geçici, küçük şeyleriz. Ama bu küçük ünitede, benim hayatımda yaşanan bu vahşet, toplumun bütün katmanlarında şiddet farklılıklarıyla yaşanıyor ve makro planda da yaşanıyor. Felaket burada…

Bu tavrınızı birileri, İslam'a döndü, Batılı hayat tarzını karalamak istiyor şeklinde değerlendirebilirler. Öyle bir şey var mı?

Katiyen... Bir insan dini kabul eder, dindar olur veya olmaz; Allah'a inanır veya inanmaz. Ama kültür bağlamında o toplumun hayatını asırlarca biçimlendiren büyük bir kültürel mirasın bir çırpıda yok sayılması, kültürel devamlılık açısından çok korkunç. Allah'a inansanız da inanmasanız da bu toplumda yaşıyorsanız, bu toplumun tanrıyı Allah ismiyle andığını bilirsiniz. Sera bitkisi yetiştirme misyonu, Allah'ın ismini Gott şeklinde öğretmekle başlıyor bence. Siz gayrimüslim veya başka bir milletten değilsiniz ki… Bir kuşak evvel samimi bir dinî hayat yaşayan kimselerin torunları, Allah isminden habersiz yetişiyor. Burada Batılılaşmanın çok yanlış anlaşıldığı apaçık… Eğer bir Yaratıcı olduğu fikrini reddediyorsanız bundan hiç

bahsetmeyeceksiniz, bahsedilecekse Allah ismini telaffuz edeceksiniz… Gerekiyorsa Gott kelimesinin de yabancı dildeki karşılığı olarak öğretilmesi pekâlâ mümkün. Burada dilin de yozlaştırılması var. Türkçeden evvel öğretilen başka diller, Türkçe konuşan bir toplumla düşünce bağlarını da köreltecektir. Çünkü bütün bunlar bir bilinç düzeyinde olmuyor. Ben gidip Almanca öğreneyim demiyorsunuz. Bunlar size belli bir yaşam tarzının gerekliliği olarak dayatılıyor. Türkçeden evvel Almanca öğreniyorsunuz. Adı üstünde anadil… Ben anadilden önce "dadıdil" öğrendim. Kaç kişi böyle bir hayat yaşamış olabilir ki?

ALATURKA HER ŞEY AYIP

Apartman sahibenizin söyledikleri kulaklarımda... Anne, baba gezmede siz evde, hiç soran soruşturan olmuyor mu?

Büyük dayımla anneannem bazen bizi yoklamaya gelirlerdi. Unutamadığım bir hadise… Annemle babam Avrupa'da, anneannem ile Rauf Dayım Çiftehavuzlar'daki eve geldiler. Gardiyanımız Barbara bu ziyaretlerle "Kontrol!" diyerek alay ederdi.

Ayşe Şasa 9 yaşında, Rauf Orbay'la.

Anneanne ve Rauf Bey şahsında belki bir tür "alaturka"lık gördükleri için alay ediyor olabilir mi?

Doğru, doğru… Her fırsatta, bize mahsus her değeri hırpalarlardı. Unutamadığım şeylerden biri de Türk Müziği'yle devamlı alay edilmesiydi. Radyoda alaturka çaldığı zaman "Anneannenin müziği…" deyip kapatıyorlardı. Çok tuhaf bir şekilde etki altında kalıyorum. Müziğe karşı gayet hassas bir kulağım olduğu hâlde, Klasik Türk Müziği'ni hiçbir şekilde kulağım kabul etmiyordu, çok ileri yaşlara kadar bu müzikten uzak durdum. Tam bir kültürel şartlanma. Bir insanın yetişme çağında kendisine verilen, övülen değerlere sahip çıkması kaçınılmaz hâle geliyor. Azar azar, her vesileyle adeta beynimizi yıkadılar; yaşadıklarımıza bakıyorum da, bu şartlarda insanların kendi kültürünün dışına düşmesinde yadırganacak bir şey görmüyorum.

Evde işler böyle. Ya okulda…?

Ayşe hâlâ tek başına ve dışarıda... Fakat her şeye rağmen sosyal bir yanım

var. Bir doğumgünümde heves edip özene bezene doğumgünü partisi düzenliyorum. Sınıf arkadaşlarımın büyük çoğunu davet ediyorum Ayaspaşa'daki apartmana. Bir piyango tertip ettim; küçük hediyeler, toplar, silgiler, kalemtıraşlar hazırlıyorum, isim çekip vereceğim... Çok beklediğim hâlde arkadaşlarımdan hiçbirisi gelmiyor. Ve bu benim toplum hayatıyla ilgili ilk acı tecrübem; istenmeyen, aşağılanan biriydim. Evdeki dadılar rejiminin üstüne okuldaki garipliğim çöküyor ve ezikliğim katmerleniyor.

Yahudi dadı... Hıristiyan dadı… Müslümanlığa dair bir şeyler yok mu?

Anneannem var… Onun bana yaşattığı ve ilerde hayatımı belirleyecek çok önemli bir "ayrıntı". Galiba yedi yaşındaydım. Ne düşündüyse anneannem beni karşısına alıyor, birdenbire, "Sana namaz kılmayı öğreteceğim." diyor. Abdest almayı öğretiyor. "Aynını sen de yap." diyor, abdest aldırıyor. Sonra da Sahra-ı Cedit Camii'ne götürüyor. Bu camide iki rekât namaz kılıyoruz. "Arkamda dur, benim yaptıklarımı yap." diyor. İki rekât namaz, çok derin bir iz bırakıyor bende. O caminin yeşil ve maviyle bezeli bir ahengi var. Hayatımın ileri safhalarında, bir yol ayrımına geldiğimde bende çok canlı bir etki uyandıracak, beni destekleyecek bir hatıradır bu; kimliğimi bulmamda çok etkisi oldu. Kırkımdan sonra Allah'a yöneldiğimde, ben Müslüman mıyım, Hristiyan mıyım diye bocalarken; iki rekâtlık tecrübe imdadıma yetişti.

İnsan hayatında neyin "ayrıntı" olduğunu söyleyecek bir ölçümüz yok değil mi?

Çok doğru, "ayrıntı" dedim, ama çok esaslı bir belirleyiciliği var. Üstelik bu sadece bir kerecik yaşadığım "sıra dışı" bir olay; anneannem tek sefer beni camiye götürüyor ve secde ediyorum… Kiliselerin sarı, dumanlı karanlığına karşın, caminin ahengi, huzuru bende bir yumuşaklık, bir hilm uyandırıyor. İslam'daki rahmet boyutunu, Rahman olan Allah'ın sıfatlarını adeta yansıtmış olmalı ki, küçücük bir çocuğun ruhunda derin bir iz bırakıyor. Camideki o cemal bana kendisini sevdirmişti, daha önce gördüğüm kilise ile aradaki farkı hemencecik hissetmiştim. Kilise korku verici bir yer, cami huzur veren ve teskin eden bir yer.

Daha çok kilise görmüş olmalısınız…

İlkokuldayken, annemle babam beni ve kardeşimi de alarak bir Avrupa

seyahatine götürüyorlar. Roma'nın kiliseleri geziliyor; kiliseler beni çok tedirgin ediyor. İsa'nın hep o kanlar içinde sararmış bedeni, yer yer kızıla kaçan sarı ışıklar korku ve keder uyandırıyor ve melankolimi besliyor. Ölüm korkusunu daha derinleştiriyor. Marazî hâlim gitgide büyüyor.

Avrupalara gittiğinize göre artık "dadısız" döneme başlamış olmalısınız…

Nerde… Barbara gitti, Madam Ayberk geldi, iki genç kızıyla beraber. Zaman zaman bizi genç kızlarına bırakıyor, bize nezaret etsinler diye. Ayberk Yahudi; ağırbaşlı ve ciddi bir kadın; kızlarıysa o nisbette havaî. Bizi bir sefer gezmeye götürdüler; yolda yanımızdan arabayla geçip laf atan delikanlılarla derhal ahbap oldular. Adamlar bizi arabaya aldı; onlar flört muhabbetinde, biz elbisemizin içinde büzülüyoruz. Sonra bizi alıp bu adamlarla beraber bir korku filmine götürdüler; "Hortlaklar Şatosu" gibi bir şey. Bakın hep kötü şeyler anlatıyorum. Seçip seçip anlatıyorum sanılabilir ama çok tuhaf bir şey. Dünyada bir çocuğa yapılmaması gereken, ne kadar pedagojik hata varsa hepsi üzerimizde denendi; adeta neyin yapılmaması konusunda misaller mecmuası...

Şasa Ailesi Roma’da, 1951.

Mürebbiyeler nezaretinde…

Evde her şey onların nezaretinde yapılıyor. Mürebbiye nezaretinde kalkılır, giyinilir, kahvaltı edilir, okula gidilir, akşam gelinir; yine onlar nezaretinde akşam yemeği ve yatağa erkenden gidiş. Anne babayla aile sofrasında oturmak diye bir şey bile yok; ayrı ayrı yemek yiyoruz. Aslında doğru dürüst bir disiplin filan da verdikleri yok. Sadece her şeyi aynı saatte yapmak gibi mariz bir saplantıları var.

Dakiklik...

Dakik ve mekanik... İştahsız bir çocuk oldum çıktım, habire zayıflıyorum, boyum uzun ve inceciğim... Sevgisizliğin, sofrada yemekleri yalnız yemenin etkisiyle... İki kaşık alıyorum, zihnim başka yerlere kayıyor; doyuyorum.

Görgü kuralları filan var mıydı?

Hepsi saçma sapan şeyler, anlamsız seremoniler... Küçücük yaşta bizim muhitlerde çocuklarda o zaman moda olan bir şey var: Reverans. Çocuk elbisesinin iki tarafını tutup reverans yapıyor. “Nasılsın, iyi misin?” diye sorulduğunda, “İyiyim, teşekkür ederim, siz nasılsınız?” diye sorması söyleniyor çocuğa. “How are you-I am fine...” hikâyesi... Hangi mürebbiye zamanındaydı hatırlayamıyorum, bir sefer misafirlerin arasına çıktım. Misafir hiçbir şey sormadığı için ben dönüp geldim. Mürebbiyem bana “Nasılsın diye sordular mı?” dedi. “Hayır” cevabını verdim... O, “Eee sen iyiyim teşekkür ederim, siz nasılsınız demedin mi?” diye sıkıştırdı. Dememiştim... “Hemen git içeriye, misafirlere, ben iyiyim, siz nasılsınız de!” emrini verdi. Ben ağlamaya başladım, utandım; zorla içeriye gönderdi ve tekrar bu seremoniyi gerçekleştirdim. Böyle saçma sapan işler.

Müziğe yeteneğinizin olduğunu söylemiştiniz. Özel dersler filan...

Olmaz mı? Avrupalı olmanın önemli bir göstergesi de Batı Müziği... Piyano derslerim ilkokulda başladı. Kabiliyetliyim, ama piyanodan nefret ediyordum. Tamamen bir angarya olarak görüyordum bu dersleri. Piyano çalışayım diye beni saatlerce odalara kapatıyorlardı. Piyano derslerinden o kadar çok sıkılıyorum ki hocam Rana Hanım’ın evinde bir gün piyanonun tuşunu tersine doğru zorlayıp tuşu kırıyorum. Aynı dönemde İdil Biret gibi, Erduran gibi birtakım harika çocuklar modası da vardı. Çocuk ders alacak,

belki “harika”lardan biri olacak... Bale de yaptırdılar... Madam Nanasof diye Rus bir bale hocam vardı. Bir yandan kalp hastası olduğumu konuşuyorlar, bir yandan bale dersi aldırıyorlar ve çelişkili konuşmalar beni rahatsız ediyordu. Ben çocukluğuma dair hep kötü şeyler anlatıyorum ama müspet hiçbir şey hatırlamıyorum bu döneme ait. Gerçekten müspet hiçbir hatıram yok.

Anneniz hiç mi dönüp bakmıyor, sormuyor?

Annem, sayıyla hatırlıyorum, iki kere beni gezmeye götürdü. Bir seferinde hayal meyal hatırlıyorum, ilkokula başlamadan önceydi, Dolmabahçe Sarayı’nda Mevhibe Hanım’a (İnönü) götürdü beni. Olağanüstü bir saray dekoru... Bir sefer de şapkacısına götürdü; bir sürü şapka prova etti. Annemin o yaşlarını mücevherleri, giysileri ve sürdüğü kokularla hatırlıyorum... Annemle babam film yıldızları kadar alımlıydılar; sosyetede birbirlerine olan büyük aşkları dillere destandı.

İlkokul hocalarınız, müdürünüz filan aklınıza geliyor mu?

İlkokulun müdiresi olan Münevver Hanım vardı. Münevver Hanım, giyimiyle, bilgisiyle iddialı ve sert bir hanımdı, ondan çok korkardık. Ben bilhassa çok korkardım müdire hanımdan. Hiçbir zaman, bir nefs müdafaası refleksiyle dahi olsa, şikâyette bulunmadık, her şeye katlanıyorduk. Bizde kendimizi müdafaa refleksi yok edilmişti, böyle bir mefhum gelişmemişti. O yaşlarda halam İhsan Hanım devreye girer, kendisi Paris’te terzilik okumuş, önce çocuk terzisi olarak işe başlamıştı, bir terzihanesi vardı.

Hala anne yarısıdır derler...

Halam özgür düşünceli, başına buyruk yaşayan, modern bir Türk kadınıydı. Eşinden ayrılmıştı. Mazhar Resmor adında ünlü bir vitraycı ressamla evliymiş, ayrılmış. Mazhar Enişte’yi hatırlamazdım. Halam, çocuğu da olmadığı için beni çok severdi; çok düşkündü. Ortaokul ve lise yıllarımda bana çok destek çıktı. Anneannem ve halamdan yakınlık gördüm ailemde. Anneannem çok yalnız bir kadın… Beni sık sık yatak odasında kenara çekip, dertlerini anlatıyor, kendinden söz ediyor, sorgulayıcı bir kafası var. Acayip bir şekilde benim derslerimi merak ediyor. Kendisi tam olarak düzenli bir eğitim görmemiş bir “auto-didact”tı. Çok kitap okurdu, Fuzuli okuduğunu ve aşk derecesinde sevdiğini hatırlıyorum. Bana okulda öğrendiğim şeyleri

soruyor, çok büyük bir sevgiyle davranıyor.

Peki, Rauf Orbay'ın takibe uğraması anneannenizi nasıl etkilemişti?

Anneannem ve annem, Rauf Dayımın uğradığı haksızlıklar hakkında konuşuyorlar, bunlar beni ruhen etkiliyor. Aynen mürebbiyelerin savaşa dair anlattıklarından duyduğum korkular gibi... Büyükdayımla ilgili konuşmalar derin bir acı hissi uyandırıyor; ne olduğunu anlamadığım şeyler oldukları hâlde üzülüyorum. Bunlar ileriki yaşlarda tarihe dair travmatik sarsıntılar olarak şuur düzeyine çıkıyor. Küçücük yaşımda yakın tarih hakkında anlatılan şeyler beni o kadar rahatsız etmiş ki, bu yaşımda bile yakın tarihe dair olaylara kapalıyım.

Bugün de o dönemin sosyetesinin sitayişle bahsettiği Avni Bey'in davetlerinde ne âlemdeydiniz?

Adeta Dickens romanlarında yetimhanedeki çocuklara yapılan zulüm altındaydım, kendi evimde yetim gibiydim. Çiftehavuzlar'daki evimiz hakikaten meyve ağaçlarıyla, çiçekleriyle örnek bir bahçesi olan güzel bir evdi. Manolyalar, ateş çiçekleri, yıldız çiçekleri, frenk üzümleri, çamlar, salkım söğütler… Bu bahçede annem sık sık büyük davetler veriyordu. Bütün İstanbul sosyetesi, kalburüstü insanlar sefir-süfera geliyor, dantel masa örtüleri yayılıyor, içkiler sunuluyor ve ben daha o yaşımda duyduğum ezikliğin, acıların etkisiyle; davetlere ve katılan insanlara karşı menfi duygular besliyorum. Evde bitmeyen bir davet süreci var. Sonraki hayatımda simetrik bir bağlantısı olan önemli bir hatıram var... Sokak kapısına giden, böyle uzun bir koridor var Çiftehavuzlar'daki evimizde. Evde bu davetler verildiği zaman ben bunalıyorum... Beni hiç görmeyen bu insanların ayakları altında dolaşmaktan sıkılıyorum; aralarındaki konuşmalar çok sevimsiz geliyor. Ruhsuz bir kalabalık… Ellerinde içki bardakları... Dedikodu yapıyorlar. Ben evi sokağa bağlayan koridordan koşarak kapıya gidiyorum. Demir bir kapı var. O demir kapıya sarılıyorum.

Neden? Ne var o demir kapıda?

Sokaktan tek tük birilerinin geçmesini, seyyar satıcıların geçmesini, beni fark etmelerini bekliyorum. O zamanlar ıssızdı oralar; meskûn mahal sayılmazdı. Hiç unutmadığım, hep yolunu beklediğim bir koz helvacı var: Beyaz önlüklü, arabalı bir adam... Helvacının çok sonra benim için manevî bir işaret

olacağını anlamam mümkün değildi. O koz helvacı amcanın yolunu bekliyorum, sadece onun geçişini izlemek için gidiyorum o kapıya. “Oradan geçen niye bize benzemiyor? Veya biz neden onlara benzemiyoruz?” diye o kapının önünde sorgular dururdum. Varlıklı olmanın verdiği imtiyazın müspet bir etkisi yok üzerimde, tersine bir yabancılık duygusu veriyor, yabancılığımı artırıyordu… Yedi sekiz yaşlarındayım, bir kâğıda “Ben çok yalnız bir çocuğum, bu şişeyi bulan lütfen beni arasın!” diye bir not yazıyorum… Şişeyi denize atıp, rıhtımdan uzaklaşmasını seyrediyorum.

DEMİR KAPININ ARDI

İlkokul bitti, sonra yatılı okul yılları başlıyor. Neden “leylî” yazılıyorsunuz?

Mürebbiyeli eğitimin bir uzantısı olsa gerek, iyi eğitmenler ve iyi okullar... Annem beni Arnavutköy Amerikan Kız Koleji’nde okutmaya karar verdi. Eziğim, yalnızlık duyguları içinde nevrotik bir tipim. “Lütfen beni yatılı okula verme, ben yalnızlık çekiyorum!” diye anneme yalvarıyorum. Annem: “Hayır, seni yatılı okutacağım.” diyor, karar verilmiş, dönüşü yok. Annem beni yatılı okula sokmak için bir giriş imtihanına yazdırıyor… Bir aile dostumuza da “Yatılı vereceğim, ayakaltında gezmesini istemiyorum!” demiş, sonradan öğrendim...

Hatırlı bir aileniz var… Kolej’e imtihansız mı girdiniz?

Gelenlerin çoğu ortanın üstünde ailelerin çocukları, imtihansız girilemiyor. Bir sürü çocukla beraber imtihana giriyorum. Anneler dışarıda bekliyor heyecan içinde. Ben tabii her zamanki o ezik hâlimle imtihana giriyorum. Çok büyük bir sürpriz gerçekleşiyor; ilkokul boyunca “gerizekâlı” damgasıyla gezen ben, nasıl oluyorsa bu imtihanda dördüncü oluyorum. Zekâ testinde de dördüncü oluyorum; sondan değil baştan. Bu benim için çok şaşırtıcı bir durum; fakat kimse pek üstünde durmuyor; başarım da başarısızlığım da kimsenin umurunda değil. Oysa hayatımın en büyük zaferi, geleceğimi de etkiliyor. Korku ve endişelerimle beraber yatılı okula başlıyorum.

Yeni okulunuz sarıyor mu?

Yalnızlığım daha da artıyor; tedirginlik ve korkularımı bastırmak için dört elle derslerime sarılıyorum. Anadilim mi diyeyim, dadıdilim mi? Almanca bilmem İngilizce'yi kolay öğrenmeme vesile oluyor. Bir anda hocalarımın gözdesi hâline geliyorum; gözde biri olmak benim için yepyeni bir şey. "İhzarî" (hazırlık) sınıfındayım. Hep o korku, başaramama korkusu yüzünden geceleri tuvaletlere kapanıp bütün derslerimi ikişer üçer defa kâğıda yazıyorum, ezberliyorum. Herhâlde mürebbiye sultasından kurtulmuş olmanın ferahlığıyla kendi başıma kalmam; inanılmaz bir başarı göstermemi sağlıyor. Sınıf birincisi olmak üzereyim; ilkokul hâlimle tam bir tezat. Kolej bir devrim etkisi yapıyor psikolojimde; kendime güvenim artıyor. Hocalarım beni devamlı teşvik ediyor, övüyorlar. İhzarî sınıfını birincilikle bitiriyor, ikinci ihzarî sınıfını atlıyor, orta bire başlıyorum, bir sürü ödül alıyorum. Bunlar benim için çok heyecan verici şeyler; uzun yıllar hırpalanmış egomu tamir eden merhemler.

Başarılarınızı ailenizle paylaşabiliyor muydunuz?

Çok farkında değildiler. İlkokulda "gerizekâlı" oluşumun(!) da farkında değillerdi… İleriye doğru bir atıfta bulunacağım… Senelerce sonra tedavi edilmeye muhtaç hâle geldiğimde psikologlar ve psikiyatrlar, hakkımda biyografik bilgi istedikleri zaman, babam birtakım bilgiler veriyor. Vurguladığı hep şu: "Ayşe'ye koleje girdikten sonra oldu ne olduysa, birdenbire değişti, bambaşka bir çocuk oldu; başımıza bela kesildi." Oysa asıl bela, bebeklikle başlayan ilk çocukluk yıllarımda yatıyordu. Koleje başladıktan sonra "bela" oluşumun da, sonradan uğradığım belaların da altında yedi yaşına kadar geçen süre vardı…

Başarılısınız ve artık "yıldız" bir öğrencisiniz...

Başarılı olduğum ve çevrem kalabalıklaştığı hâlde "iç yalnızlık" ömrümün sonraki safhalarına kadar silinmiyor. Bu iç yalnızlığı 40–45 yaşıma kadar yaşıyorum. Hep çekirdek hâlde varolan "demir kapı"nın dışına çıkma, insanlara katılma arzusu bana müthiş sosyal canlılık kazandırıyor; dünyam hızla gelişiyor, herkesle ahbaplık kuruyorum. Sabahları yatakhaneden okula giderken altı yüz kişilik okulda neredeyse yanımdan her geçene söyleyecek bir laf buluyorum. Çalçeneyim ama espriliyim. Artık bambaşka bir statü kazanıyorum; gıpta edilen biriyim. Korku ve ezikliğin yerini büyük bir yaramazlık, yırtıcılık, entelektüel bir sorgulama, entelektüel tecessüs alıyor.

Yazın eve döndüğünüzde bu hareketliliğiniz devam ediyor mu?

Evet... Okulda hocaların gözbebeğiydim. Yaz tatilinde Çiftehavuzlar'daki bahçemizde artık yepyeni bir hüviyet, yepyeni bir kimlik, kişilik içerisinde bir Ayşe var... Bitişiğimizdeki bahçeli eve banka müdürü Şevket Subaşı ve ailesi taşınıyor. Çocukları Hasan, Yusuf ve yeğenleri Candeğer arkadaşlarım; ilk kez bahçemizin ıssızlığı arkadaşlarımın varlığıyla şenleniyor. Yırtıcı, hiperaktif yeni kimliğimle bir çete kuruyorum; oğlanlara da hükmeden bir kişiliğim var; çete reisi rolündeyim. Ağaçların tepesine kendime tahtadan evler inşa ediyorum, yüksek yerlere yuva kuruyorum. Kimsenin çıkmaya cesaret edemediği yüksek dallara çıkıyorum.

Kotrada, 10 yaşında

Korkak kız cesur mu oluyor?

O büyük korkular derinlerde hâlâ bâki, ölüm korkusu başta olmak üzere. Belki de korkuları bastırmak için çok yüksek ağaçlara çıkıyorum.... Esen adında on altı metrelik bir kotraya sahip olmuşuz. İstanbul'da o yıllarda yelkenli kotra nadirdi. Herkesi şaşırtan hiperaktif kişiliğimle, tehlikeli bir "müsamere" gerçekleştiriyorum... Kotranın belki yirmi metreye yakın direğine tırmanıp, ayağımı ipe dolayıp baş aşağı sallanıyorum. Seyredenlerin yüreği ağzına geliyor. Anne ve baba yine kendi dünyalarındalar; evden kimse de benimle fazla ilgilenmiyor.

Kolejde yazılar yazdınız, ödüller aldınız. Yazarlık yeteneğiniz eve gelince tatile mi girdi?

Hayır hayır! Yazma çizme hevesim ciddi... 12–13 yaşlarımda bugün hâlâ elimde nüshaları bulunan "Çiftehavuzlar Postası" dergisini çıkarıyorum; kendi el yazımla. İçine karikatürler, resimler, gazetelerden kesilmiş kupürler yerleştiriyorum. Çevredeki arkadaşlarım hakkında çeşitli şakalar-yorumlar yazıyorum. Anneannem "matbuat hayatı"na atılmışım gibi seviniyor benim bu hâlime; ilgiyle izliyor bendeki gelişmeyi, ikide bir "Bu kız, büyüyünce yazar olacak!" diyor. İhsan Halam benimle eskisinden daha sık meşgul oluyor, bazen haftasonları beni alıp Hilton'a yemeğe götürüyor. Kendisiyle dertleşiyorum, çoğunlukla annemin babamın duyarsızlığıyla ilgili şeyler anlatıyorum. Halam bana kısmen hak veriyor, anne ve babamı da rencide etmeme inceliği içerisinde...

Anneanneniz "Osmanlı Kadın" dedikleri bütün vasıfları taşıyor…

Savaş yıllarında, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele yıllarında Erenköy'de bir konakta bir sürü çocuk ve kadın darlık içinde kalmışlar; kıtlık yılları, erkekler savaşta. Büyükbabam, büyük dayım, eniştem herkes bir vazife başında. Kadınlar yalnız. Anneannecim çizmeleri çekiyor ayağına ve inek sağmaya başlıyor. Süt satarak eve biraz para temin ediyor; zor günler yaşamışlar, özellikle anneannem çok büyük imtihanlardan geçmiş. Cibali'de bir konak daha varmış. Onun kirası ve bir iki dükkân daha vardı herhâlde. Oradan kira gelirdi. Ömür boyu o kiraları küçük defterlere notlar hâlinde yazardı biriktirirdi. Çok yalnızlık çekmiş ve çok zorlu bir hayatı olmuş. Çetin bir

hayatı olmuş anneannemin. İki kız çocuğunu bu şartlar altında yetiştirmenin derin sıkıntısı anneannemde zaman zaman vehim ve korku hâlinde tecelli ederdi.

“Oğlanlara da hükmediyorum!” demiştiniz...

Schwester Katie’nin aşıladığı “başarmak” tutkusu okuldaki performansımda da, yüzme, kayak gibi şeylerde de kendini gösteriyor. Herkesten daha iyi olmak, birinci olmak, en iyi olmak iddiam var. Bekir’le rekabete giriyorum, güç gerektiren pek çok işte, yüzmede, ağaca tırmanmada oğlanları yeniyorum, iddialıyım. Bu yüzden çekinilen, gıyabına kızılan biriyim…

Görünüşe göre çevreniz dopdolu ve yalnız değilsiniz….

Okulda zekâmın yüksekliği ve ona bağlı olarak ukalalıklarımla gıpta edilen, yazları da çocuklar arasında böyle biraz çekinilen biriyim; devamlı lider konumundayım. Bu kez de bunlardan dolayı bir dışlanma var; yalnızlığın başka bir çeşidi. Ortayı bir türlü tutturamıyorum. Annemle babamın okuldaki başarılarımla ilgilenmeyişleri, paylaşmamaları sürüyor; başarının tadını beraberce çıkarabileceğim kimse yok. Kardeşim Bekir benden iki yaş küçük, Robert Kolej’in yatılı erkek kısmına devam ediyor. Aslında hiçbirimizle çok fazla ilgilendiklerini sanmıyorum. On yaşındaydım, küçük kardeşim Aziz Şasa doğdu. Ve onun çok sinirli, İtalyan bir dadısı var: Luisa. Ama artık Luisa’nın bize gücü yetmiyor, bize tahakküm eden birisi değil. Artık mürebbiye dönemi Aziz için başlıyor. Aziz bize göre çok şanslı; eskiden olduğu kadar başına buyruk değil bu kadınlar. Luisa’dan sonra Aziz’e Madam Romanova adında Romanyalı bir kadın bakıyor… İyi bir insan, ılımlı yumuşak bir kadın…

Schwester Luisa (Aziz'in dadısı), kucağında Aziz, Bekir ve Ayşe

Bekir Bey ve siz artık babanızın yanında onun sosyal hareketliliğine

katılıyorsunuz. Bu geziler sizi açmıyor mu?

Babamla kışları Uludağ'a, yazları yelkenli ile Marmara Adası veya Marmara'nın değişik yerlerine kotra ile seyahatlerimiz oluyor. Bu gezintilerde tabiat beni çok sıkıyor, bunaltıyor. Çünkü benim bu afacan, içim içime sığmaz hiperaktif tavrımın, sorgulayıcı tavrımın temelinde büyük bir huzursuzluk, büyük bir doyumsuzluk var. Âleme mânâ verebilecek, katabilecek değerlerden mahrumum; kafamda karmakarışık bir sürü cevapsız soru var; içimdeki karanlık gitgide büyüyor; dışarıya yaramazlık, afacanlık nöbetleri biçiminde vuruyor. Kendime güven geldikçe, benliğim şekillendikçe anneme ve babama korkunç bir öfke, bana çocukluğumda reva gördükleri zulüm yüzünden büyük bir hınç duyuyorum. Bir gün aynanın karşısına geçtim, büyüyünce annemle babamdan intikam almaya and içtim…

Anneanneniz annenize bir şey söylemez miydi?

Arnavutköy Kız Koleji'ndeyken Ayaspaşa Gümüşsuyu'ndaki evden Cihangir'e, Susam Sokak'taki Marmara Apartmanı'na geçiyoruz. Tripleks, o döneme göre çok lüks bir ev, çok büyük salonları var. Ben daha sonra her şeyi alaya aldığım aile hayatımda annemin dekoratörlere yaptırdığı o salona bir isim takıyorum: KLM'in bekleme salonu diye. Duvardan duvara halılar var ve bu duvardan duvara halılar o dönemde çok büyük yenilik. Anneannemle dertleşmeye devam ediyoruz, bir gün annemi şikâyet ediyor… "Anneni Alman Lisesi'nden sonra Akademi'de resim bölümünde okuttum, ama ben onu sosyetelere karışsın diye okutmadım, ben onu münevver bir insan olsun diye okuttum, annen böyle oldu. İkide bir halılarım, halılarım diye tutturuyor bir gün torunlarımı inşallah bu halılara işeteceğim!" diyor. Anneannem de benim gibi bir isyan duygusu içerisinde. Ama ona da aldıran yok.

Sosyetenin seçkin simaları anne ve baba… Onlara özenmiyor musunuz?

Önceleri evet… Ortaokul yıllarında hatırlıyorum, anneme babama özenti duymaya başlamıştım; bir çocuğun kişiliği, idealleri annenin babanın değerlerine göre şekillenir… Babam bir spor delisi… Spora ciddi bir angajmanım var, iyi yüzüyorum, kayak yapıyorum. Annem devamlı güzel giysiler içinde; güzellik müsabakaları, defileler, annemin baş merakları. Fiziği güzel insanlara, dekorasyona, kıyafetlere önem veriyor… Ben de önceleri ona gıpta ediyorum ama özenti yavaş yavaş ortadan kalkıyor, bir

dönem sonra ailemin hayat tarzına karşı büyük bir infial başlıyor.

Köşkte çalışan insanlarla aranız nasıldı?

Küçük yaşlarımdan beri hatırlıyorum evde hep müstahdem olurdu. Hizmetçiler, aşçılar, şoför, kotranın kaptanı bazen dört-beş-altı kişi müstahdem. Bu insanlar sade yaşayan; çoğu, inançları olan klasik halk tipleriydi. Ben duygusal olarak bir aidiyet söz konusuysa hep o tarafa meylederdim. Hep o insanlara bir sevgi duyar, onlarla bir ittifak kurmaya çalışırdım, hep onlara sığınırdım. Onların anlayışına, onların sevgisine... Ta baştan beri böyle bir şey vardı. Kendimi onlarla aynı safta görürdüm. Çok tuhaf bir şekilde daha sonra bu insanların hâllerinde, gözlerinde, davranışlarında hep bir yumuşaklık görmüştüm. Bu nerden geliyor? Tabii ki İslam'dan gelen bir şey… Yani çok taklidi bile olsa bizim halkımızda gelenekten gelen bir yumuşaklık, bir tabiilik var. Bir acıma, bir merhamet, bir affedicilik, bir hakseverlik…

Bu insanların yaşayışlarına inanç dünyalarına ilgi duydunuz mu?

Orhan Pamuk da söylüyor romanında ve hatıratında… Tanzimat yıllarından başlayarak kademe kademe dinden, gelenekten uzaklaşılıyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında türeyen zümre, dini yanlarında çalışan müstahdemin, hizmetkârın bağlandığı hurafe olarak görüyor. Başörtüsü, gelenek, namaz alt zümrenin simgeleri gibi değerlendiriliyor. Hepimiz payımızı almıştık bu olumsuz havadan.

Annenizin biraz aşırıya kaçan "asrîlik" özentisi Avni Bey'i rahatsız etmez miydi?

Babam annemle övünürdü: "Biz modern insanlarız; ben annenizle yemek pişirsin, çocuk baksın diye değil, arkadaşlık etsin diye evlendim" derdi. Yani geleneksel ev hanımı ve annelik rolünü aşağı görürdü.. Bu Osmanlı'nın son dönemlerinde var, "Kadın yemek kokmamalı!" gibi sözler dolanırdı. Süs kadını... Erkeğin yanında süslü bir refakatçi olacak… Rollerin karıştığı, kökünden koptuğu, çivinin çıktığı bir dönem... Annemin gösterdiği ilgisizlikte, modernitenin getirdiği bir maraz da var, annenin geleneksel rolü dışlanıyor. Annem kendisini ressam olarak tanımlar; babam da her zaman "Annen sanatkârdır" derdi. Nerde resim, nerde sanat? Annem ressam da olamamıştı, anne de olamamıştı.

Annenizle hiç dertleştiğiniz ve neden böyle yaptığını sorduğunuz oldu mu?

Oldu… Beni üzen, anneme acımaya sevk eden sözler söyledi: “Baban çok yakışıklı, varlıklı, sosyal hayatında da pırıltılar saçan çok aktif bir adam… Onu takip etmeseydim adım adım, onu benim elimden alırlardı. Bu büyük korku yüzünden sizinle hiç ilgilenemedim.” Yaptığı izah bu, annelerin çoğu böyle düşünse o toplum ne hâle gelir acaba? Annemde bir sanat iddiası var, sanatkâr ve modern kadın iddiası var ama bir entelektüel tecessüs, bir entelektüel derinlik yok… Olağanüstü zeki bir kadın; ama zümrenin önem verdiği kibarlık, zarafet, şık giyinmek gibi zahirî parıltıyı kazıyınca, altından basit bir muhakeme tarzı çıkıyor; bir sığlık. Annemin çocuklarına ilgisizliğinde kendi çocukluğu da etkili olabilir. Büyük bir aile ve konak düzeni var. Çocuklar, yeğenler var; teyzeler, halalar, enişteler… Çocuk zaten sıcak bir atmosfer içinde, bir yumuşaklık var, bir hilm var; şiddet yok.. Bizse çekirdek aileye dönüşmüşüz, bir de gavur dadı dikmişler başımıza…

Kitap okuyor muydunuz, neler okuyordunuz?

Ortaokul yıllarında macera romanları ve çocuklar için yazılmış İngilizce kitaplar okuyordum daha ziyade. Orta üçe doğru büyük bir zihinsel zorlanma, yaşımdan ileri şeyler okuma iddiası başlıyor. Yaşadığım hayatın içinde hapis gibiyim; çok az insan tanıyorum; birbirinin aynı insanlar tanıyorum. Ama hep “Bu dağı aşsam, ötesinde çok başka ve daha güzel bir hayat, güzel insanlar, heyecan verici olaylar vardır.” diye düşünüyorum. Dışarıdan bakan o bahçeli lüks evdeki yaşantıma gıpta ediyor; ama içsel yönden tamamen karmaşa hâli var; hayat tarzımızı içime sindiremiyorum, refah acı veriyor… Daha sonra kullanacağım bir tabirle o refahın, zenginliğin her katresi hücrelerimden kan ve ter olarak çıkmaya başlıyor.

ELVEDA “LİEBER GOTT” MERHABA SOSYALİZM

Tekrar anneannenize ve ailenizin büyüklerine dönersek...

Ortaokul yıllarımda anneannem, kardeşleri İffet Teyzem ve Rauf Dayım Aksaray’da bir apartmanda oturmaya başlıyorlar… Orta ikide bana okuldan bir ödev veriliyor. Hindi-Çin Savaşı üzerine sınıfta İngilizce bir konuşma yapacağım. Rauf Dayıma müracaat ediyorum; savaşı tafsilatıyla anlatıyor,

ben de yazıyorum. Çok sükse yapmıştı…

Rauf Dayı, anneanne Safiye Orbay ve İffet Teyze

Arnavutköy Kız Koleji’nden mezuniyet (1960)

Rauf Orbay'a karşı siz neler hissediyorsunuz?

Rauf Dayım ailenin büyüğü... Ailenin en çok sayılan, sözüne itibar edilen kişisi. Ben bu kadar hırpalandığım, ezildiğim, yalnız bırakıldığım hâlde, bunu fark edip müdahale etmemesi, beni üzüyor, için için bir kırgınlığım var Rauf Dayıma karşı… Hamidiye kahramanı olduğunu duymuşum, büyük bir kahraman olduğu söyleniyordu. Denizlerin kahramanı; evinde, burnunun dibinde bir çocuğa zulmediliyor farkında değil diyorum ve kınıyorum.

Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde gördüğünüz eğitimin nitelikleri nelerdi?

Küçük yaşlardan itibaren eğitim gördüğümüz Amerikan Kız Koleji menşei itibariyle bir Protestan Okulu, bir misyoner okulu… Genel eğitim siyaseti, hümanist felsefenin bütün derslerde ince ince çocuklara aşılanması. Humanities adı altında dersler veriliyor.

Hümanizm kötü mü? İnsan sevgisi filan… Hani bizde çok kullanılır, Yunus Emre'nin hümanist olduğundan söz edilir…

Hümanist dünya görüşü esasen insanları geleneğe, vahye karşı kışkırtan bir akım. İnsanı ilah konumuna getiren, vahiyden ve gelenekten, ahret düşüncesinden koparan bir şey… Bu bütün kolej eğitiminin temelinde var. Gelenekle bağını doğru dürüst kuramamış insanlarda, geçmişiyle göbek bağının büsbütün kopmasına sebep oluyor… Kolej, Batılı hayat tarzının öğretildiği ve eğitim sisteminde Batı'nın aşırı biçimde idealize edildiği bir yer. Kolej; sanatı, bilimi ve felsefeyi putlaştırıyor, din hâline getiriyor. Humanities, insan ve insanın ürettikleri dışında bir kutsal tanımıyor. Bunun nasıl bir çarpıklık olduğunu, yaptığı tahribatı nice sonra anladım ama bedeli ağır oldu. Kendimi okumaya veriyorum, orta üçten itibaren başlıyorum dünya edebiyatından örnekler okumaya.

1957 yılında

Bu okumalar sizi nasıl etkiliyor?

En sorunlu, en buhranlı dönemim ortaokul ve lise yılları… Büyük belirsizlikler, büyük boşluklar içinde çırpındığım bir dönem. İnsanın ergenlik çağı ve ilk gençlik yılları, varoluşuna sebep aradığı yıllar... Habire felsefe kitapları arasında kendimi arıyorum. Her okuduğum kitap, biraz daha aklımı karıştırıyor ve buhranımı artırıyor. Çocukluğumdan gelen sevgisizlik, ailemdeki iletişimsizlik, kişiliğimde büyük girdaplar, gedikler açmış… Ve bu çırpınma içinde gitgide patolojik bir hâle bürünüyorum; anneannem dışında şefkat gösteren de olmadığı için, kötü gidişime tedbir alacak kimse yok…

"Lieber Gott!" vardı çocukluğunuzda. "Sevgili Tanrım!" İmdada çağırmıyor musunuz?

Lieber Gott (Sevgili Tanrım) kavramı uzaklaşıyor hayatımdan. Ortaokul sonda bir konuşma esnasında, bir aile dostu Galatasaray Lisesi'nde hocasının söylediği bir sözü zikrediyor. "Allah yoktur!" demiş hocası. Bu söz bomba gibi düşüyor ilk gençlik dünyama. Ve bu kez Allah'ın yokluğu üzerine tefekkür etmeye başlıyorum. Gerçekten yoktur ve niçin yoktur? Olmamasının delilleri nelerdir? Gibi… Bu iç karanlığımı artırıyor. Artık manevî bir dayanağım da yok. Kolejde okuduğumuz rasyonalist felsefe, verilen rasyonalist eğitim, sinirliliğimi, inançsızlığımı kamçılıyor ve okumaya başladığım Amerikan ve Avrupa edebiyatının modern temsilcileri üzerinden nihilistçe bir dünyaya doğru kaymaya başlıyorum…

İçten Erkin ve Bengi Işıklı ile (sağda) birlikte kolej yılları

Hiç mi yerli eserlerimizden haberdar edilmediniz?

Bizim ders kitaplarımız, gerek ortaokul gerek lisede, Türk edebiyatı konusunda çok zayıf. Güzelim tasavvuf edebiyatı anlaşılmaz hâle getirilmiş sözlerle ve asla pedagojik incelikler taşımayan bir üslupla takdim edilirken; Batı dünyasının ürünleri, özenle ve bizi özendirmek için, inceliklerin altı çizilerek sunuluyor. Amerikan edebiyatı ciltlerce okutuluyor. Bu büyük bir eşitsizlik, büyük bir dengesizlik. Kendi muhteşem klasiklerimizi kavrayamadan modern edebiyata dalmanın ne büyük çöküntülere sebep olacağını çok sonradan fark edeceğim. Virginia Woolf, James Joyce, Kafka, Camus, Sartre okumaya başlıyorum… Çünkü, bunları okumak modern bir aydının olmazsa olmazı; öyle şartlandırıldık. Ben çok fazla Sait Faik okurdum. Sait Faik'in yalnızlığı ile, onun yalnız dünyası ile büyük bir özdeşlik kuruyordum. Babam bir gün göz gezdirdi okuduklarıma ve bu menfi herifleri neden okuyorsun diye kızdı bana. Sait konusunda müthiş bir tutkum vardı. "Alemdağ'da Var Bir Yılan" hikâyesi beni kalbimden vururdu; okur okur ağlardım. Daha sonra Kafka ve diğerleri… Nihilist eğilimler bilhassa Batı Avrupa intelijansiyasına has bir telakkiyi dünyama taşıyor. Mutluluk bir

burjuva illüzyonudur. Mutluluk banal bir şeydir, bayağıdır.

Öyleyse yaşasın mutsuzluk!

Aynen öyle diyorum ve mutsuzluğu aramaya başlıyorum, mutsuz olmak için ne gerekiyorsa yapıyorum. Binbir muzırlık icat ediyorum adeta, mutsuz olmak için. Daha doğrusu zaten mutsuzum, mutsuzluğuma felsefî bir temel bulmuş gibiyim... Ortaokul üçüncü sınıfa doğru bir gün sokakta yürürken, bir amnezi hâline, bir zihinsel dağınıklık hâline yakalandım; aile dostlarımızdan biri beni bir psikiyatra götürdü. Bir devlet hastanesinde genç bir asistan doktor… Kendisinin sosyalist eğilimleri var. Beni sorguya çektikten sonra: "Sen çocukluğunu atlamışsın, dikkat etmezsen gençliğini de yaşayamazsın. Zihnî hayatın tehlikede." diyor. Ben kendisine intihar etmeyi düşündüğümü, sık sık intiharı düşündüğümü söyleyince: "Sen bu topluma gerekli birisin, akıllı bir çocuksun!" tembihinde bulunuyor. Bu laf bende bir bomba etkisi yaratıyor; toplumla aramda bir bağlantı noktası oluşturmaya çalışıyorum. Toplumcu görüşlere bir merak husule geliyor içimde; "toplumculuk" canlılık katıyor hayatıma; içimde bir işe yaramak, fonksiyon sahibi olmak gibi düşünceler uyanıyor. Varoluşuma sebep aradığım için toplumcu düşünceler merakımı kamçılıyor, sathi ve yapay bir şekilde tabii... Önce egzistansiyalistler, sonra sosyalistler ilgimi çekiyor.

Var mı öyle "sosyalist" ağabeyler filan?

Cevat Çapan'ı hatırlıyorum… Lise yıllarıma doğru arkadaşım Mine Cezzar'la evlenmişti. Cevat, Cambridge'de okumuş, sinema merakı ve toplumcu eğilimleri var. Cevat'ı kendime fikrî bir ağabey tayin ediyorum. Ondan aldığım etkilerle sinema tarihi ve sanatı üzerine dergiler alıp okumaya başlıyorum; inanılmaz bir gayret ve çaba içindeyim. Yatağıma tüneyip, bir deftere yazdığım yönetmen ve film isimlerini ezberliyorum. Bir elimde Cevat'tan ödünç aldığım Sight and Sound dergileri, bir elimde Sadoul'un Sinema Tarihi... İlk hikâyemi yazıyorum İngilizce, bozkırda bir istasyonu anlatıyor. Çocukluğumun ve gençliğimin sarı, dumanlı dünyasını bu hikâyede anlatmaya çalışıyorum. Hikâyede yabancılaşma, korku, bunalım dolu bir dünyayı yansıtıyorum aslında. Lisenin ilk yıllarında sigara içmeye de başlamışız... Suna Koç'un üzeri VK (Vehbi Koç) yazılı kutu kutu sigaralarından koruda gizlice tütsüleniyoruz. Sigara haşarılığımızın bir simgesi hâline geliyor. Klasik müzik dinliyoruz, bir sarhoşluk içerisindeyiz

sanki, modern şiir, modern hikâyeler, modern romanlar okunuyor, aramızda paldır küldür tartışıyoruz. Bilecen kolejliler… Kafka'nın büyük bir etkisi var üzerimde. Gayet sivri espriler yapmaya merak sarıyorum. Sivri ve böyle rahatsız edici şakalar yapıyorum kendi kendime. Zekâmı gösterebilmek için espri yapma merakına tutuluyorum.

Koç ailesiyle daha önceden tanışıklığınız var mıydı?

Vehbi Bey İstanbul'a sonradan gelmişti… İlkokul sonlarına doğru evde konuşuldu: Ankaralı zengin bir zat, ismi Vehbi Koç, babamın kotrasını oğlu için satın almak istiyormuş; bir pazar misafirliğe gelecek… Gerçekten Vehbi Bey, hanımı ve iki küçük kızı geldiler. Hep beraber kotraya bindik; başka misafirler de vardı. Hava çok sertti… Dalgalar vardı… Koç ailesi ve bilhassa küçük kızlar aşırı tedirgin oldular havanın, denizin sertliğinden. Büyükada'ya gidildi; dönüşte çatır çatır yirmi iki metrelik direk kırıldı, bütün yelkenleriyle beraber teknenin üzerine indi ve herkes büyük bir korku yaşadı; tekne kalabalıktı, mucize kabilinden hiç kimseye bir şey olmadı… Tabii bu olay bizim teknenin müşterisini caydırdı... Annem külfetinden dolayı bu tekneden kurtulmak istiyordu; kaptanı, bakımı, miçosu vesaire... Ama babam teknesini çok severdi; direk kırıldıktan sonra tekne bana kaldı diye çok mutlu oldu; küpeştenin kenarında bir şeftali yiyişi vardı keyifle, hiç unutmam. Çok memnun olmuştu. Koç ailesiyle orda tanıştık, ama daha sonra okulda Suna ile arkadaşlığımız oldu. Aynı yatakhanede kaldık; Suna ile arkadaşlığımız okul çağı boyunca devam etti, anne ve babalarımız da zaten görüşüyorlardı. Suna ile tamamen ayrı ayrı mecralarda hayatımızı devam ettirdik… Suna bir rahatsızlığa yakalandı. Beş altı yıl önce bu rahatsızlık vesilesiyle kendisini aradım, aramızda tekrar bir rabıta başladı…

Spora meylinizden bahsetmiştiniz, devam ediyor mu?

Lise yıllarımda su kayağı beni çok cezbetmişti. Kayakla akrobatik numaralar yapmaya başlamıştım. Osmanlı Hanedanından Dürrüşşehvar Sultan'ın oğlu, Haydarabad Nizamı'nın torunu Prens Bereket ile arkadaş olmuştuk bu su kayağı fasıllarında. Ve kendisi bir kayak şampiyonuydu. Nice'de bulunmuş uzun süre, oralarda kayak yapmış. Tahtadan bir tramplen yapmıştık denizin içine. Bu tramplenden atlamak isteyenler çok oldu. Prens Bereket öğretti, fakat benden başka yapabilen çıkmadı. Kotranın direğine çıkarak baş aşağı sallandığım gibi, su kayağıyla da bütün mahalleye tehlikeli şovlar

yapardım… Prens Bereket'in arkadaşı Irak Kralı Faysal vardı; rahmetli. Kendisiyle spor vesilesiyle iyi arkadaş olduk… Daha sonra Irak ihtilalinde katledilmişti. Hiç unutmam, Britannica'nın maddelerini ezberlerdi; "D" harfine gelmişti, tamamlayamadı… Peşinde badigardlarla dolaşırdı; badigardlar aramızda mizah konusuydu.

Toplumcu fikirlerinizle, hiç tanımadığınız bir toplumu aydınlatmak mı istiyorsunuz?

Tabii cahil halka inmek lütfunda bulunan aydınlarız. Erdek'te bir festival tertiplenmişti mesela... Genç Oyuncular adlı bir topluluk Erdek köyü sakinlerine İonesco, Beckett gibi avangart tiyatrocuların oyunlarını sergiliyor. Köylüler tamamen sathî bir tecessüsten dolayı seyredince; köylülere tiyatro götürdük oluyor adı; tam bir aldatmaca. Bir sürü kolejli züppe Erdek köyüne doluyor, aramızda bir gerilim husule geliyor ve bir gün bir tepede arkadaşlarım beni muhakeme ediyorlar, hükümleri: "Ayşe sen iradenle ve zekânla yaşamaya çalışıyorsun; duyguların yok, kalbin yok!" oluyor. Oysa müthiş acılar içindeyim, kimse farkında değil.

Aile ne âlemde?

Aşağı yukarı 500 m2 büyüklüğündeki özenle döşenmiş Cihangir'deki apartmanımızda annemle davetler aynıyla devam ettiği için, ailemden uzaklığım sürüyor. Anneannem hayatımda bir teselli… Ve annemin kardeşi Güzin Teyzem, o da anlayışlı bir insan. Bilhassa anneannem... Ömrünün sonuna kadar içimde muhafaza ettiğim bir imgesi var anneannemin; başı türbanlı, resim yapmayı seviyor, kabiliyeti var. İffet Teyzemle ikisi, iki Osmanlı hanımefendisi, kumaşları boyayarak çeyiz imal ediyorlar, genç kızlar için çeyizlikler. Hem bir meşgale onlar için, hem de cep harçlıklarını çıkartıyorlar.

"Zengin kızı Ayşe"yi sosyalist arkadaşları nasıl karşılıyor?

Çevrede okumuş sosyalist gençler var; radikal fikirlere sahipler... Bir kısmı ailemin varlığına yönelik acı şakalar, sinik şakalar yapıyorlar; çok tedirgin oluyorum. Zengin kızıyım ama, babam da rahata, bolluğa alışmayayım diye çok az harçlık veriyor. Fazla elbise almıyorlar; gerçi halam sosyete terzisi, onun dükkânından giyinebiliyorum, ama bana karşı bir pintilik var. Ispartalı terbiyesi vermek istiyorlar akılları sıra; aman alışkanlık olmasın, aman çocuk

varlıklı bir hayata fazla alışmasın, şımarmasın şeklinde. İki ateş arasında kalıyorum; bir tarafta serveti alaya alan sosyalist okumuşlar, diğer tarafta harçlığı esirgeyen burjuva ebeveyn. Giyimim fevkalade kısıtlı, çok fakir bir gardırobum var… Hatta alay etmek için kolejde bir gün ilan tahtasına kâğıt asmışlar: "Allah rızası için Ayşe Şasa'ya eskilerinizi verin" diye… En sonunda bir gece başlıyorum ağlamaya bu servet bize yaramadı, keşke olmasaydı diyorum. Aynı dönemde babamın ticaret hayatı biraz durağanlaşıyor; çünkü sanayi yatırımına girmeyi akledememiş. Çiftehavuzlar'daki evimiz satılıyor. Lise ikide filan Tuzla'da bir arazi satın alıyor babam, bir yarımada üzerinde... Burayı bir site hâline getiriyor; ismi Mercan Yuvası. Bir spor sitesi; sporseverlerin oturduğu bir site. Yazları Çiftehavuzlar yerine Tuzla'ya gitmeye başlıyoruz, bu benim için daha da boğucu bir şey oluyor. Çevremdeki abartılı, bitmek tükenmek bilmeyen sportif faaliyetler beni bunalıma sokuyor.

Rauf Orbay'la görüştüğünüz oluyor mu? Sosyalist oluşunuza o ne diyor?

Rauf Dayıma "gerici" damgası vurulmuştu, işin garibi bu berbat şayiaya ben de inanıyordum. Sırf dayımı rahatsız etmek ve "Bakın biz ne kadar ilericiyiz!" diye hava atmak için, bir gün, "Dayıcığım, ben Karl Marks okuyorum!" diyorum, güya onu şoke etmek için. Dayım büyük bir rahatlıkla, kendine has incelikle gülümsüyor, "İyi yapıyorsun!" diyor, "Karl Marks'ı da oku, ama asıl Lenin okumalısın!" Bu hiç beklemediğim bir cevap, onun yerine ben şoke oluyorum. Ve hemen arkasından dayım büyük bir incelikle benim içinde bulunduğum ruh hâlini anladığı için Troçki ile Brest-Litowsk'daki karşılaşmasından bahsetmeye başlıyor; afallıyorum. Uzun süre dayım hakkında düşünüyorum. Neyin nesidir bu dayım, ne demek istiyor bana? Fakat bir kere gerici olduğuna karar vermişim. Gençliğin verdiği körlük ve cehalet, yakamı bırakmıyor. Hiçbir şekilde Rauf Dayımın derin tecrübesinden istifade etme şansına sahip olamadım, ama o daima kendinden emin ve vakurdu. İçinde bulunduğum buhranı anlıyor; büyük bir hoşgörüsü var, hakiki bir sevgi gösteriyor bana, şefkatle yaklaşıyor. Gülüşündeki o emniyet ve şefkat bir kandil gibi hayatımın daha sonraki döneminde, hastalık yıllarımda gözümün önünde resim olarak canlanacaktı ve tekrar değerlendirecektim dayımın kişiliğini. Bu muhasebe bana müthiş bir iç aydınlığı ve moral kaynağı olmuştur.

Dayınız manevî bir telkinde bulunmadı mı? Gerici vasfını(!) doğrulayacak bir telkin…

Dayım çok yalnız bir adam, âlemi köşesinden seyrediyor, ama olup biten her şeye şaşırtıcı bir vukufiyeti var... Bana doğrudan doğruya bir şeyi yap yahut yapma dediğini hatırlamıyorum. Lise yıllarımın sonuna doğru, bana bir Kur'an-ı Kerim ve Muhammed İkbal'in bir kitabını hediye etmişti. Karmakarışık cahil kafamla dayımın "gerici" olduğunu da yaymışlardı ya; gerici dayım bana Kur'an verdi deyip, Kur'an-ı Kerim'i bir kenara kaldırıp gözden kaybediyorum; kapağını açıp bakmıyorum bile... Maalesef… Bir tarafta babamın liberal fikirleri; bir tarafta yeni tanıştığım çevredeki toplumcu gençlerin ateşli fikirleri var. İki arada bir deredeyim. 1960 İhtilali sırasında sokaklara çıkıp yürüyoruz, uydum kalabalığa… Yürüyüşten sonra Rauf Dayıma caka satmak için Aksaray'daki evine üstüm başım toza bulanmış vaziyette gidiyorum, dayımın odasına giriyorum. Dayım bakıyor bana; o gün Aksaray'da Menderes hükümeti aleyhine bir yürüyüş yapılmış, yürüyüşten geldiğimi ve kendisine gösteriş yapmaya çalıştığımı hemen anlıyor. Birdenbire istihza dolu kahkahalarla gülmeye başlıyor: "Ayşe Hanım, Ayşe Hanım ihtilal mi yapıyorsunuz; bunlar bana vız gelir! Ben hayatımda üç kere idamdan dönmüş bir adamım!" Benimle bir nevi dalga geçiyor. Bir an ürperiyorum; çünkü dayımın üç kere idama mahkûm edildiğini ve ipten döndüğünü ilk defa duyuyorum... Millî Mücadele döneminde İstanbul Hükümeti tarafından üç kez idama mahkûm edilmiş… Kiminle, neyi, nasıl konuştuğumuzu şimdi düşünüyorum… Üzülüyorum...

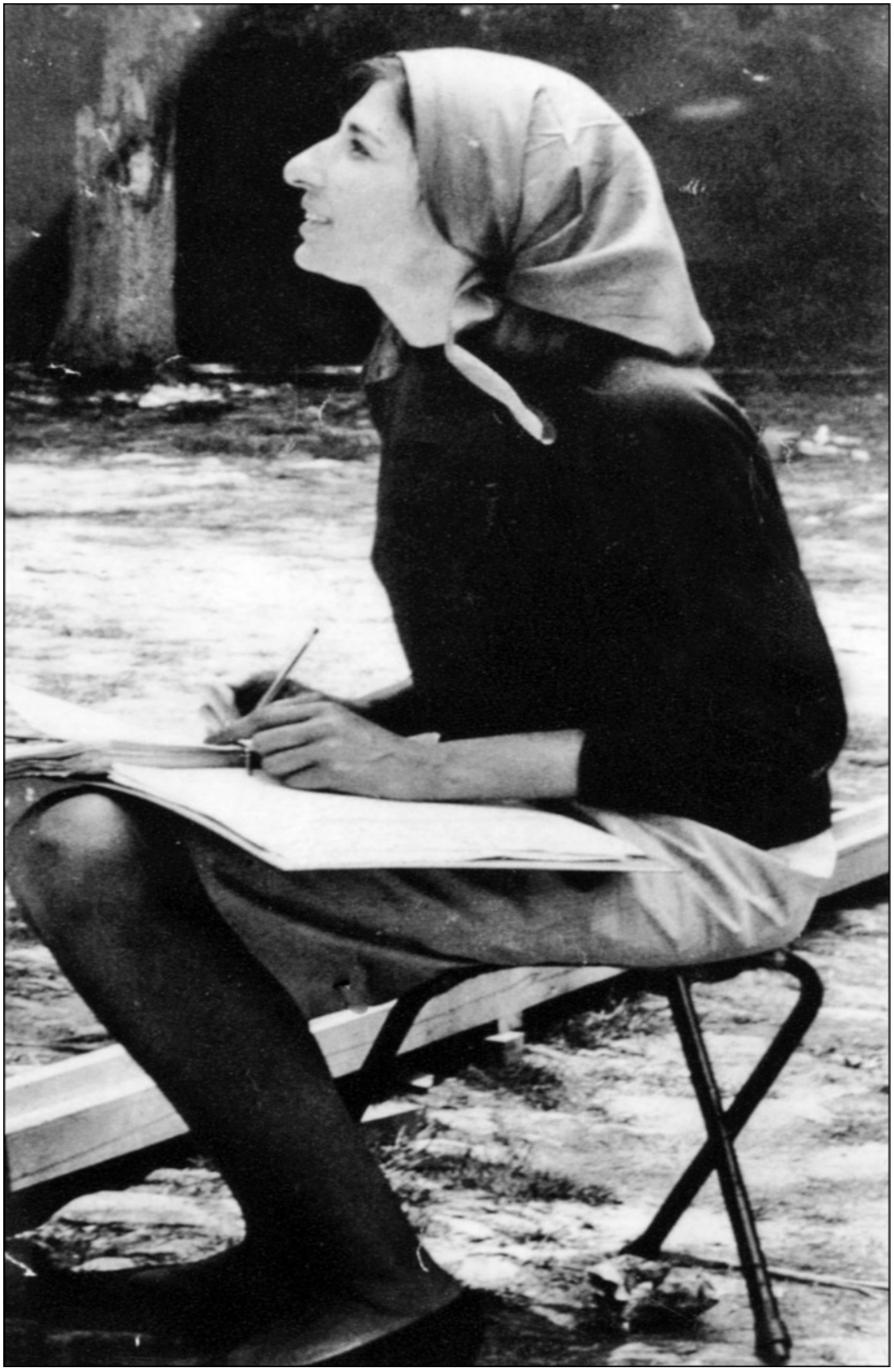
Rauf Orbay hiç evlenmedi bildiğimiz kadarıyla, bu konuda aile arasında konuşulmaz mıydı?

Ailenin bütün kadınları, annem, anneannem esef ederlerdi Rauf Dayımın evlenmemesine, evlenememesine. O kadar hareketli, askerî ve idarî görevlerle dolu, o kadar zorlu, çetin bir hayatı olmuş ki hiçbir zaman evlenmeye vakit bulamamış. Çok üzülürlerdi. Hatta geç yaşında evlendirmek için aralarında konuşurlardı, ama böyle bir şey hiçbir zaman gerçekleşmedi. Rauf Dayım yalnızlığını çok güzel taşıyan bir Osmanlı beyefendisiydi. Çok nazik, çok şefkat dolu, yumuşak bir kişiliği vardı. Hiç kimse için kötü konuşmazdı. Yalnız son zamanlarda sigarayı bırakmak zorunda kalmıştı. Sık sık celallenir, bazı şeyleri hatırlayarak yakınlarıyla konuşurken öfkelenirdi. Bu geçen konuların çoğunu anlamazdım. Çünkü aramızda büyük bir yaş ve

bilgi farkı vardı. Nesiller arasında yaşanan korkunç uçurum, dayımı gerektiğince anlamama maniydi. Gerçekten korkunç…

Senarist yönünüzden kolej yıllarında eser yok mu?

Bunalım içindeyim, mezun olacağım yıl bir oyun yazıyorum: Yaşadığımız Odalar… Bu oyun sahneye konuyor ve fevkalade ilgi çekiyor. Okulun dışında entelektüeller arasında da duyulmaya başlıyor. Yazarlar ve profesyonel tiyatro oyuncuları gelip izliyorlar… Cevat Çapan benim için övgülerle dolu bir yazı yazıyor Pazar Postası'nda.. "Umutlu İlk Adım" adı altında. Her konuda kafam feci bulanık ve tam bir okumuş cehaleti içindeyim; okudukça cehaletimi fark ediyorum. Oyunumun övgüyle karşılanması buhranımı artırıyor; söylenen güzel şeylere inanmakta zorluk çekiyorum. Böyle cahil bir kızın yazdığı bir oyun niye bu kadar övgü alıyor, bunda bir şey var, bir hinlik var diye düşünüyorum. Aynı dönemde Selahattin Hilav ve Atilla Tokatlı adında iki arkadaşım beni Kemal Tahir diye adını bilmediğim bir yazarın evine götürüyorlar; konuşması ilk andan başlayarak çok ilgimi çekiyor, o güne kadar hiç bilmediğim sorunlardan bahsediyor… Yerli olmaktan bahsediyor ve Batıcı okumuşlarımızın züppece eğilimlerini alaya alıyor. Onun tarif ettiği züppelikler, kendimin ve entelektüel çevremin hâliyle örtüşüyor…

1964 yılında, Yeşilçam'da asistanlık yaparken

Kemal Tahir özel bir ilgi göstermedi mi size?

Bir ara oyunumdan bahsediyorlar ve bu kız bir oyun yazdı ve ilgi topladı, diyorlar. Kemal Tahir, oyunumla ilgili bir şey bilmemesine rağmen bana dönüyor ve diyor ki: "Maskaralık yaptığın sürece seni alkışlarlar, ciddi bir şey yaptığında kimse suratına bakmaz, yolunu ona göre seç!" Bu sözler müthiş bir etki yapıyor üzerimde; eve vardığımda uzun uzun düşünüyorum. Yavaş yavaş beni öven çevreleri ciddiye almamaya ve kendime bambaşka bir yol aramaya koyuluyorum. Yavaş yavaş sinema üzerine eğiliyorum, sinemanın içine girmek, senarist olmak gayesi ön plana çıkıyor... Bunun bir sebebi o yıllarda hayata dair söyleyecek bir sözümün olmayışını fark etmem. İlk elde bir yazar olmaktansa, bir yazıcı olmayı tercih edeceğim. Diğer bir sebebi de, Türk sinemasının fevkalade hor görülen bir şey olması; bu bendeki muhalefet duygusunu kamçılıyor… Annem ressam olmamı istiyor, Cevat Çapan tiyatrocu olmamı salık veriyor; ama ben sinema senaristliği düşünüyorum. Çünkü sinema sanattan bile sayılmıyor Türkiye'de henüz. Halka ait, sıradan bir eğlence türü olduğu için aşağılanıyor.

Ne diyorlar, nasıl aşağılıyorlar?

Atıf'la çalıştığım ilk dönemden hatırlıyorum… Türk sinemasına, düzene karşı bir muhalefet duygusu neticesinde giriyorum. Çünkü sinema o zamanlar hor görülen bir sanat aydınlar tarafından. Türk sineması hor görülüyor. Hiçbir prestiji yok. O kadar ki ayıp bile sayılıyor. Yani gülünç bir iş sinemada çalışmak… Hatta bir hanım gazeteci bir gün Kemal Tahir'in sofrasında ne yapıyorsun diye soruyor bana; "Atıf Yılmaz'a asistanlık yapıyorum!" dediğim zaman kahkaha atıyor tiz perdeden. "Hahaaay Atıf Yılmaz'ın asistanları da mı var sevsinler!" diye alay ediyor bizimle. Çok ağırıma gidiyor, yani o kadar prestijsiz, fiyakasız bir meslek bugünkünün aksine.

Hayatınızı kazanmak istiyorsunuz ve sinemaya meylediyorsunuz…

İçimde o müthiş kontradiksüyon esprisi sebebiyle ve harçlık konusunda sıkıştığım için hayatımı kazanmak konusunda iştiyakım var. İkide bir, ailemde paradan ve paranın insanı mutlu edecek önemli bir şey olmasından söz ediliyor. Hep o Amerikan hayranı liberal akımların etkisinde deniliyor ki, Amerika'da çocuklar 18 yaşına basınca evi terk ediyorlar. Kolejden sonra eve

geç gelmeye başladığımda ise kıyametler kopuyor.

Şimdi Türkiye'de bir yığın sinema okulu filan var, o zaman yok muydu? Rahatça gider sinemacı olurdunuz.

Lise sonda, Atilla ile evliliğimden evvel bir sinema okuluna gitme meselesi çıktı ortaya. Ailemin de işine geldi. Atilla ile ilişkimi biliyorlar, beni o evlilikten kurtarmak için, seni tahsile gönderelim, diyorlar. Bu sırada İngiltere'de ilk sinema okullarından biri açılmış. Batıda İtalya ve Polonya'da büyük sinema okulları var, ama onun dışında hiç sinema okulu yok. İngiltere'de ilk sinema okulu açılmış. Sinema okuluna gideceğim deyince bir sürü sinema yazarıyla ilişki kurup onların fikrini aldım. Semih Tuğrul gibi… Daha başkaları, Halit gibi yönetmen arkadaşlarla konuştum…

Ne dediler?

Kararsızdım, konuşmalar bu kararsızlığımı kaldırmıyordu. O sırada Cevat Çapan'ın evine İngiltere'den bir kameraman geldi. Dünyaca ünlü bir kameraman… Walter Lassally. Onu uçaktan aldık Cevat'la eve gelene kadar konuştuk. O konuştu, film endüstrisine dair şeyler anlattı. Daha sonra ben kendisiyle görüştüm ve İngiltere'de sinema okuluna gitmek istediğimi söyleyince: "Sakın ha gitme, sinema okulları zengin çocukları için bir tuzaktır. Senin ülkende sendika yok, rahatça girip çalışabilirsin. Ben bile böyle şartlar arıyorum çalışmak için, çünkü Batıda bunu yapamazsın. Sinema bir pratik işidir. Teoriğini kitaptan okuyarak zaten öğrenebilirsin. Tozunu yuta yuta gir, bir stüdyoda veya film yapım şirketinde alaylı olarak çalış." dedi. "Yapman gereken budur." dedi. Bu kafamda bir not olarak kaldı.

Sinema okulu böylece kalmış mı oldu?

Ailem beni dışarıya göndermeyi kafaya koymuştu; bir nevi Ayşe'nin bir delilik yapmamasının yolu beni Avrupa'ya göndermekti… Londra'ya bir fasıl gittim. Orada bir sinema okulu var diye. Okul daha açılmamıştı, galiba tatil dönemiydi. Gittim penceresinden baktım, küçücük bir yerdi. Fakat Londra bana öyle bir kasvet, öyle bir hüzün verdi ki, zaten ağır nevrotik sıkıntılar içindeydim. Ben burada kalamayacağım, memleketimden uzakta büsbütün kaybolurum dedim ve dönüp geldim. Geldikten sonra, sinema endüstrisinde çalışma fikri bende güçlendi.

SİNEMA VE İLK EVLİLİK

Solculuk maceralarınıza aileniz ne diyor?

Psikiyatra gittiğim dönemde annem beni gitgide daha anlayamaz hâle geliyor; takip edemediği için de, başa çıkılmaz menfi bir varlık olarak değerlendirmeye başlıyor; fevkalade hırçın bana karşı. Telefonumu dinlemiş…. Sosyalist bir doktorla görüşmekte olduğumu telefondan duymuş. Beni korkutmak için bir gün bomba gibi odama giriyor: "Bana bak!" diyor, "Sen bizim felaketimizi hazırlıyorsun! Biraz önce dayını idari makamlardan aramışlar, senin solcularla görüştüğünü söylemişler. Başımızı belaya sokacaksın." diye bağırıp çağırıyor. Müthiş korkuyorum; ilk elde buna inanıyorum. Dehşet verici bu gestapo yöntemi sinirlerimin daha da yıpranmasına sebep oluyor; paranoyamı artırıyor.

Babanızın bir de Rotaryenlik meselesi çıkıyor. Neler oluyor?

Sosyete hayatının bir uzantısı Rotary hikâyesi… Babam için spor kulübü neyse, Rotary de o. Her neyse, lise yıllarımın sonuna doğru babam Rotary Kulübü Başkanı seçiliyor ve bizim Cihangir'deki apartmanda, sosyetik yaşantı oralara daha çok vurmaya başlıyor. Çevremdeki solcu geçinen gençler arasında ailemin konumu gitgide daha çok alay konusu ediliyor ve bunlar beni son derece tedirgin ediyor; ailemin konumunu savunacak durumda değilim. Nerden bakacağımı, nereye basacağımı, kimden yana olacağımı tam olarak bilemiyorum, ama müthiş bir muhalefet duygusu içindeyim. Her şeye negatif ve eleştirel bakıyorum; bilhassa aileme hıncım var. Bu yıllarda annemin kardeşi Güzin Teyzemle bir yakınlık kurmaya çalışıyorum; mutedil, anlayışlı ve akıllı bir insan. Annemden farklı olarak sosyetik hayata hiç önem vermiyor. Bir kenarda eşi ve çocuğuyla sakin bir hayat yaşıyor. İkide bir gidip fırtınalar estiriyor, acımasız bir şekilde annemi şikâyet ediyorum. Annemi halama da şikâyet ediyorum. Hiçbiri aramızdaki gerginliği artırmamak için ne söyleyeceklerini tam olarak bilemiyorlar, ama Güzin Teyzemin bakışlarından bana çok üzüldüğünü ve hak verdiğini anlıyorum.

Sağlam bir kültürel alt yapınız olsaydı…

Zannederim yaşadıklarımın hiçbirini yaşamazdım, yaşasam da altından kalkardım.. Altmış sekiz yaşımdayım; tasavvuf edebiyatının büyük ürünlerine göz gezdirirken esef ediyorum… Yetişme çağımıza bu büyük ihtişamın bir

katresi bile ulaşmadı. Mesela şimdi elimde Ahmed Gazali'nin Aşkın Hâlleri adlı olağanüstü bir eseri var. Bunu okurken hayranlık içinde kalıyorum. İbni Arabî okurken de aynı hayreti duymuştum, kezâ Abdülkadir Geylanî hazretlerini ve Hazreti Mevlana'yı okurken... Bizim medeniyetimiz, maneviyatı en doruk noktalarda yaşamış çok büyük bir medeniyet.. Bunlarla tanıştırılsaydık kimbilir ne kadar farklı hayatlar vücuda gelecekti, bunları düşünüyor, hayıflanıyorum.

Nihilizmden sosyalizme geçiş… Bunu kendi kendinize nasıl izah ediyorsunuz?

O yıllarda bana hâkim olan şey tam bir nihilizm. Bir toplumculuk teması var ama felsefî olarak nihilizm çok ağır basıyor. Karanlık bir iç dünyam var. İnanç açısından kalbim tamamen karanlık. Hep o Batı Avrupa üzerinden gelen fikrî akımlar, avangart akımlar, Avrupa edebiyatını, modern edebiyatı okumaktan gelen müthiş bir nihilizm var. Aile neymiş, ahlak neymiş, hâşâ Allah neymiş ve maneviyata ait her şeyin hurafe sayılması var. İlericilik, gericiliktir söz konusu olan. Materyalizm ilericiliktir. Maneviyata dönük her şey gericiliktir. Böyle basit bir şablon üzerinde her şey… İşte bu yıllarda, bu acayip dönemde Atilla Tokatlı adlı bir kimse var. Kendisi Fransa'da IDHEC denen okulu bitirmiş. IDHEC'i bitirmemiş de devam etmiş. "Denize İnen Sokak" diye bir film yapmış. Ben o dönemde Cevat Çapan'ın evinde Atilla ile Halit Refiğ ile filan tanışıyorum. Hatta sinemaya çok merakım var diye Halit Refiğ ve Memduh Ün bana, Halit'in yaptığı "Yasak Aşk" filminin diyaloglarını ısmarlıyorlar. Diyalogları çok kötü yazdığım için kullanamıyorlar; acemiyim. Fakat bana bir çek ve para veriyorlar. Bu çok hoşuma gidiyor, hayatta kazandığım ilk para ve bana bütün sorunlarımın cevabı gibi geliyor. Evde bu kadar çok para lafı ediliyor. Ben bu yolla para kazanabilirim şeklinde bir ümit beliriyor. Ve sinema dünyası gitgide daha çok ilgimi çekiyor.

Atilla Tokatlı ile yakınlaşmanızın temelinde neler yatıyor?

Atilla Tokatlı ile aramızda bir arkadaşlık var, kendisi "Denize İnen Sokak" diye bir film yapmış. Ve film çok başarısız olmuş ticari yönden. Atilla ile "Denize İnen Sermaye" diye alay ediyorlar. Sanat yönü de fevkalade tartışılıyor. Çok aleyhinde konuşuluyor Atilla'nın. Piyasada ve sanat çevrelerinde çok aleyhinde olanlar var. Atilla da tipik bir nihilist… Toplumcu

takılıyor fakat bütün nihilistler, bütün manevî yönü inkar eden insanlar gibi kendiyle kavgalı, toplumla kavgalı, âlemle kavgalı. Her şeyle herkesle kavgalı, öfkeli bir tip… Öfkesini nereye boşaltacağını bilmeyen bir tip… Ukalalıkları var kendine göre. Bir arkadaşlık var aramızda. Ben Atilla'yı inançlarından dolayı ilginç buluyorum. Şu şekilde bir yakınlaşma oluyor. Ben, problemli, sorunlu bir insanım. Büyük bir eziklik içindeyim. Ailem tarafından zamanında itilip kakıldığım için bir ezikliğim var. Atilla da toplumda itilip kakılan bir tip... Müthiş bir özdeşlik kuruyorum kendisiyle. Giderek evlenmek söz konusu oluyor. Atilla'nın Denizlili bir ailesi var. Bağlarbaşı'nda oturuyorlar. Evlerine gidip geliyorum.

Aileniz bunlardan haberdar mı? Nasıl karşılıyorlar?

Tabii, takip ediyorlar… Ailem Atilla ile arkadaşlığımızı haber alıyor ve dolaylı olarak beni ikaz etmeye başlıyor. "Duyuyoruz saçma sapan işler yapıyorsun, ayağını denk al, başın belaya girecek, biz bazı şeyleri katiyen tolere edemeyiz. Akşamları zamanında eve gel…." filan gibi yarı tehdit, yarı nasihat niteliğinde sözler söylüyorlar… Benim zaten ailemden öç almak gibi, evvelden alınmış bir kararım var; bundan daha iyi bir fırsat olamaz. Evliliği engellemek için bazı ikna çabaları oluyor; hani bu ikna odaları var ya, asi çocukları ikna etmeye çalışırlar. Bir ikna çabası da o dönemin önemli kişilerinden; Kazım Taşkent Beyefendi'den geliyor... Kazım Taşkent babamın dostlarından, beni çağırtıyor ve odasına girer girmez "Seni Allah yolladı!" diye söze giriyor... Tüylerim diken diken oluyor; çünkü Allah lafzının söz arasında geçmesine bile isyanım var… "Avrupa'ya burslu talebe göndereceğim, bu bursu sana vereyim, İsviçre'ye git, pedagoji oku!" diyor. Daha bir sürü sözler, vaatler; hepsini kökten reddediyorum... Tam ailenin zıddına gidecek bir tip bulmuşum; sırf bu zıddiyet için kendisiyle evlenmeyi ciddi ciddi düşünüyorum. Kendim yanacağım bunu da çok iyi kestirebiliyorum; çünkü Atilla dengesiz bir tip, hiçbir şeyden hoşnut değil... Gerçekte sahici bir sevgi de yok aramızda; bir özenti, arkadaşlığımız bile bir özenti aslında. Sonunda Atilla ile evlenmeye karar verince annem de gelsin bir konuşalım diyor...

Neler yaşanıyor Atilla Tokatlı eve geldiğinde?

Atilla ukala ukala annemin karşısına çıkıyor, "Biz evlenmeye karar verdik!" filan diyor. Annem neyle geçineceksiniz diye sorunca, "Ayşe çalışacak,

insanların çalışması gerek!” diyor; kadınların çalışması ve insan eşitliği üzerine sosyalistçe bir nutuk atıyor anneme.. Herhâlde bir kapitaliste verdiği ders Atilla’ya zafer hissi yaşatmıştır. Herhâlde... Yaşanan tam bir tatsızlıktı; tedirginlik, şaşkınlık içindeyim. Öyle derin bir kültür çatışması ve boşluk çıkıyor ki karşımıza; en zeki insanlar bile gerizekâlı durumuna düşüyor hayat karşısında. Bir gece eve çok geç dönüyorum; sabaha karşı... Annem bağıra çağıra nüfus cüzdanımı sallaya sallaya karşılıyor beni... “Baban söyledi!” diyor, “Al nüfus cüzdanını git, bir daha da gelme, o adamla nikâhını kıy, biz seni kabul etmiyoruz, reddediyoruz… Sana çeyiz olarak verecek hiçbir şeyimiz yok!” Çıkıp gidiyorum, Atilla’nın evinde kalmaya başlıyorum. Bu arada daha önce çalıştığım Vitali Hakko’nun kumaş atölyesinde “İhtiyacımı kendim karşılayacağım!” iddiasıyla boya işleri yapıyorum. Eğer böyle bir evlilik yapacaksam hayatımı kazanmam gerekiyor. Desen çiziyorum kumaşlara, batik yapmaya çalışıyorum, fakat üstesinden gelemiyorum ve zehirleniyorum kimyevî maddelerden. Bütün dilim şişiyor, pamukçuk oluyor, işi bırakmak zorunda kalıyorum.

Atilla Tokatlı’nın malî durumu nasıl?

Atilla’nın ailesinin büyük bir geçim sorunu var. Denizli’den gelmişler; ellerinde az bir para varmış; onu da ev alacağız diye kaptırmışlar, kiralarda sürünüyorlar. Kirayı zor denkleştiriyorlar… Atilla’nın kardeşi Erdoğan bir müddet Galatasaray’a gitmiş. Atilla da Galatasaray mezunu… Atilla ve Erdoğan, bilhassa Erdoğan, filmlerde asistanlık yapıyor. O sırada Cevat’ın evinde tanıştığımız Atıf Yılmaz Atilla’ya iş veriyor asistan olarak. Senarist Vedat Türkali’nin de bir sekretere ihtiyacı varmış, Atıf’ın tavassutuyla beni sekreter olarak alıyor; müthiş seviniyorum, dünyalar benim oluyor. Vedat Türkali’nin notlarını kaleme alıyorum, temize çekiyorum, senaryoları kotarmak, fikirler bulmak konusunda iyiyim; ama sekreter olarak kabiliyetsizim. Kâğıtları birbirine karıştırıyorum, azar işitiyorum, çok sakar biriyim… Bu arada nikâha karar veriyoruz, Vedat Türkali şahidimiz. Hüzünlü bir nikâh; buruk... Parasızız, sıkıntıdayız… Ailem bu arada bir jest yapıyor, bana haber gönderiyorlar bazı aile dostlarımızla, “Cihangir’de küçük bir daire varmış, orayı tutuyoruz, orda oturabilirler, biz kirayı ödeyeceğiz.” diyorlar. Böyle bir iyilik yapıyorlarsa da babaevine gitmem çok zor; aramız iyice açıldı çünkü. Aç kaldığım bir gün gidip annemin olmadığı bir zamanda aşçıya buzdolabını açtırıp et alıyorum… Arkamdan büyük yaygara kopuyor;

Ayşe evden et alıyor, erzak alıyor filan diye. Buna varıncaya kadar böyle bir çekişme, çirkin bir sürtüşme, zıtlaşma; çok moral bozucu. Nevrotik sıkıntılarım artıyor, boğucu günler aylar geçiyor.

Yeşilçam yılları

Nasıl geçiniyorsunuz?

Atilla'nın kardeşi Erdoğan'la senaryolar yazmaya ve satmaya çalışıyoruz.

Memduh Ün'e "Hırçın Kız" adında Shakespeare'den uyarlama bir senaryo satıyorum ve parasını alıyorum; beni dünyalar kadar mutlu ediyor, benim için büyük bir başarı… Artık iyice gözümü karartıp sinemayı mesleğim olarak hedefliyorum kendime. Arada asistanlık yapıyorum. Atıf Yılmaz'ın setinde bir iki yerde... Aram Gülyüz'e asistanlık yapıyorum... Asistanlık işi yorucu, görevimi yeterince yerine getiremiyorum; çünkü sinirlerim yorgun, takatsizim; sette çok ağır şartlar var, yani günde on-on iki saat ayaktayım, dayanmam çok zor. Bu sıralarda Kemal Tahir'le olan dostluğumuz ilerliyor; Semiha Tahir ve Kemal Tahir kırık dökük hayatımda bir manevî annelik babalık yapıyorlar. Kemal Tahir hiçbir zaman beni aileme karşı kışkırtmamış, isyankârlığımı tasvip etmemiştir. Kemal Ağabey, "Senin ne işin var sefil sinemacılar arasında?" diye soruyor. "Niçin gidip babana yardımcı olmuyorsun, ticarete atılmıyorsun? Sosyalistiz, ama şunu da biliriz ki burjuvazinin müspet tarafları vardır, senin sandığın gibi büsbütün karanlık ve yabana atılacak bir şey değildir." Tabii Kemal Tahir'le dostluğumuz boyunca hiçbir zaman anlatamadığım bir şey var… Bizim burjuvazimiz Batılı burjuvazi gibi değil. Ne kültürden, ne fikirden nasibini almış bir garabet… Bunu hiçbir zaman anlatamadım.

Aile çevrenizden, arkadaşlarınızdan anne babanıza rağmen yardım eden, el uzatan yok mu?

Atilla ile evli olduğum bu dönemde anneannem çok üzülürdü. Zaman zaman gelirdi, fazla parası yoktu ama avucuma biraz para sıkıştırırdı. Halamın hiçbir sempatisi yoktu, solcu bir adamla beraberliğimden dolayı. Ama anneannem çok üzülürdü. Anneannemin şöyle bir lafı olmuştu bir gün: "Kızına kötü davrandığı için, Avni Bey'in işleri ters döndü diyorlar çevrede!" Bir bozulma olmuş babamın işlerinde ve bunu bana yaptıkları sert muameleye bağlayanlar çıkmış. Hiç kimseden doğru dürüst bir yardım görmedim zor zamanlarımda. O yaşta bir enkaza döndüm... Daha sonra duyuyorum ki, Rauf Dayım, İffet Teyzeme yani kızkardeşine ve anneanneme "Ayşe'yi bu açmazdan lütfen kurtarın, ne yapın edin kurtarın!" demiş. Uzak ve mesafeli gibi durmasına rağmen, dayımın şefkati ve yumuşaklığı, beni daima çok mütehassis etmiştir.

Rauf Bey Atilla Tokatlı'yı görmüş müydü?

Atilla ile evliliğimin sonlarına doğru, Rauf Dayım artık çok yaşlıydı. 1964 yılında da vefat etti. Dayım ailemle aramdaki ihtilafa rağmen, kendisiyle

görüşmek isteyen Atilla'yı kabul etti. Atilla'nın tarihe ait bazı sorularını cevaplandırmış. Dayımın hâli hep gözümün önündedir. Tiril tiril giyinirdi. İki kat temiz elbisesi vardı. Eski koltukları, kütüphanesinde otururdu ve hep güzel bir tebessümü vardı. Kendisini son ziyaretimde, koltuğunda oturuyordu; karşısındaki vazoda çiçekler var, çok güzel çiçekler... Onlara dalgın dalgın bakıyor. "Ayşe Hanım, Ayşe Hanım, biliyor musun annemle babamı çok özledim!" diyor. Son gördüğüm o oldu.

Dar zamanınızda arkadaşlarınızdan arayan soran olmuyor mu?

Kolejdeki arkadaşlarımdan Suna Koç (Kıraç), Atilla ile oturduğumuz eve beni ziyarete gelmişti, annesi Sadberk Hanım'ın gönderdiği kristal bir takımı hediye olarak getirmişti. Çok parasız kaldığım bir dönemdi ve Suna'dan bir miktar da borç almıştım. Evimize girip çıkanlar arasında Aziz Nesin, Ruhi Su, Ayberk Çölok, Lütfü Akad gibi kimseler var.

Vaziyete göre evlilik hayatınız, uyumsuzluk ve maddî darlıklarla boğulmaya başlıyor…

Evliliğimiz binbir acı içinde bata çıka yürüyor, fakat yürümeyeceği çok belli... Atilla sebepli sebepsiz öfkeleniyor; öfkesini kimden çıkaracağını bilmediği için bana çullanıyor ve o çocukluktan kalma kendini müdafaa edememe tarafım beni çaresizleştiriyor, kendimi müdafaa edemiyorum. Fikriyatta yırtıcıyım, ama fiiliyatta kavgacı değilim. İnsanlar üzerime çullandığı zaman mukabele edecek bir müdafaa refleksi taşımıyorum. Giderek kararıyor hayatım ve sonunda bu işi nasıl bitireceğimi düşünmeye başlıyorum. Bir gün gelecek mecburen babaevime döneceğim… Yavaş yavaş bunu anlamaya başlıyorum.

Umduğunuz gerçekleşmedi?

Gerçekleşmedi, tersine beni ezdi… Evliliğin başında çok şeytanî bir fikrim vardı. Babam yanlış bir evlilik yapmamdan korkuyor, uyarmış beni, maddî varlığımdan dolayı benim birilerine aldanacağımı düşünüyor. Atilla sürekli olarak alay konusu yapıyor benim maddî varlığımı... Bu ikisini birbirine çatıştırayım bakalım ne olacak gibi şeytanî bir düşüncem var. Ama bu çatışma, bu gerilim sonunda beni perişan ediyor ve sırf aileme inat yaptığım evlilik, mahvıma sebep oluyor. Evliliğimiz bir buçuk sene sürdü.

Eşinizi ailenize karşı savunur muydunuz?

Evli olduğum bir yıl boyunca kendimi bu olayın haklılığına inandırmaya çalıştım; ama haklı değildim. Böylece annem babam haklı çıktı; yani beni hiçbir anlamda mutlu edecek birisi değildi evlendiğim kişi. Sahih sayılabilecek hiçbir şey yoktu bu evlilikte. İntikam duygumun alelacayip bir tezahürü... Yaptığımın öncesi var, birikerek dünyamı kaplayan çocukluk zindanı ve sonraki yalnızlıklarım... Bugün bakıyorum çok mutedil bir insanım, yumuşak bir insanım, geçimli bir insanım... Beni ne hâle getirmişler o zaman; sıkıştırılmış kedi yavrusu gibi nerden saldıracağımı, kime cırnak atacağımı bilemiyordum... Ama bütün bunları annem babam idrak etmemekte -ta tam bir çöküntü noktasına kadar- direniyor. Hâlâ beni cezalandırma psikolojisi içindeler. Çocukluğumdan beri yaptıkları zulme tepkilerimi anlayacak yerde, ayrıca bir de beni cezalandırmak havasındalar. Ben de kendi kendimi cezalandırıyorum yaptıklarımla; acım katbekat artıyor... Atilla ile evliliğim hakkında daha sonraki yıllarda, babam "Aferin Ayşe'ye, biz onu zora koştuk ama o tuttuğu yolda, inançlarında diretti, bütün zorluklara rağmen inandığı gibi davrandı, düşüncelerini gerçekleştirdi karakterli kızmış!" demiş.

Bir çıkmazdan başka bir çıkmaza düşmek diyebilir miyiz?

Evet, çıkmaz; tam anlamıyla çıkmaz... Yağmurdan kaçarken doluya tutuluyorsun. Beşir Ayvazoğlu benim hakkımda yazdığı bir portre yazısında, Batıya karşı olup da Batılı fikirlerle kurtulmaya çalışmamı Batılı mürebbiyelerden gördüğüm zulmü ve Batılı hayat tarzına karşı takındığım menfî tavrı, yine Batıdan gelen sosyalist fikirlerle bertaraf etmeye kalkışmamı bir trajedi olarak yorumluyordu. Gerçekten işin böyle bir yanı var. Bir de şu var tabii; hep o varlıklı evin bahçesinde oturup yıllarca hayalini kurduğum bir dünya var. Dağın ötesinde başka insanlar var, başka bir hayat var; adaleti gerçekleştirmeyi düşünen idealist insanlar var; solculuğun içinde bu tarz söylemler hemen göze çarpar. Böyle bir sistemin hayali ile düşüp kalkan insanlar vardır.

Size aradığınızı bulmuş hissi mi verdi, solculuk?

Bugünlerde sevgili Mustafa Kutlu'nun bir röportajını okudum. Diyor ki: "Bende adalet fikri o kadar kuvvetliydi ki az kalsın sosyalizme kaptıracaktım kendimi!" Yetmişli yıllar için söylüyor bunu, Mustafa Kutlu gibi muhafazakâr biri. Adalet fikri bizim ırsiyetimizde o kadar kuvvetli bir şey ki;

toprağımızda, havamızda, suyumuzda var; bu boşlukta kaldığımız zaman bizi yanlış birilerinin peşinde sürükleyebiliyor, yanılabiliyoruz...

Yani solculuğunuza sebep olan arayışlarınız, sosyal ırsiyetimizdeki adalet fikri?

Evet... Bütün duygu ve düşüncelerimizde var, belki üzerine konuşmuyoruz, ama üzerinde ittifak ettiğimiz bir husus, adalet... Batılı anlamda sınıf ayrımı yok, bilindiği gibi bizde olmayan bir şey. Dolayısıyla benim toplumculuğa meyletmem, her şeyden önce İslamiyet'i, İslamiyet'in adalet düşüncesine verdiği önemi bilmememle ilgili... Nice sonra anlıyorum ki, İslamiyet adalet meselesini kâinata batını ve zahiri ile çok güzel yerleştiren bir anlayış sunuyor.

YEŞİLÇAM SOKAĞI'NDA BİR GARİP

Atilla ile evliliğiniz çatırdıyor ve ayrılıyorsunuz, neler oluyor?

Evliliğim aileme inattı zaten... Çirkin bir kavgadan sonra Cihangir'deki küçük evin kapısını çarpıp ağlayarak babaevime dönüyorum; evlilik sona eriyor, bir buçuk sene dayandım. Babaevinde dul bir kadın olarak daha da disiplinli bir hayat yaşamam gerektiği devamlı ima ediliyor... Harçlık konusunda eskisinden daha pinti davranıyorlar, her konuda soğuklar. Yorgunum, yenik düşmüşüm; sinemada çalışmaya da ara verdim. Bu arada bilgimi ilerletmek içimde bir ukde; kendimi çok cahil buluyorum. Üniversiteye gitmek gibi bir idealim var. Boğaziçi Üniversitesi'ne girmeyi düşünüyorum. Kardeşim Bekir Şasa'nın acayip bir telkini oluyor bana, idari bilimlere girmemi söylüyor. Ben de güya Marksistim ya, iktisat çok önemli bir şey, bilmem lazım... Hâlbuki ben en basit aritmetik denklemlerini bile becerebilen biri değilim. Sanata, resme, tiyatroya, şuna buna kabiliyetim var ama bu tip konulara uzağım. Ünsiyetimin olmadığı bir alanda okumaya kalkışıyorum ve patinaj yapıyorum. Zaten sinirlerim harap vaziyette. İdari bilimlerde business administration (işletme) denen bölüme giriyorum; biraz da yaşını başını almış bir öğrenciyim; kambur üstüne kambur... Başarılı bir talebe olmaya alışmışım ama müthiş bir başarısızlık var bu kez. Çok zorlanıyorum. Evdekilerle aram çok gergin. Para açısından devamlı sıkıntıdayım, bazen okulda bir yemek yiyecek kadar para olmuyor cebimde;

hor davranılıyor bana. Annemle babamın içlerinde, yaptıklarımdan dolayı bana karşı bir öfke var, öfkelerine mağluplar. Sinemaya yeniden dönmeyi düşünüyorum...

Bu sıralarda Kemal Tahir'le irtibatınız sürüyor mu?

Atilla'dan ayrıldıktan sonra Kemal Tahir'e daha sık gidiyordum ve o döneme ait, kafamın karışıklığına ait, ideolojik olarak kafamın nasıl karıştığına ait buruk bir hatıram var. Atilla ile ayrılmış olmama rağmen Marmara Apartmanı'nda zaman zaman sinemacı arkadaşlar –Atilla'nın kardeşi Erdoğan da gelirdi sanırım- gelirdi görüşürdük. Bir gün Üstün İnanç adında bir gençle beraber geldi Erdoğan. Bu ayrılıktan sonraydı. Daha sonra anladığıma göre Üstün MTTB'li, inançlı bir gençti. Aramıza hasbelkader karışmış; sinema merakı var, biraz da tebliğ yapma amacı var... Çok zarif bir şekilde fikirlerimi dinliyor ve bana birtakım ikazlarda bulunmaya, İslam'a ait bir şeyler anlatmaya çalışıyor. İlginç buluyorum söylediği bazı şeyleri; bir de Sezai Karakoç'un kitaplarını getiriyor. İlginç buluyorum ama bir direnç var kafamda; solcu olmayan herkese faşist deyip üzerine çizgi çekiyoruz. Hele Soğuk Savaş yılları olduğu için, sağ ve sol arasında büyük bir uçurum var. Bilhassa milliyetçi, maneviyatçı denilen cepheyi Amerikancı olarak damgalıyor, kaba ve rencide edici bir genelleme yapıyoruz.

Kemal Tahir, Üstün İnanç'a ilgi gösteriyor mu?

Üstün'ün getirdiği Sezai Karakoç kitaplarından biri çok ilgimi çekiyor ve alıp okuyorum, sonra Kemal Abi'ye veriyorum; "Aramızda bir faşist dolaşıyor!" diyorum Üstün'ü kastederek, "Bana ilgimi çeken bazı şeyler söyledi" diyorum. Şimdi tam olarak hatırlamıyorum; Üstün'den tarihe, topluma ait, insana ait bir şeyler naklediyorum. Kemal Abi kitaba bakıyor, göz gezdiriyor, sonra esefle bana bakıyor; kelimeleri seçmekte adeta zorlanarak, "O faşist dediğin her kimse, doğruyu söylüyor!" diyor. Kemal Tahir benim katı hâlime esef ediyor, Müslüman cenahta konuşulanların haklılığını sezmiş; fakat benim gibi basmakalıp düşünen birine bu komplikasyonu açamıyor. "O faşist dediğin her kimse, doğruyu söylüyor!" deyişindeki hayıflanmayı hiç unutamam...

Sinemaya yeniden dönmeyi düşünüyorum demiştiniz... Nasıl dönüyorsunuz, kimlerle görüşüyorsunuz?

Atıf Yılmaz'ı buluyorum... "Bana iş ver, senaristlik veya asistanlık gibi bir şeyler..." diyorum Atıf'a. Birlikte bir senaryo çalışmasına başlıyoruz; Safa Önal'la. Şimdi hangi senaryolar olduğunu tam hatırlamıyorum. Bu dönemde hiç adı konmadığı hâlde ilk paranoya nöbetini yaşıyorum. Kar yağan bir gündü hiç unutamam. Boğaz'da bir otelde Orhan Elmas ve Atıf Yılmaz'la beraber senaryo çalışıyordum. Birden zihnim bulandı, tuvalete girdim ve şuurum kaydığı için tuvalette sırtüstü yattım; kararma yok zihnimde, bayılma şeklinde de değil; zihnî melekelerimde bir yavaşlama oldu. Atıf'ı çağırıyorum ve çok hasta olduğumu söylüyorum; teyzemin Boğaz'daki evine gidiyorum ve orada bir nöbet daha geçiriyorum. İlk defa şizofrenik bir hâl yaşıyorum. Para, para, para diye ağlamaya başlıyorum. Yani para yüzünden hayatı karartılmış bir insan olarak "Para, para, para…" diye bağırıyorum. Zavallı teyzem çok iyi anlıyor hâlimi, ama elinden bir şey gelmiyor. Geçirdiğim nöbetin ciddi bir şey olduğunu hiç kimse anlamıyor. Yirmi dört yaşındayım, 1964 senesi. İçimde yeni bir yuva kurma ve evden kurtulma duygusu yinelenmeye başlıyor. Atıf'la aramızda –Atıf eşinden boşanmıştır- bir yakınlaşma var; onu güvenilecek bir insan olarak görüyorum. Atıf bir baba figürü, bir müşfik insan figürü olarak karşımda; olgun bir duruşu var... Ciddi ciddi evlenmeyi ümit etmeye başlıyorum.

Atıf Yılmaz cephesi nasıldı? Size karşı davranışı, duyguları…

Atıf da benimle evliliği düşünüyor fakat kafasında büyük tereddütler var. Tereddütleri beni bunaltıyor. Boyumdan rahatsız Atıf, aramızda boy ve yaş farkı var; yaşın o kadar üstünde durulmuyor... "Sen ev kadını olamazsın, yemek pişirmeyi bilmeyen bir kolejlisin!" diyor ve yemek bilmeyen kadından kadın olmaz gibi şeyler söylüyor. Bu da çok onuruma dokunuyor benim, gücüme gidiyor.

1965 yılına ait bir fotoğraf

Ailenizin bakışı nasıl Atıf Yılmaz'la evlilik düşüncenize?

Nispeten sempatiyle bakılıyor, bilhassa annem... Aleyhinde söyleyecek bir şey bulamıyorlar Atıf'ın; itibarı olan, toplumda kabul gören bir insan. Fakat onlar için asıl ben tam bir muammayım; işin tuhafı, kendim için de muammayım. Ailem karşı çıkmamasına rağmen, bu evliliğe her zaman mesafeli durdu... Ben muammayım ya, her zaman bir soru işareti vardı kafalarında seçimimle ilgili... Evliliğimiz için annem halamın terzi atölyesinden üç dört parça elbise verdi bana, "Yapabileceğimiz bu, babanın maddî durumu çok iyi değil!" dedi… Boynuma değerli bir gerdanlık, parmağıma pahalı bir yüzük takıldı ama nikâhtan sonra geri alındı. Çok ağırıma gitmişti... Nikâhımız Marmara Apartmanı'nda kıyıldı; hem aile çevremden, hem sinema çevremden davetliler vardı. Atıf'ın Şişli'de bekâr hayatı yaşadığı bir çatı katı vardı. Moralı Apartmanı... Tayyareci Muammer

Bey Sokak’ta... Küçük bir çatı katı… Hiçbir konforu olmayan çok sevimli bir yer; oraya taşındık..

KUTUDAKİ MUTLULUK

Atıf Yılmaz’ın kutu kadar evindesiniz...

Moralı Apartmanı, çatı katı… Hiçbir konforu olmayan bir yer; telefonumuz yok, altıncı kat, asansör yok, gaz sobasıyla ısınıyoruz, duşu var, banyosu yok. Fakat inanılmaz bir yaşama sevinci, bir mutluluk veriyor burası bana... Kutu gibi… İki gönül bir olunca samanlık seyran olur iyimserliğiyle evime ısınıyorum. Güzin Teyzem nasıl olduysa bir gün uğradı evimize. Gözleri yaşarıyor: “Ne tuhaf bir kız bu, beş yüz metrekarelik bir yerden yetmiş metrekarelik bir yere çıkıyor ve bu kadar çok seviniyor, mutluluk izhar ediyor!” gibisinden tuhaf tuhaf bakıyor, mütehassis oluyor. Teyzemin bana olan sempatisinin gitgide arttığını, ama hâlimi de tam olarak bir yere koyamadığını anlıyorum.

“Kolejli kız”dan nasıl bir ev kadını oluyor?

Büyük bir gayretle ev işi yapmayı, yemek pişirmeyi öğrenmeye girişiyorum. Yemek kitapları alıyorum. Bir elimle Atıf’ın çektiği filmlerin senaryolarını çalışırken, diğeriyle o küçük evin hamarat kadını olma gayretindeyim. Mutlu bir hayatım var... Yoğun çalışma, ev işi ve senaryolara verdiğim mesai beni birdenbire çok iyimser yapıyor; hayatımdaki nevrotik sıkıntılardan, geçmişime ait birikimlerden uzaklaştırıyor; beni kendimden kurtarıyor…. Ve ilk defa gerçekten normal bir hayat düzenim var; evim var, eşim var; ailemle büyük çatışmalarım yok. Ama ailem gene de çok kayıtsız, ilgisiz; ne annem gelir gider, ne babam...

Yeşilçam, aydınlarımızın hor gördüğü bir sinema yapıyor... Senaryo yazmak size zor gelmiyor mu?

Yazdığım, kurguladığım senaryoların fantezisi içinde büyük bir bahtiyarlık, saadet yaşıyorum… Tıpkı çocukluğumda Bekir’e hikâye anlatır gibi, karanlık odalarda kurgu yapmak beni nasıl teselli ediyorsa, şimdi kurduğum senaryolar da beni kendimden kurtarıyor… Başka hayatları düşünüyorum; kendimi, baba ocağının beni sıkan atmosferinden kurtulmuş ve o dağın

arkasındaki hayatı deneme imkânına kavuşmuş sayıyorum… Pembe bir filtrenin ardından Yeşilçam Sokağı'na bakıyorum; Lütfü Akad, Metin Erksan, Halit Refiğ'le dostluğumuz var ailecek. Bazı konuları paylaşıyoruz. Yeşilçam Sokağı'na büyük bir idealizmle yöneliyorum; burada yapacağım çok önemli, çok büyük işlerin varolduğunu zannediyorum. Bize ısmarlanan, Atıf'ın iş olarak sipariş aldığı o dönemde kalıplaşmış senaryolar var; işte diyorlar ki, bir Türkan filmi, bir Fatma Girik filmi yahut bir Ayhan filmi çekelim. Biz de artistine uygun hikâyeler buluyoruz. Bu hikâyeler kişisel fantezilere çok az yer tanıyor, fakat ben ne yapıp yapıp bir sürü cambazlıkla sınırları zorlamaya çalışıyorum. Neticede yazdığım senaryolar ticari başarıya endekslenmek zorunda, bunu gözetmezseniz bir daha senaryo yazdırmazlar. Yine de yaptığım şeyleri Atıf elden geçiriyor, sektörün müşterilerine uyuyor mu diye.

Ayşe Şasa, Kemal Tahir ve eşi Semiha Tahir ile birlikte (1968)

Kemal Tahir'e gidip geliyorsunuz yine...

Kemal Tahir ve eşiyle olan yakınlığım sürüyor… Hayatımın en renkli parçası Kemal Tahir; evi büyüleyici ve her zaman renkli simalar var. O, eve gelenlerle okuduğu kitapları, makaleleri, fikirlerini paylaşıyor; sohbet açıyor, karşısındakinin seviyesi ne olursa olsun, düşüncelerini demet demet sunuyor. Gürül gürül akan bir sohbeti var Kemal Tahir'in. Semiha Tahir ve Kemal Tahir tam anlamıyla şefkatli bir ebeveyn duygusu uyandırıyorlar bende. Ailem kısmen rahatsız benim Kemal Tahir'e bu kadar yakın olup, onu baba gibi görmemden; hiçbir zaman cephe almıyorlar, ama buruklar. Kemal Tahir o yıllarda yani 1964 sonrasında iyice Osmanlı tarihiyle meşgul ve Osmanlı tarihinden çıkardığı fikirlerle Türk insanının psikolojisini tespit etmeye çalışıyor… Kemal Tahir bakış açısıyla, kuramsal yaklaşımlarıyla sinemacıları da etkiliyor. Tarihi bilmenin gerekliliği, kendi kültürümüze dönük araştırmaların yapılması konusunu sık sık vurguluyor. Fakat büyük bir eksiklik var tabii…

Nedir eksiklik?

İslam'a yeterince atıfta bulunmaması... Bu medeniyetin malumdur ki temelinde güldür güldür İslam var. İslam'ı çekince, İslam'ı bilmeyince, İslam'a atıfta bulunmayınca tamamen seküler bir planda Türk tarihini tahlil yetersiz kalıyor. İslam Medeniyeti'nin derunî akışıyla tam bir bağ kurulamıyor. "Ulusal Sinema" adıyla bir kuram geliştirmeye çalışıyor Halit, bir yaklaşım... Aynı eksiklik onda da var, seküler bir tahlil yapılıyor. Kemal Tahir, sanatın geleneksiz yapılamayacağı fikrini bize aşılıyor; çok haklı. Fakat gelenekle irtibatı kifayetsiz… Tarihimizin ve kültürümüzün sadece bazı boyutları ele alınıyor; medeniyetin aslî şekillendiricisi İslam'a yer verilmiyor. Osmanlı Medeniyeti'nin Batı Medeniyeti'nden çok farklı bir yanı olduğunu fark ediyor Kemal Tahir, ama bu farklılıkta İslam'ın rolünü yeterince vurgulamıyor. Medeniyete dünyevî bir gözle bakıyorlar; dini ıskalıyorlar.

Sohbetler sizde nasıl bir ufuk açıyor?

Devamlı okuyarak kendimi yetiştirmeye çalışıyorum; sürekli Kemal Tahir'in sözlerini destekleyici, tarihe yaptığı atıflara dayanarak; Türk tarihine, medeniyetine ait bir şeyler okumaya çalışıyorum, ama kafam karmakarışık. Kendi sanatımızda, zanaatta mahallî gelenekler hesaba katılıyor, Karagöz, ortaoyunu ve minyatürden söz ediliyor, ama bunlar işin folklorik boyutu; yeterli değil. Bizim hayatımızla İslam arasında bugün de etkisini sürdüren

derunî bir bağ var. Yeşilçam'da yapılan şeylerin bile çok derinlerde İslam medeniyet dairesiyle bağı var ve farkında değiller; bunu hissetmeme rağmen, bu dönemde anlatabilecek donanımdan mahrumdum. Uzun yıllar sonra kafamda boyuna ölçüp tarttığım bu düşüncelerimi Yeşilçam Günlüğü'nde bir zemine oturtmaya çalıştım… Gitgide, yaptığım işten duyduğum memnuniyet azalıyor, şüphelerim artıyor; ürünler arasında beni muhteva itibariyle tatmin eden bir tek şey yok; senaryolarım beni rahatsız ediyor... Bir çiğlik var hepsinde, bir temelsizlik. Hasta çocuklar doğuruyorum ve bu hastalığı teşhis edemiyorum diye çırpınıyorum sürekli.

Yeşilçam için beslediğiniz idealleri gerçekleştiremiyorsunuz...

Çarkın dışına çıkamıyorsunuz; dışına çıktığınızda da içeri dönme şansınız yok... Senaryolarımı birbiri ardına gelen "utanç" belgeleri gibi değerlendiriyorum, "Ah Güzel İstanbul" gibi filmler… Hepsi birbirinin benzeri serüvenler dolanıyor kafamda; ama bilhassa "Ah Güzel İstanbul"… Safa Önal'la müşterek yaptığımız bir çalışmadır; Safa bir hikâye getiriyor, tretman ve diyaloglarını yazarak senaryo hâline getiriyorum. Oldukça farklı bir adaptasyona tâbi tutuyorum. Fakat büyük bir şüphe taşıyorum yaptığım işler konusunda, marazî korkularım var. "Ah Güzel İstanbul"u çok kifayetsiz bulduğum için imzamı bile atmıyorum. Bugün zaman zaman gösteriliyor ve hâlâ jenerikte imzam yoktur. O filme kahredici bir mesai verdiğim hâlde, imzam yoktur; bazı bölümlerini sevdiğim hâlde o dönemde de tüylerimi diken diken eden Ayla Algan'ın Şarlo parodisi yaptığı bir bölüm var. Şemsiyesini ağaca asıp Şarlo gibi yürüyor. Senaryoda olmayan, filmin genel havasına hiç uygun düşmeyen, yamalık gibi bir şey. Tam anlamıyla bir yönetmen hatası. Bu tip şeyler beni çok tedirgin ediyor, sinirlerimi korkunç bozuyor.

Bir Sinematek olayı var... Nedir, Yeşilçam gerçekten sorgulanmaya mı başladı?

1960'lı yılların sonuna doğru Türk Sinematek Derneği kuruluyor. Şakir Eczacıbaşı'nın başkanlık yaptığı Türk Sinematek Derneği, Türk sinemasına acımasız eleştiriler yönelten bir dergi çıkarmaya başlıyor; Sinematek çevresiyle sinemacılar arasında büyük bir kavga başlıyor. Onat Kutlar başı çekiyor karşı tarafta, aralarında Atilla Dorsay var. Bu insanlarla diyaloğum var, bir gün gidip onlara teessüflerimi bildiriyorum. Sinemayı çok kaba bir

şekilde değerlendirdiklerini, Türk Sineması'nın kusurlarına çok kaba bir şekilde yaklaştıklarını söylüyorum. Daha çok sinemanın ticarî yanına karşı büyük eleştiriler yöneltiyorlar. Batı sinemasını örnek göstererek, Türk sinemasının oradan yola çıkması gerektiğini ileri sürüyorlar. Yaptıkları çok ağırımıza gidiyor, biz esasen kendimize has özelliği olan bir çizgide bir şeyler yaptığımızı; Türk halkının beğenilerinin Batı'dan tamamen başka bir tarihe, başka bir kültüre dayandığını savunuyoruz. Bu polemik döneminde Yön dergisinde iki tane de yazım çıkıyor; bir tanesini Kemal Tahir beğeniyor, Halit de beğeniyor. Bir tür sitem yazısı, Sinematek çevresine cevap mahiyetinde…

Sinematek Yılmaz Güney'e sahip çıkıyor, Atıf Bey'le önemli bir geçmişi var... Sonra ne oluyor?

Bu dönemde Yılmaz Güney evimize çok gelip giden bir kimse. Kendisi o yıllarda piyasa filmlerinde oynuyor, henüz yönetmenliğe girişmemiş… Yılmaz Güney'le Atıf'ın eski bir asistanı olarak dostluğumuz var. Yılmaz çok mütevazı bir tavır içinde. Ezik bir hâl var duruşunda. Daha sonra yönetmenliğe geçtiği ve başarıya ulaştığı zaman, Sinematek derneği tarafından destekleniyor. Mütevazı Yılmaz'ın yerine, meydan okuyan Yılmaz geliyor… Sert, alev alev bakışları önceki yumuşak tavrıyla tam tezat teşkil ediyor. Yılmaz'ın Sinematek derneğine olan yakınlığı, beni ve çevremdekileri rahatsız ediyor.

Yeşilçam senaryo anlayışına yeni şeyler katmak istiyordunuz, gerçekleştirebildiniz mi?

Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı" romanından bir oyun çıkarma teşebbüsüne giriyorum. Bu bana senaryolarımdan kurtulup, biraz daha müstakil bir çıkış yapma imkânı gibi gözüküyor; fakat aleyhime oluyor, çok yoruyor beni. Kemal Tahir, "Yorgun Savaşçı" temasını yeniden ele alıyor ve tarihle ilgili düşüncelerini sürekli yüksek sesle dile getiriyor. Yorgunluğum gitgide artıyor, gerçi bütün bu yıllar boyunca harçlığımı çıkarmanın, aileme hiçbir şekilde muhtaç olmadan yaşamanın büyük sevincini yaşıyorum; fakat yorgunluk çok ağır basıyor, sinir yorgunluğu… Yalnızlık yakamı bırakmıyor; aslında çok kalabalık gibi görünüyor çevremiz, Yeşilçam'da dostluklarımız var; ama bu dostlukların ne kadar köksüz olduğunu hasta düştüğüm anda daha iyi anladım…

“Yorgun Savaşçı” ile uğraşırken, yorgun savaşçıya dönüyorsunuz...

Kemal Abi’yi memnun etmek için altı defa yazıyorum metnini; hiçbirinde memnun edemiyorum. Giderek zihnimde bir yavaşlama başlıyor. O yıllarda yazdığım müsveddeler hâlâ evde duruyor. Bunları daha sonra Bülent Oran bir kutuya yerleştirmiş saklamış; karalanmış sayfalar... Önce yazıyorum, sonra karalıyorum, yazıyorum ve karalıyorum; devri düşük plak gibiyim. Çok ağır bir depresyona giriyorum. Bir de üzerine 12 Mart gerilimi ekleniyor. Senaryolarımın çoğunu Atıf’la evliyken yazdım. Atıf’ın sinik, duygusuz ve alaycı bir yanı var; beni zaman zaman çok rahatsız ediyor. Kendisine beğendirmek için yazdığım şeyleri, sürekli alaycılıkla karşılıyor, sinik bir tavırla alay ediyor; derinlikten kaçan bir yanı var. Duygu, düşünce derinliğinden sürekli kaçış hâlinde, ciddiyeti şakalarla boğuyor ve bu benim meşrebime uygun düşmüyor. Ayrıca hep aynı mesai hayatı içinde olmak, bizi birbirimize karşı yıpratıyor; hem meslektaş hem evli olmak iyi bir şey gibi görünse de, beraberliğimizi yavaş yavaş yıpratmaya başlıyor; bir soğukluk giriyor aramıza. Aramızda gizli, üstü örtülü bir çekişme, bir rahatsızlık başlıyor.

Kutudaki mutluluğunuzun resmi yırtılmaya mı başlıyor?

Evet. Bu beni yıpratıyor. Sinirlerimin zayıfladığını düşünerek bir psikiyatra gidiyorum; Kazım Dağyolu’na. Kazım Bey babamın eski bir arkadaşı. Kendisi sağ görüşte bir insan; benim sol temayüllerim ona biraz garip de geliyor, bunu hissediyorum.

O sıkıntılı hâl içinde sizi sevindiren bir şey gerçekleşiyor... Benim diyebileceğiniz bir eve kavuşuyorsunuz...

Babam müteahhit bir arkadaşıyla bir alışveriş yapıyor. O arkadaşı inşaat için kereste alıyor babamdan; karşılığında Gayrettepe’de bir kat veriyor. Bir binanın on üçüncü katında, kartal yuvası gibi bir yer... Bu katı da babam bana hediye ediyor; hâlâ oturduğum ev, “benim evim”. Senelerce sonra babamın bana açtığı büyük bir kredi bu; çok bahtiyar oluyorum. 71 yılında 12 Mart patlak veriyor; büyük bir terör dalgası başlıyor. 12 Mart Muhtırası’nda evimizde arama yapılıyor; bir baskı ve gerginlik var. Kemal Tahir de çok ağır baskılar altında. Hastalığıma sebep olan olaylardan bir tanesi de Kemal Tahir’in kansere yakalanmasıydı. Bunun, benim ve çevresindekilerin üzerinde büyük bir şok etkisi var… Çünkü Kemal Tahir benim bir tür

mürşidim... Hiç hastalanmaz, hiç ölmez gibi gelir böyle insanlar, ebediyen yanımızda kalacak gibi... Kemal Tahir ameliyat oluyor; büyük bir suskunluk dönemine giriyor. Sık sık ziyaret ediyorum, o çok konuşan Kemal Tahir fark ediyorum ki, belki hayatında ilk defa, "Acaba fizik ötesi var mı?" gibi sorularla meşgul; sükût içinde ve doğrudan doğruya ölüm üzerine tefekkür ediyor. Ölüm üzerine düşündüğünü de ima ediyor, bu bende çok ağır bir üzüntü yaratıyor. Dönemin de artırdığı paranoya müthiş bir birikim yaratıyor ve bir yerde patlak veriyor.

Kemal Tahir kansere yakalanınca neler hissetmiştiniz?

Semiha Hanım'a ve Kemal Tahir'in depresif hâline çok üzülüyorum; onu neşelendirecek bir şey, bir şeyler söylemeye çalışıyorum daima... Bu işin tesellisi lügatimde yok, hiçbir şey kâr etmiyor. Kemal Tahir'in büyük değer verdiği tarih bilimi ve sosyoloji bilimi o anda, ölüm karşısında ona hiç yardımcı olmuyor. Ölüme karşı bir çözüm, bir öneri getirememek... Çünkü ateistler için ölüm ötesinin olmayışı çok korkunç bir şeydir. Cehennemî bir çıkmaza tosluyorum. Bazı sofralarda, bazı yemeklerde Kemal Tahir, "Yahu çocuklar öldüğümüz zaman bütün bu birikim kaybolacak; kültürümüz, düşüncemiz, her şey kaybolacak, yok olacağız. Bu dehşet verici bir şey!" demişti. Ben zaten çocukluktan beri ölüm korkusunun ağırlığını yanımda taşıyordum… Kemal Abi'nin hâli, hipokondriak korkularımın, yani hastalık hastalığının ve ölüm korkumun şiddetini artırıyor. Ara ara Kemal Tahir'e gidip ziyaretlerimi tekrarlıyorum, onu hep o suskunluk içinde buluyorum… Yıllarca önce Kemal Tahir, bir vaka anlatmıştı bize. Hapisteyken bir gece müdür tarafından, Kemal Tahir'den bir idam mahkûmunun son anlarında yanında bulunması isteniyor. Kemal Tahir idam mahkûmunun yanına gidiyor. Adam iki yahut dört rekât namaz kıldıktan sonra oturuyor. "Şimdi" diyor Kemal Tahir, "konuşmamız gerekiyor. Sabaha bu adam idam edilecek. Fakat birden fark ediyorum ki, bu dünyada bütün konuşmalar geleceğe aittir, geleceği olmayan bir adamla konuşacak hiçbir şey yoktur!" İdam mahkûmuyla doğru dürüst bir laf bulup konuşamıyor Kemal Tahir…

"GÖKYÜZÜNDE YALNIZ GEZEN YILDIZLAR"

Üzerinizdeki baskıların bir yerde patlak verdiğini söylemiştiniz. Sizi

hastaneye götüren son olayı hatırlıyor musunuz?

Bir gün soğuk bir hava, gece, Atıf benim elimi kendi cebine sokmuş yürüyoruz... Birdenbire onun elinde zehirli bir iğne olduğu ve beni zehirlemek istediği düşüncesine kapılıyorum ve deli gibi koşmaya başlıyorum sokaklarda... Tam bir konfüzyon, karışıklık hâli yaşıyorum; Atıf çok şaşkın... Beyoğlu'nda Kulis diye bir lokal var; Atıf'la sık gittiğimiz içkili bir yer… Aşağı yukarı epeyce dolaştıktan sonra Kulis'e giriyorum. Oradakiler anormalliği fark ediyorlar bir süre sonra... Bazı tanıdıklar evime haber vermişler; annem, babam ve Atıf, panik hâlinde geliyorlar, beni alıp eve götürüyorlar. Bunlar hastalığın ilk belirtisi. Ağır bir konfüzyonel hâl geçiriyorum ve yer yer zihnim bulanmaya başlıyor; acz içindeyim... Kazım Dağyol da hastalığını ileri sürerek beni görmeye gelmiyor; bu da acziyetimi artırıyor. Annemle babama beni hastaneye kaldırın, diyorum. Nihayet beni Şişli'deki La Paix Hastanesi'ne kaldırıyorlar. Yani, on altı yaşımda önünden geçerken bir gün hakikati bulmama vesile olacaksa buradan geçmeye razıyım dediğim mekâna, otuz yaşımda giriyorum. Ve zaman zaman müthiş bir paranoya hâli geliyor. Zihnim bulanıyor. Annem yanıma refakatçi olarak veriliyor; korkunç bir psikolojik bozukluk içindeyim.

Anneniz babanız ne hâldeler?

Annemle babam dehşet içindeler. Büyük bir şok geçiriyorlar. Akıl hastalıklarında aileler uzun bir süre bu hastalığı kabul edemezmiş. Annem babam çok ağır bir şok altındalar. Babam soğukkanlı davranıyor ve bana büyük bir sempati gösteriyor. Annem yanımda refakatçi olarak kalıyor, ama akıl hastalığı onu tedirgin ediyor... "El âlem ne der?" diye düşündüğü için... Skandaldan korktuğu için tedirgin... Aslında yaptığım pek çok şeyin annem için kötü ve skandal bir yanı vardı; fakat bu sonuncusu hiçbirine benzemiyor, kızı delirmiş diyecekler... Akıl hastanesinde kaldığımız ilk gece, annemle sigara içeceğiz, kibrit bulamıyoruz; sesli olarak annemle çekişiyoruz. Hiç unutmuyorum bir hademe, gayet kaba saba bir adam geliyor ikimizi de azarlıyor. Kendimi bir hapishaneye atılmış, dünyada en büyük sorunum olan annemle, aynı hapishaneye tıkılmış gibi hissediyorum. Ceza çekiyorum; "Herhâlde biz bir ceza çekiyoruz." diye düşünüyorum; o adam da gardiyan gibi geliyor bana... "Kesin sesinizi!" diye bağırıyor... Annem birden sesli olarak konuşmaya başlıyor; bütün şuur bulanıklığıma rağmen, zihnimin bir yanı açık, hafızamın açık kalan yanıyla olanları kaydediyorum... Annem:

“Sana çok teşekkür ederim!” diye konuşmaya başlıyor birisiyle, görünmeyen birisiyle; “Bizi buraya kabul ettin...” filan gibi sözlerle minnettarlık bildiriyor... Önce doktora hitap ediyor zannediyorum... “Sen bize acıdın, sen bize merhamet ettin, sen en büyüksün!” demeye başlayınca, anlıyorum ki Allah’la konuşuyor…

Hastanedeki günleriniz nasıl geçiyor? Babanızın davranışları…

Çok zorlu günler, amansız… Babam başımızdan ayrılmıyor, çok müteessir… Babam o güne kadar bana yapılan şeylerin büyük yanlışlar olduğunu, bana çok fazla yüklenildiğini hissediyor belki; davranışlarında pişmanlığa benzer bir duygu, içten gelen bir sevgi var… Annem ise çok hırçın; sürekli çok zayıf düştüğüm için yemek yedirmeye çalışıyor; yemekleri ağzıma tıkıyor, sürekli bağırıp çağırıyor, azarlıyor. Hastanede on beş gün kalıyoruz. Atıf arada gelip gidiyor. Ben ziyarete gelenlerin; annemin, babamın, Atıf’ın farklı siyasî kamplara, devletlere ait casuslar olduğunu zannediyorum; Naziler, gestapo filan... Uzayda büyük bir savaş oluyor, cuntalar savaşıyor; işkence odalarından gelen çığlıkları duyuyorum. Çocukluğumda hafızama kaydettiğim, dört yaşındayken savaş yıllarında dinlenen radyolar, savaş travmaları, anneannemin İstiklal Savaşı hakkında ve sonrası için anlattıkları, Kemal Tahir’in anlattığı hapishane dönemine ait şeyler; polis takipleri… Bende yoğun “perseküsyon kompleksi”ne yol açıyor.

Annenizin dua edişine şaşırıyorsunuz ama “La Paix” size de dua ettirmeye başlıyor… Nasıl bir hâldi bu?

Solcu, Marksist, kolejliye başka bir şey olmak yaraşmaz; kimliğimin din hanesi boş, “ateist” olarak doldurmuşum. Bu ateist dua etmeye başlıyor. Kendim için, ailem için, ülkem için, insanlık için dua etmeye, Allah’a yakarmaya başlıyorum. Resulullah’ı (SAV) düşünüyorum; kendisi hakkında hiçbir şey bilmediğim Peygamberimiz… Ve bir gün yatağımın karşısındaki duvarda bir yakaza hâlinde çarmıha gerili İsa figürü peyda oluyor. Çocukluğumda gittiğim kiliselerde beni boğan figür karşımda. Akabinde Efendimiz Sallalahu Aleyhi ve Sellem geliyor, onu çarmıhtan indiriyor, kollarına alıp uzaklaşıyor… Bu tecrübenin çocukluğumda kaybettiğim, ileri yaşlarda aramadığım “kendimi” bulmanın işareti olduğunu anlıyorum. Hayata yeniden başlıyorum…

Hastaneden çıktıktan sonra ne yapıyorsunuz?

Hastaneden çıktıktan sonra ilk işim Kemal Tahir'in evine gitmek oluyor. Orada çok acayip bir durumla karşılaşıyorum. Hastadır Kemal Tahir, zaten depresyondadır; benim hastalığım da onu çok üzmüştü. Semiha Hanım hastaneye gelip beni yoklamıştı… Fakat Kemal Tahir, benim akıl hastası olduğuma inanmıyor; anlıyorum ki, benim o karışık siyasî ortamda bir şeylerden korktuğumu ve korkudan kendime deli süsü verdiğimi zannediyor. Bu bana dehşet veriyor… Kemal Tahir'in daha ileri derecede paranoyaları olduğunu da hissediyorum konuşmalarından. "Acaba gizlediğim bir şey mi var? Acaba ben bir şey mi yaptım? Bir kabahatim, bir suçum mu var, bilmediğim bir şeylere mi bulaştım?" Bu vehim ve şüphe feci bir darbe oluyor bana. Kemal Abi'yi ikna etmeye çalışıyorum, "Ben gerçekten hastalandım!" diyorum; kafamın bir yanı henüz bu kadarına yetecek sağlamlıkta. Kemal Tahir, gerçekten hasta olduğumu anlıyor ve müthiş bir üzüntüye kapılıyor; büyük bir pişmanlık duyuyor hakkımdaki zanlarından dolayı. Hayatı kısıtlanmış iki insan olarak Kemal Abi'yle balkonda karşı karşıya oturuyoruz. En son gidişimde Kemal Tahir, birdenbire benim hastalığımı soruyor; üzüldüğünü ve hastalığım üzerine düşündüğünü, başımdan geçenlere bir mana vermeye çalıştığını biliyorum... Bana dönüyor ve "Dünya çilesinden kaçamazsın, hayatın meşakkatinden kurtulamazsın! İstersen dünyanın en zengin adamının kızı ol, servet insanı çileden korumaz. Biz bu dünyaya çile çekmeye ve pişmeye geldik!" diyor… İyice anlıyorum ki materyalist, pozitivist, determinist çizgiden oldukça uzaklaşmış… Ve yıllarca sonra, Cemal Kutay, Kemal Tahir'in Mevlevî dervişleriyle görüştüğünü bana nakletmişti. Yine Muzaffer Ozak Efendi ile de görüşmüş olduğunu öğreniyorum. Herhâlde "Devlet Ana"yı yazarken tasavvuf erbabıyla yakın bir ilgisi olmuştur.

Kemal Tahir'i kaybediyorsunuz, baba gibi gördüğünüz ve sizi ciddi anlamda düşünmeye sevk eden ilk kişiyi kaybediyorsunuz... Neler hissediyorsunuz, cenazesinde neler yaşanıyor?

Kemal Tahir 1973'te kalp krizi neticesinde vefat etti; ağır bir şok geçirdim. Evimden çok zorlukla çıkıyordum; yataktan doğrulamıyordum. Bütün gücümü toplayarak evden çıktım, cenazede bulunmak üzere Erenköy'deki camiye gittim. Senelerce sonra öğrendim, İsmail Kara da o cenazede bulunuyormuş; 17–18 yaşında bir Yüksek İslam Enstitüsü talebesi... İsmail Bey'le konuşmalarımızda yaşadığımız gariplikler yeniden ortaya dökülüyor.

Hatırlıyorum... Cami avlusuna girer girmez ilk işim, bir sigara yakmayı düşünmek oldu... Avluda sigara içilir mi diye etrafıma şöyle bir baktım, içen başkaları da var; sigarayı yaktım... Yaptıklarımız İsmail Kara'yı çok rahatsız etmiş tabii; cenaze orada bekliyor ve biz cami avlusunda kadınlı erkekli sigara içiyoruz, bırakıp gitmeyi bile düşünmüş fakat Kemal Tahir'e hürmeten namazı kılıp ayrılmayı tercih etmiş... İsmail Bey bunları sonradan anlattığında ben çok mütehassis oldum.

Cenaze namazı kılındıktan sonra neler oldu?

Namazdan sonra tanıdık olmayan birtakım adamlar, Kemal Tahir'in tabutunu omuzladılar ve Sahra-ı Cedit Mezarlığı'na gitmeye başladık. Kemal Tahir'in adamları dedim içimden, halktan, mütevazı ve sessiz tipler; bu kişiler beni çok duygulandırmıştı. Bunu İsmail Bey'e naklettiğim zaman, "Tabii…" dedi, Hareket dergisinde Kemal Tahir'le bir röportaj yapılmıştı, daha öncesinden de bizim çevrelerle de bir ilişki içinde olduğu için Kemal Tahir İslam'a yöneldi diye bir düşünce vardı." O mütedeyyin gençler geldiler ve Kemal Tahir'in tabutunu omuzladılar; öbürleri, yani inancı zayıf olanlar veya hiç olmayanlar salın altına girmeye yanaşmazlarken, son yolculuğunu bu kişilerin omuzlarında tamamladı Kemal Tahir.

Bildiğimiz kadarıyla Kemal Tahir'e devamla dua ediyorsunuz, hatim okutuyorsunuz. İmâlar dışında, onun din konusunda net bir tavrı yok bildiğimiz kadarıyla...

Şimdi çok uzun zaman sonra İslam'la tanışıp barıştıktan, tasavvufla müşerref olduktan sonra yakaza hâlinde bir şey gördüm... Kemal Tahir, büyük bir kağnı arabasını gayet çileli fakat kararlı adımlarla ağır ağır yokuş yukarı çekmekteydi... Bu rüyayı tabir ettirdiğim zaman dediler ki, Kemal Tahir beraat etmiş, çok az bir cezası var... Kemal Abi'nin bazı şeyleri bizimle paylaşamadan göçtüğünü, kalbinde manevî boyuta ait pek çok şeyin doğduğunu düşünüyorum... Vefatından birkaç akşam sonra Kemal Tahir'in evine gitmiştim, Semiha Hanım'ı ziyarete. Ne yapacağımı bilemiyordum, rafların en üstünde duran Kur'an meali ve tefsirleri vardı cilt cilt. Onlardan bir tanesini indirdim. Semiha Tahir'e dedim ki burada Kur'an meali okuyabilir miyim? "Oku" dedi, "ne okursan oku, Kemal okumayı çok severdi!" Böylece hayatımda belki ilk kez bir Kur'an-ı Kerim meali ile karşı karşıya geldim ve o süre içinde de bu meal üzerinde tefekkür ettim.

Diyebilirim ki Kur'an-ı Kerim'le ilk temasım Kemal Tahir'in vefatı dolayısıyla oldu... Bunu hem Kemal Abi için hem de benim için anlamlı bir işaret olarak kabul ediyorum.

Hastaneden çıktığınızda evinize, Atıf Yılmaz'lı hayatınıza mı dönmüştünüz?

Hastaneden çıktığımda bir müddet annemin babamın evinde kalmıştım ve artık Atıf'la diyaloğum iyice kopmuş ve zayıflamıştı. Fırtınalı bir denizde hareket imkânı tamamen kalkmış, yelkeni paralanmış, pusulası bozulmuş bir tekne gibiyim. Buraya nasıl geldiğimi, bütün bunların başıma neden geldiğini bile izah edemiyorum. Çok ağır bir depresyon hâlindeyim. Daha çok psikiyatr Nedim Zembilci meşgul oluyor benimle. Kolejde psikolojinin ağırlıklı yeri ve Marksizmin bilime verdiği değerden dolayı; psikiyatriye, psikolojiye de müthiş güveniyorum. Fakat giderek çok enteresan bir dönüşüme uğruyorum; acayip şekilde birbirine aykırı fikirlerle karşılaşıyorum doktorlarımda, aklımı karıştırıyorlar ve derdime deva olmadıklarını görüyorum… Babam doktorları konsültasyona çağırıyor. Teşhis koyamıyorlar. Nedim Zembilci, Ayhan Songar, Özcan Köknel ikide bir konsültasyona geliyorlar. Beni sorguya çekiyorlar, durumumu onlara anlatmaya çalışıyorum. Bu arada benim eski dönemde senaryolarını yazdığım bazı filmler oynatılıyor televizyonda... Özcan Köknel muayenehanesinde takılıyor bana, "Akıllı mısın deli misin, karar veremiyoruz. Hamlet gibi bir şeysin." Doktorlar hastalığımın psikoz mu, nevroz mu, 'borderline case' dedikleri sınırda bir vaka mı olduğuna bir türlü karar veremiyorlar.

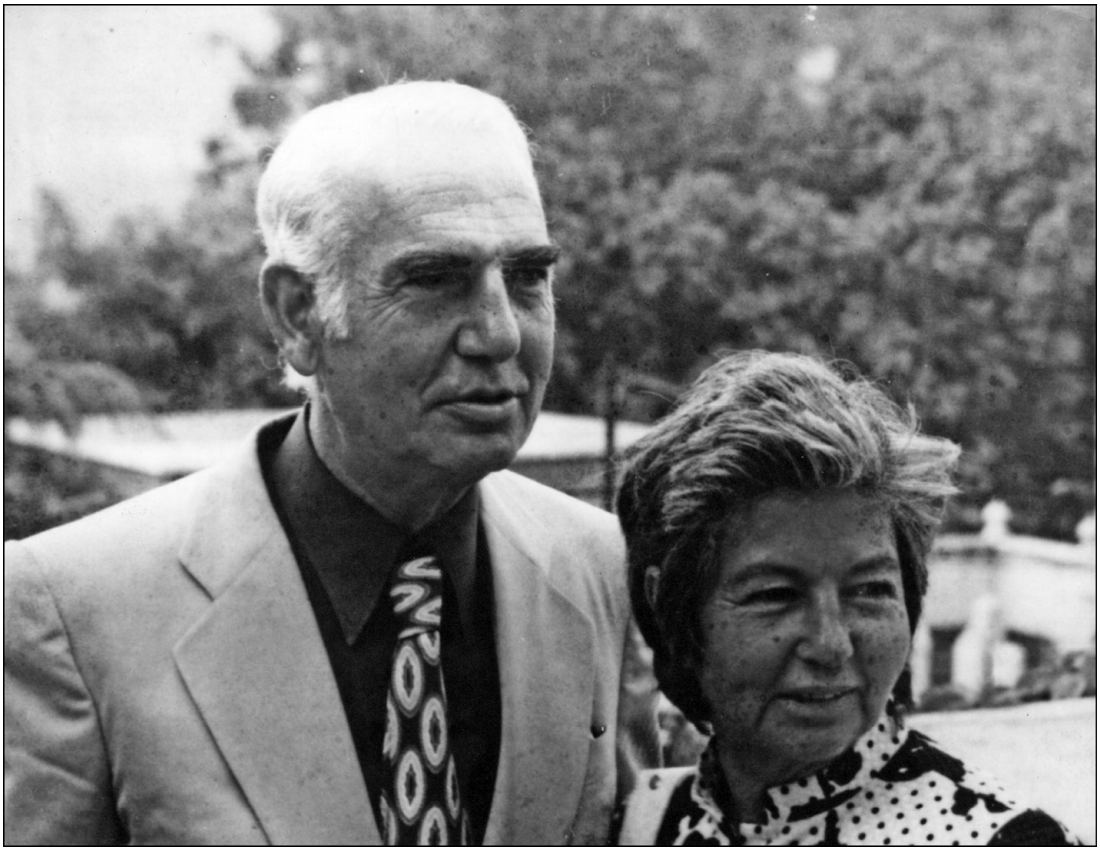
Semiha Tahir size karşı hâlâ anne gibi ve ona uğruyorsunuz…

Zorlukla çıkabiliyordum evden… Kemal Tahir'in kütüphanesine gidiyordum, Semiha Hanım'ın yanında birkaç gece kalıyordum. Rafları karıştırırken, Şerif Mardin'in bir kitabına rastladım; birtakım notlar almıştı Kemal Tahir, ciddiyetle okuduğu ve ilgisini çektiği belliydi. O sırada Şerif Mardin'in Boğaziçi Üniversitesi'nde ders verdiğini öğrenince, Kemal Tahir'in sanki bana bir çeşit referans verdiğini düşünerek "Gideyim hocanın derslerini dinleyeyim bakayım, değerli bir kimseymiş, Kemal Tahir de değer verirdi..." diye düşündüm. Daha evvel 1968-69 yıllarında galiba Boğaziçi Üniversitesi'nde Şerif Mardin'in de bulunduğu bir tarih konferansına Kemal Tahir'le beraber gitmiştik, Şerif Hoca'ya tanıştırılmıştım. Şerif Bey o

konferansta Kemal Tahir'e oldukça itibar göstermişti… Boğaziçi Üniversitesi'ne gittim, Şerif Hoca'ya kendimi hatırlattım, hayal meyal hatırladı; epeyce Kemal Tahir'den söz ettik. Eski bir arkadaşım Engin Akarlı da Boğaziçi'ndeydi o dönemde.

Şerif Mardin'in derslerine girmeye başladınız. Bu derslerde Thomas Kuhn'u tanıdınız...

Şerif Hoca'nın derslerine girmeye başladım; ama çok hastayım, ders çalışmakta, gidip gelmekte zorlanıyorum; ancak dinleyici olarak derse katılabiliyorum. Zaman zaman birtakım hastalık nöbetleri ile yatağa düşüyor, çok zorlukla evimden çıkıyorum. Çıkıp gittiğim zaman oralarda gene yarı hasta dolaşıyorum. Fakat ikinci sömestr galiba, tam olarak hatırlamıyorum, Thomas Kuhn'un "Bilimsel Devrimlerin Yapısı" diye bir kitabını sosyoloji dersinde bize okuttu Şerif Hoca. Bu çok önemli bir ufuk açtı benim için; Marksist düşüncenin etkisiyle oluşan bilim putu yıkıldı. Bilimin ideolojik bir şey olduğunu, bu ders neticesinde iyice kavramış; konu üzerine yoğun tefekkür etme fırsatı bulmuştum. Bilim putu da paldır küldür yıkılınca, büsbütün afallamış ve boşlukta kalmıştım; tutunacak bir put da yoktu artık, isabetli bir şeydi; ama içimdeki boşluk daha da büyümüştü… Bu sırada yıkıcı bir olay daha vuku buluyor... Babama lösemi teşhisi konuluyor; işlerinin bozulmasına ve benim hastalığıma çok üzülüyor… Annemle beraber Avrupa'ya gidiyorlar babamın muayenesi için.

Ayşe Şasa’nın annesiyle babası, ilerleyen yaşlarında.

Sizi kime emanet ettiler?

Ben Güzin Teyzemin himayesine verilmiştim. Gayrettepe’deki evimizde kalıyordum. Bir iki defa hezeyanlarımla Güzin Teyzemi çok üzdüm. Teyzem bana o kadar büyük bir şefkatle bakıyordu ki. Bir gece hastalandım; o yıllarda Cihangir’deki ev satılmış, Gümüşsuyu’ndaki Rota Apartmanı’na geçmiştik. Beni aldı oraya götürdü, o evde o kadar büyük bir şefkatle baktı ki, çok duygulandım. Annemin biraz hırçın, biraz sert muamelelerine karşı, Güzin Teyzem çok içliydi, ipek gibiydi. Fakat maalesef Güzin Teyzem de kalp hastasıydı; benim bakımım onu çok yoruyordu. Annemle babam Avrupa’dan döndüler ve bazı olaylar neticesinde Atıf’ın benden tamamen koptuğunu, bana olan ilgisinin bittiğini ve cihetinin, yüzünün başka yönlere döndüğünü fark ettim. Ayrılma kararı aldık. Daha sonra babamın muayenesi için tekrar Avrupa’ya gitmesi gerekti, beni Güzin Teyzeme bırakmaya cesaret edemedi, çünkü bakımım onu çok yoruyordu, hâlsizdi. Kendisi de hasta olan Ayşe Şasa’yı da yanlarına kattılar. Babam, annem ve ben Paris’e gittik.

Paris'te sizinle kim ilgilendi?

Babamın hastalığı ağırlaştı, hastaneye yatırdılar. Uzun bir süre babam, annem ve ben Paris'te kaldık. Annem hastanede beyaz bir önlük giyip babama bakmaya başladı. Hiç unutamam annemin babama olan bakımı, büyük bir fedakârlık örneği idi; bütün hayatı boyunca tutkuyla sevmiştir babamı... Şeker kontrollerini bile kendisi yapıyordu ve hastabakıcıları kendisine hayran bırakmıştı. Bu titiz bakımı yüzünden çok trajik bir hâli vardı. Mesela ayakkabısının topuğu kırılıyordu, kırık topukla sekerek koşuyordu ortalarda. Beni görmüyor gibiydi, otelde kalıyordum. Babamın Semiramis Zorlu adında bir akrabası, halazadelerimden biri oradaydı… Çok hoş bir insandı, sanatçı bir kişiydi Semiramis Hanım. Benimle o ilgileniyordu. Fakat genellikle çok yalnızdım, takatim yettiğinde şehirde dolaşmaya çalışıyordum. Neydi bu Batı dedikleri, nasıl bir şeydi, fikren bu kadar karşı olduğum Batı nasıl bir yerdi… Bir gece Mozart'ın "Sihirli Flüt" operasından adapte edilen bir film seyrettim, üzerinde uzun uzun tefekkür ettim… Fakat gitgide kötüleşiyordum, otelde yalnızdım… O ara Almanya'da tahsilde olan kardeşim Aziz geldi. Aziz'e Paris'i gezdirmek istedim. Fakat birdenbire bir nöbet hâli, yeniden bir şizofrenik episot başladı; Aziz panikledi… Oradaki dostlarımızla beraber beni ambulansla hastaneye kaldırdılar, Versay'da, orman içinde saraydan akıl hastanesine dönüştürülmüş bir yerdi; üç gün kadar orda kaldım. Çok korku ve hezeyanlarla dolu üç gün… Aziz beni alıp uçakla İstanbul'a getirdi, babamla annem de arkadan geleceklerdi; babam çok bitkindi, sürekli tedavi görüyor ve kanı değişiyordu… Annem ve babam da bizim arkamızdan İstanbul'a geldiler. Çok zor bir dönem başlıyordu… Annem sürekli durumu çok ağırlaşan babamla meşguldü; konuşacak hiç kimsem yoktu. Gayrettepe'deki evimde yapayalnız kalmıştım.

Babanız size çok üzülüyordur…

Çook… Babam acılar, pişmanlıklar içinde… Tuzla'daki yazlıktayız… "Gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar/Yeryüzünde sizin kadar yalnızım!" şarkısı dilime pelesenk olmuş; yüksek sesle o şarkıyı söyleyerek dolanıyorum… Babam beni dinledikçe kahroluyor; ben farkında değilim, kendimde de değilim… Şarkı hâlime tercüman olmuş demek ki, normalde Ayşe'nin uzak durduğu şarkılardan biri… Evin kapısının önünden bir otomobil geçiyor; bir yandan da köküne kadar açmış radyosunu yahut teybini, o şarkı her tarafı titretiyor… Babam beni hatırlıyor ve başlıyor sarsıla

sarsıla ağlamaya… Nur içinde yatsın…

Babanız hastalığına üç yıl direndi…

Durumu çok ağırdı, annem devamlı başucunda nöbet bekliyordu... Son akşamında, öğleden sonra eve gittim; babam komaya girmişti. Doktorlar uğraşıyorlardı, ama çare tükenmişti… Bense tam bir duygusal küntlük içindeydim o dönemlerde; ne aşırı bir üzüntü ne de aşırı bir sevinç duyuyorum, böyle bir hâl içindeyim, duygularımı kaybetmiş gibiyim. 1976… Babam vefat etti. Babamın ölümü karşısında tamamen donuklaştım; hiçbir tepki vermedim... Vefatından sonra Gayrettepe'deki evde oturmaya devam ettim. Kardeşlerim normal hayatlarını sürdürdüler; benden ise bucak bucak kaçıyorlar, rahatsız oluyorlar herhâlde; üzülüyorlar, görmek istemiyorlar… Ancak 1979 senesinde anneme destek olmak için kardeşim Bekir ve ailesi bizimle o sefer Londra'ya geldiler… Kardeşim, kardeşimin karısı, annem beni Doktor Linford Rees'e götürmüşlerdi; çok önemli bir uzman, beynelmilel bir adam… Çok hastaydım, çünkü şuurum bulanıktı. Kendisi beni muayene ettikten sonra "a schizophrenic type of illness", yani şizofreni tarzı bir hastalık teşhisi koymuştu; ilaçlarımı kontrol etti, ilacımın dozunu bir miktar artırdı… Dünya savaşı oluyor sanıyorum, bütün Avrupa yanıyor, Naziler dünyayı bastı zannediyorum. Bunlar anlatılması çok zor şeyler. "Delilik Ülkesinden Notlar"da bunları tasvir etmeye çalıştım… Mesela zekâm geliyor gidiyor. Londra'ya daha sonra yine gidecektim. Her iki seferim de 15–20 gün sürmüştü. Londra'dan döndükten sonra kardeşim Bekir, "İstersen aileden kalan paranı değerlendirelim, seni Londra'da bir kliniğe yatıralım, orda kal, bakım altında hayatını devam ettir!" dedi. Bu bana dehşet verici geldi, şiddetle reddettim. Dünyayla bağlantım kesilmişti, gelenim gidenim yoktu, ama Türkiye'de kalmak istedim. 1980 senesinde İngiltere'ye ikinci defa gittiğimiz zaman, adeta zekâm çalışmıyordu, idrakim tamamen durmuştu. Biteviye beni meşgul eden düşünce: "Düşmanlarım var, takip ediliyorum, hayatım tehlikede, yakınlarımın hayatı tehlikede..." şeklinde paranoid korkularım…

Gayrettepe'desiniz, yardıma muhtaçsınız… Yeşilçam'dan olsun gelen gideniniz yok muydu?

Zehra Hanım... Yanımda ondan başka hiç kimse yoktu... Zehra Hanım'ın Boğaz sırtlarında bir gecekondusu varmış, oradan gelip gitmesi çok zor

olduğu için iki üç günde bir yanımda kalmaya rıza gösterdi; bana can yoldaşı oldu. Yarı kaçık, tatlı, meczup bir kadındı; çok anlayışlıydı; iki yalnız insan, zamanımızı doldurmaya çalışıyorduk... Konuşmayı, insanlarla iletişim kurmayı çok seven biriydim ve telefonla bile arayacak kimsem yoktu. Kafamda bu duruma nasıl düştüğümü ölçüp tarttıkça sürekli insanları suçluyordum; ailemi, annemi, babamı, toplumu, arkadaşlarımı, bana vurulan darbeleri… Ateş püskürüyordum. Bu suçlamalar, şikâyetler, kendime acıma hâli bitip tükenmek bilmiyordu. Tam anlamıyla bir kuyunun dibindeydim ve diri diri gömülmüş gibiydim... 1980 yılına doğru, birdenbire şöyle bir düşünceye kapıldım. “Hiç mi” diye sordum kendi kendime, “Yeşilçam’da hiç mi insana benzer, bana insanca davranan biri olmadı? Gerçekten benim hiç mi bir dostum yok?”

Kimse çıkmadı mı?

Tuhaf bir şeydi, hafızam kendisini birkaç defa görmüş olduğum Bülent Oran isminin altını çizdi... Tanıdıklarım içinde bana yüzü en dostane bakan, gözlerinde dostluk okunan tek kişi Bülent... Bir yerden Fevzi Tuna’nın telefonunu buldum: “Fevzi, Bülent nerelerde?” dedim. Bilmediğini ama arayabileceğini söyledi, ara sıra görüşüyorlarmış... “Söyle, Bülent beni arasın!” dedim. Böyle tuhaf bir şey geldi içimden... Bülent mesajı alır almaz beni hemen aradı ve geldi. Kendisini son gördüğümde çok şişman bir adamdı. Anneme dedim ki; “Şimdi çok şişman bir adam gelecek!” Fakat Bülent kendisini görmediğim süre içinde elli kilo vermiş; veremli bir adam gibi geldi buraya. “Bu mu, şişman adam dedi?” annem... Bülent geldi.

BAS-Ü BADE’L MEVT

Bir zaman sonra Bülent Oran’la evleniyorsunuz?

Londra’dan döndükten sonra Bülent sık sık gelip gidiyor… Bir süre sonra evlenmeye karar veriyoruz; bana müthiş merhametle sahip çıkıyor; beni hayata çevirmek için birtakım şeyler buluyor, gayret gösteriyor. Annem Bülent’i sevmiyor; daha ilk anda Bülent’le arasında bir soğukluk başlamıştı. Bülent’i tasvip etmediği için ayağını Gayrettepe’den kesiyor, altı-yedi yıl buraya uğramayacaktır… Ancak hastalandığım zaman bir süre başımda bulunacaktır. Çok yoğun bir şekilde Bülent’e yaşadıklarımın, çok zor

zamanların hikâyesini anlatıyorum. Yeşilçam'da bir kriz var, 1980'lerdeyiz. Bülent'e eskisi gibi iş gelmiyor… Bülent Oran'la Yeşilçam'da olduğum süre içerisinde ihtilaflı bir durumumuz vardı; çünkü çok ayrı tarzların senaristiydik biz. Bülent'in yaptığı işlere hayli içerlerdim; ticarî bulurdum. Bizler, Halit Refiğ ve Metin Erksan mesela, daha sanatkârane şeylerden, daha sanatkârane bir sinemadan yanaydık. Fakat Bülent'in insan yanına paha biçilemezdi; bütün ihtilafların üzerine sünger çekerek, onunla uzun uzun konuşmaya başladım. Bülent'in bana söylediği, hiç unutamayacağım çok dokunaklı bir söz vardı. Beni dinledi dinledi: "Seni" dedi, "insanlar boyuna posuna bakarak kuvvetli bir şey zannediyorlar, oysa Andersen'in her zaman yağmur altında, yalınayak kibritlerini satmaya çalışan kibritçi kızına benziyorsun!" Çok etkilenmiştim…

Bülent Oran daima yanınızda...

Evet hep öyle… Gayrettepe'deyiz, Bülent beni hiç yalnız bırakmıyor; ama düzenim yok… Ağır bir kriz geçirdim; şuurum mum gibi söndü, mekân duygusunu tamamen kaybettim. Mecburen annem beni aldı İngiltere'ye götürdü. Yine Doktor Linford Rees muayene etti... Doktorla bir müddet konuştuk; atipik şizofreni şeklinde bir teşhis yeniledi; yüksek dozda ilaç vererek nöbeti giderdi. Nöbetleri giderdikten sonra uyku hapları veriyordu, çünkü geceleri uyuyamıyordum… Daha sonra bu uyku ilaçları başıma büyük bir iş açacaktı… Ben hâlâ tutuktum, konuşamıyordum fazla. Londra'da bir pansiyonda kalıyorduk. Pansiyondan hastaneye taksiyle gidiyorduk. Annem zavallı, ben o zaman kırk yaşında olduğuma göre yetmişe merdiven dayamıştı; çok zorlanıyor, olağanüstü bir gayret ve çabayla, doktorların kendisine benim çocukluğumda ihmal edilmiş olduğumu söylemelerinin de ezikliğiyle, canını dişine takarak, destek olmaya çalışıyor; fakat daima çok hırçın, annemin üslubu bu…

Hayatınızı değiştiren bir kitap var. O günlerde mi tanıştınız onunla?

Bir kitap kataloğunda Muhiddin İbni Arabî'nin ismine rastlıyorum. Bunun bir İslam büyüğünün, velisinin eseri olduğunu anlıyorum (Füsusu'l Hikem). Benim o güne kadar, bu konularla ilgili kitaplar okumadığım, malum. Sebeplendiremediğim bir arzuyla bu kitabı İngiltere'den getirtmeye karar veriyorum, başlığı beni cezbediyor. Kitabı getirtince bir kenara koyuyorum. Füsus ismini hiç duymamışım; Türkiye'de bu kitaba ulaşmam, bulmam

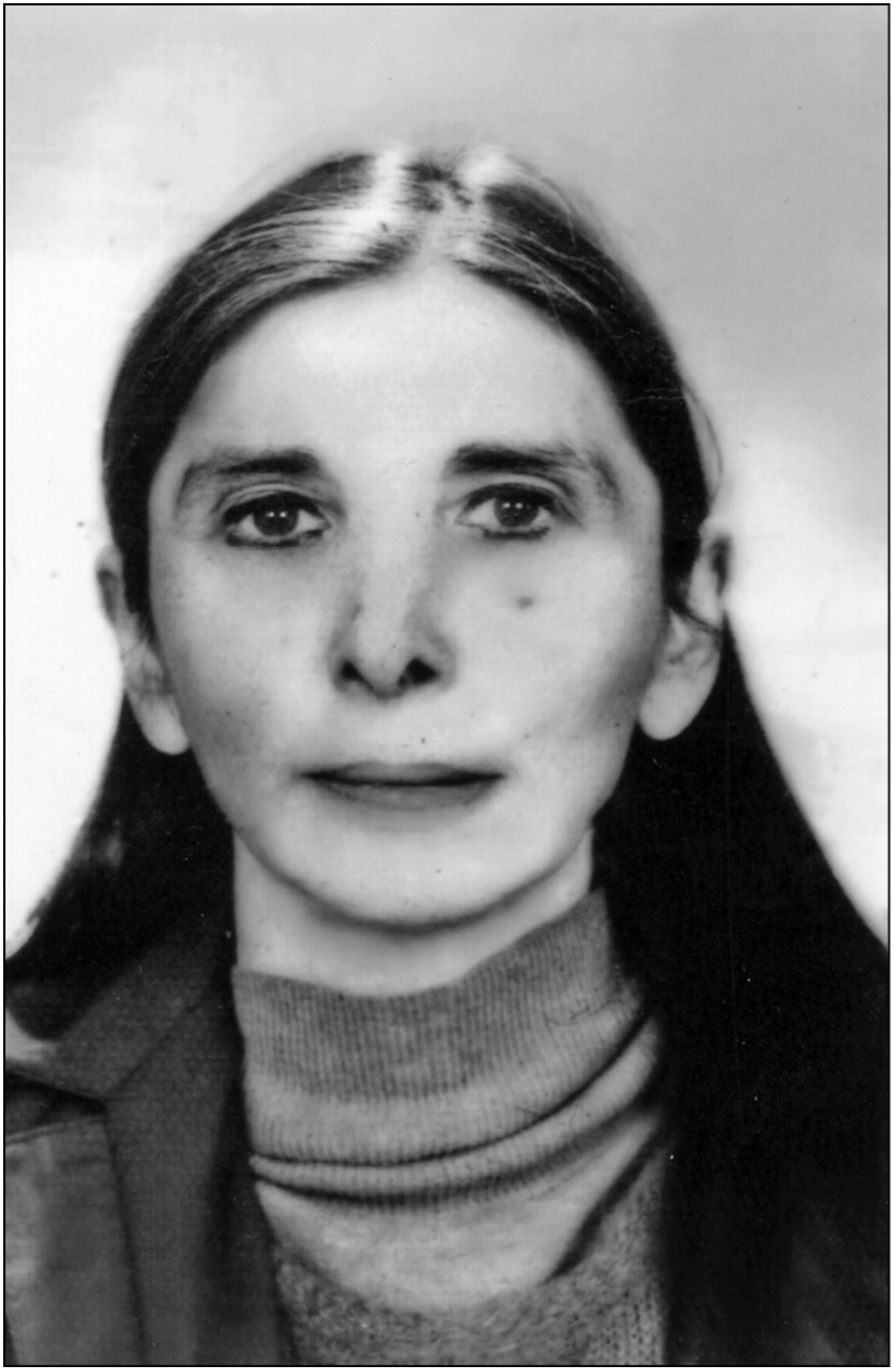
mümkün değil, bu tarz neşriyattan tamamıyla habersizim. Ne İslamî bir referansa sahibim, ne tasavvufla bir bağlantım var, ne Türkiye'de bu tip faaliyetlerin varlığından haberdarım… Bu kitabı nedense getirtip bir kenara koyuyorum; bu arada gidişatımda tehlikeli bir durum baş gösteriyor. Uyku haplarına bağımlılık gösteriyorum. İki kez de intihara teşebbüs etmişliğim var. İntihar saplantısı başlıyor, Bülent'in bütün gayretine rağmen depresyonumu yenemiyorum.

Bülent Oran hiç beklenmedik bir şekilde yine hayatınızı değiştirecek…
Uzun zaman izini kaybettiği bir arkadaşı ortaya çıkıyor…

Doğan Soyumer… Bülent'in arkadaşı… Almanya'da yaşayan Doktor Doğan geliyor. Enteresan bir adam kendisi… Uzun seneler Almanya'da psikiyatrlık yapmış bir kişi. Bülent'i çok seviyor, yirmi senelik bir dostlukları var. Yazarlığa meraklı; özellikle tiyatro yazarlığına meraklı olduğu için Bülent'e ünsiyeti var. Bülent'in izini çok zorlukla bulmuş… Benimle konuşuyor, ona hastalığımdan bahsediyorum. Doğan donuk tavırlı birisi; duvar gibi… Bakıyor bana ve "Ben sizi iyileştiririm!" diyor… Ben içimden gülüyorum tabii, "Şu kadar adam bana hiçbir şey yapamadı, bu adam mı yapacak!" diye ciddiye almıyorum Doktor Doğan'ı.

Fakat gerçekten ehil ve ciddi biri Doğan Bey…

Evet, zaman bunu hep doğruladı… Ben farkında değilim, ama durumum gitgide kötüleşiyor; Doğan, "Uyku ilaçlarına bir bağımlılık oluşmuş, hapçı olmuşsun resmen!" diyor… Bir gün içinde, sabah kalkıyorum ve kalktıktan bir müddet sonra iki tane hap alıyorum ve uyuyorum akşama kadar. Akşam da iki saat uyanık kalıyorum ve tekrar hap alıyorum… İki tane de intihar teşebbüsü var… Bir seferinde Taksim İlkyardım Hastanesi'ne götürüyorlar beni, ilaç almışım… O arada beni bir yatağa güya tedbir diye bağlamışlar, etrafımı da göremiyorum, koğuşta birtakım hayat kadınları büyük gürültü çıkarıyor, sigara içemiyorum, büyük sıkıntı yapıyor bu bende. Polis ifade almak için geliyor, Doğan tamamen sahip çıkıyor bana. Komiserle konuşuyor, karakola gidiyor ve doktorum olarak konuşuyor. Kardeşim ve annem, Bülent de dâhil beni İngiltere'ye göndermek istiyorlar; fakat o kadar zayıflamışım ki, 1.78 boyum var, kırk kiloya filan düşmüşüm. Ayakta duramıyorum, çok takatsizim. Doktor Doğan beni götürür mü diye düşünüyorum ve kendisine soruyorum.

Hastalığın en şiddetli dönemi. Ayşe Şasa'nın
40 kiloya kadar düştüğü günlerde çekilmiş
bir pasaport fotoğrafı (1980)

Götürüyor mu? Bana sanki böyle bir davranış şimdilerde çok az rastlanır gibi geliyor…

Kendisi götürürüm diyor, fakat ben çok takatsiz, yorgun ve bitkin olduğum için gidemeyeceğime karar veriyorum… Onun üzerine Doğan, "Ben istersen…" diyor, "seni özel bir hastaneye yatırıp, bu hap bağımlılığından kurtarabilirim." Beni sersemleten, azap veren ilaçlara karşı, Avrupa'dan ilaç getirtmek istediğini söylüyor. Bunu kabul ediyorum. Beni özel bir hastaneye yatırıyor; başımda adeta gece gündüz nöbet bekliyor. Bu haptan kurtulma meselesi çok zor bir şey. Yani bağımlılığa karşı yapılan bir tedavi, %30 ölüm tehlikesi olduğunu söylüyor, tabii ben o dönemde dua filan etmeyi de bilmiyorum. Babamın vefatında başında ne yapmak gerektiğini düşündüğüm zaman yapacak hiçbir şey bulamamıştım. Bir İhlâs Suresini biliyorum, o da yarım yamalak. Hiçbir manevî dayanağım yok. Doktor Doğan da dine uzak… Bana, bunaldıkça "Dayan Memet!" dersin, diyor; bu ne demekse bugün de hâlâ bilmiyorum… Dayan Memet… Doğan başımda bekliyor, serum bağlıyor, bir sefer şuurumu kaybediyorum tedavi esnasında. Tedavi süreci on gün içinde geçiyor ve doktor beni bağımlılıktan kurtarıyor… Hastaneye gittiğimiz zaman son kutu hapı çantama saklamıştım; çok tecrübeli, "O hapları çıkar!" diyor, çıkarıp veriyorum. Hayatında bundan sonra bir kere daha hap alırsan, bir daha seni kurtarmak mümkün olmaz diyor; hapçılıktan tamamen onun yardımı ve desteği ile kurtuluyorum.

Doğan Bey yaman çıktı… Sizi azimle tedavi ediyor.

Eve gelmiştim, bana ikide bir serum bağlıyorlar. Doktor Doğan bana Avrupa'dan bir de ilaç getirtti. Dogmatil diye yeni bir ilaçtı. "Bu ilacın hiçbir yan etkisi yok." dedi. Sinir ilaçlarını yüksek dozda aldığım zaman vücudumda yanmalar, çok şiddetli, cayır cayır yanmalar oluyordu, bunların hiçbiri olmadı. Gerçekten Dogmatil bunları yapmadı. Ve Doktor Doğan inanılmaz bir ustalıkla ilaçlarımın dozunu ayarlamaya başladı. Yalnız bana sıkı bir tembih yaptı: "Sen artık bacakları kırık bir futbolcusun, asla kendini zorlamayacaksın, sahalarda koştuğun günler bitti, senaristlik filan bitti, yazı filan yazmaya kalkma!" Bu bende derinden bir infial uyandırdı; içimden ne

pahasına olursa olsun, yazı yazmaya karar verdim.

Bülent Oran etrafınızda pervane…

Bülent, beni hayata çekmek için renkli kalemler alıyor, resim çizmemi istiyor, boya kalemleri alıyor, video kasetlerinden, filmlerden özel pasajlar seçip bana seyrettiriyor, hikâye yazmamı istiyor, edebî hikâyelerden pasajlar çekiyor; “Hiçbir şey yazamazsan bunlara nazire yaz!” diyor... Beni tekrar hayata çekmek için çabalıyor. Beni zorla alıp kapının önünde birkaç adım attırıyor. Zaman zaman Gayrettepe’de köşedeki parka götürüyor. Ayaklarımı ayaklarının üzerine bastırarak, bir çocuğa yürüme talimi yaptırır gibi beni yürütüyor… O bir sinema delisi, dünyada en çok sevdiği şey, bir arkadaşıyla sinemaya gitmek. Ne gariptir ki, yirmi yılda Bülent’le sinemaya ya bir defa ya iki defa gidebileceğiz… Sinema beni çok yormaya başlamıştır hastalığımdan sonra; ancak Bülent’in hatırını kırmamak için bütün takatsizliğime ve renk hastalığı adını verdiğim…

Bülent Oran’la (1980)

Renk hastalığı nasıl bir şey?

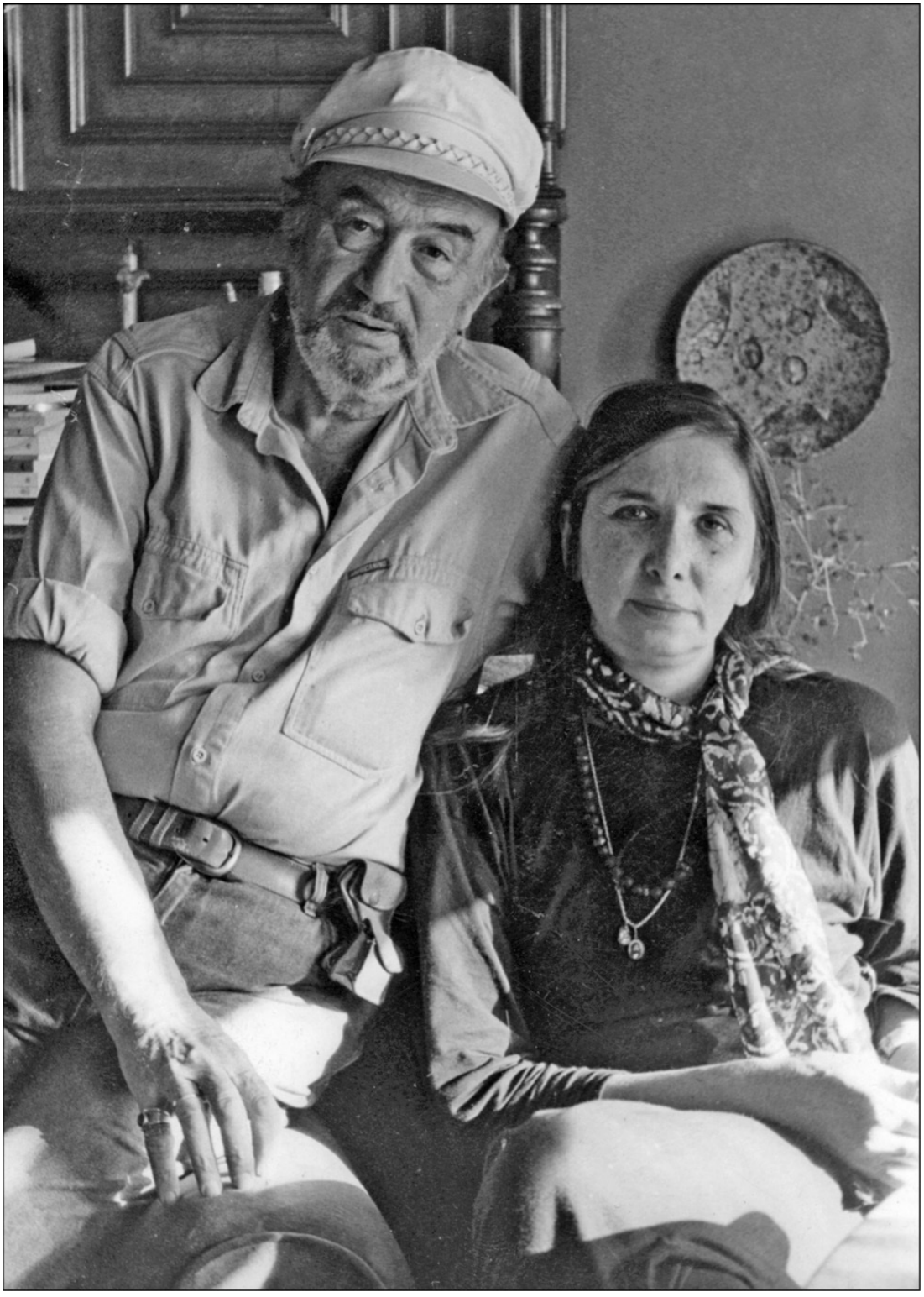
Sokağa çıktıktan bir süre sonra nörolojik bozukluk başlıyordu bende.

Bilhassa arabaya bindikten sonra ve dışarıdan gelen, renk, ses, görüntü gibi verileri, renkleri, çizgileri, tabiat görüntülerini beynim doğru kaydetmiyor. Dolayısıyla beynim çorbaya dönüyor. Müthiş bir kaosa dönüyor. Bu çok ızdırap verici bir şey. Bu hastalıkla sokakta dolaşmak çok zor… Bülent beni Elhamra Sineması'na götürmek istiyor. Elhamra halkın hoşlandığı popüler filmlerin oynadığı bir sinema. Burada Avare filmi oynuyor; Bülent'in çıldırasıya sevdiği bir film Avare. "Seninle şöyle bir Avare yapalım!" diyor. Bir de Kurt Jurgens'in başrolünü oynadığı "Altın Kız" diye bir film oynuyor. Bülent büyük telkinlerle, dil dökmelerle beni sinemada canlı tutmaya, seyre zorluyor. "Bak!" diyor, "Siz solcu yazarlar bizim seyircimizi tanımadınız, bu seyircinin ruhunu bilmiyorsunuz; seyret, koridordaki erkek seyirciler bir hanım geldi diye yol veriyorlar, bakışlarını yere eğiyorlar, gerçek beyefendi bunlar, işte bu yerli film seyircisi…" O kadar sene sinemanın içinde bulunduğum hâlde Avare filminin seyircisinin ruhunu asla anlayamadığımı söylüyor… Oturuyoruz; şuraya bak, şurasına bak, şuradaki şarkıya bak gibi yorumlar katarak filmi öyle büyük bir keyifle seyrediyor ki, o Bülent'teki keyif, lezzet bana da sirayet ediyor.

Bir nevi ilk defa evden çıkmak gibi bir şey mi?

Evet, ilk defa Avare tarzında, daha önce hor gördüğüm bir film seyrediyorum. Bülent'in yanında Avare seyretmekle müthiş şarj oluyorum. Daha sonra Altın Kız filmi başlıyor, bu da kızını olimpiyatlara hazırlayan bir babanın hikâyesi. Diyor ki Bülent sinemadan çıktıktan sonra, "Sen benim altın kızımsın, ben seni olimpiyatlara hazırlıyorum. Yeniden koşacaksın." Doğan'ın dediğine bakma, yeniden yazı yazacaksın, senaryolar yazacaksın, kitaplar yazacaksın!" Ben tabii bunlara hiç ihtimal vermiyorum. Sonra, Afrika Han'a geliyoruz. Bülent'in hep bahsini işittiğim meşhur mekânı, Parmakkapı'da Afrika Han'da bir daire… Dairenin bazı odalarını depo olarak kullanıyor; tıka basa kâğıt, kitap ve bir sürü züccaciye eşyası; kutusu açılmamış porselenler, kristaller, çatal kaşık takımları… Bülent'in müthiş bir yaşama tutunması, isteği var, böyle şeyler almayı seviyor, buralara istif etmiş… Aşağıdan köfte getirtiyor ve ikram ediyor; hiç kullanılmamış takımlarla bir servis yapıyor. Bülent'in bohem dünyası beni müthiş etkiliyor; hayatımın en unutulmaz günlerinden birini yaşıyorum, Bülent daha sonra altın kızını alıp eve getiriyor. O kadar büyük bir sevgi gösteriyor, destek oluyor ki bana... Izdırabıma rağmen, çok senelerden beri ilk defa sokağa

çıkıyor, insanlara karışıyorum…

Bülent Oran'la (1989)

Füsusu'l Hikem'i raftan ne zaman indirdiniz, okumaya başladınız?

81 veya 82 yılı… Hayatımdaki büyük değişim vuku buluyor. İdrakimin diri olduğu bir zamanda Füsus'u okumaya başlıyorum. Füsus çok ağır bir eser, kolay bir eser değil; az çok bir felsefe temelim olduğu için o derinlikli kavramları birazcık idrak edebiliyorum; okuyabiliyorum… Füsus'u okumaya başladıktan bir müddet sonra mantıkla, akılla izah edilemeyecek bir olay vuku buluyor, önümde sanki büyük bir sevinç ışığı, bir aydınlık deniz beliriyor… İçimden "Ayşe, bugüne kadar hiç bilmediğin bir kaynakla karşı karşıyasın, bu okuduğun hiçbir şeye benzemiyor!" diyorum… Hazret, Füsus'da hep, Allah'ın Rahman sıfatını öne çıkararak kâinatın, âlemlerin tasvirini yapıyor, manalandırıyor… Ve orada tasavvuf adamlarının çok sevdiği o meşhur hadisi zikrediyor: "Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim!" Bu hadis-i kudsî sarıp sarmalıyor beni… Kendi kendime "Ayşe, bugüne kadar okuduğun, öğrendiğin, sana yapılan her türlü telkin, öğretilen her şey yanlıştı!" diyorum… "Şimdi yepyeni bir şey var; gözünü dört aç, bu kapıdan girmeye çalış; bugüne kadar taşıdığın bilgileri toptan sil!" diyorum… Bu hissiyat nasıl uyandı ve gelişti? Galiba tamamen fıtrî bir şey… Daha sonra tasavvufla tanışınca, bir mürşidin huzuruna boş heybeyle gitmek gerektiğini öğrendim... Füsus'la şereflenişimin tamamen ilahî bir tasarruf olduğunu düşünüyorum... Hazreti Allah gençliğimde düştüğüm küfürden dolayı beni cehennemine batırdı batırdı çıkardı, şimdi de al sana cennete giden yol diyor. Zira Füsus'la birlikte önümde açılan gerçek bir cennet görüntüsü. Geçirdiğim hastalığın tam anlamıyla kahırdaki lütuf olduğunu şimdi daha iyi anlıyorum. Bu hastalığın çöküntüsü ve acıları içimde batıla dair her şeyi yıkmasaydı ben hâlâ gençliğimdeki o yanlış ve zelil noktada olacaktım. Evet, işte kahırdaki lütuf...

İlaçlar, tedaviler… Enerjiniz okumaya yetiyor mu?

O bitkin, perişan hâlimle, parça parça, yavaş, çok yavaş, Füsus'u okumaya devam ediyorum. İki paragrafta bir başımı koyup dinleniyorum; bazen günde bir paragraf okuyorum, başka hiçbir şeyle meşgul değilim. Füsus'ta okuduğum şeyler iç dünyamda huzur, sükûn ve o güne kadar hiç bilmediğim bir ümit kapısı açıyor. Hazreti İbni Arabî hep Rahman sıfatıyla kâinatı, âlemi, melekleri tasvir ediyor; müşfik bir dünya, muhabbet dolu, aşk dolu; doğrudan

doğruya kalbime hitap ediyor… O kadar hasta bir kafayla Füsus'u nasıl okumaya başladım, ondan nasıl bir ilham aldım izahını hâlâ yapamıyorum; akılla ve mantıkla cevaplamak mümkün değil. Fakat okudukça anladım ki, bize İslam'ı çok kötü gösterdiler, Kuran'dan kopardılar; oysa âlemde aradığım ne varsa hepsi burada diye düşünmeye başladım. Sezgisel bir şey. Sezgi daima en ileri melekedir… Hayatla bütün bağını koparmış bir insanken, müthiş bir umuda kapıldım; yeniden doğuyorum. Büyük bir devrim, sessiz sedasız o kitapla benim aramda gerçekleşti. Bir mevtaya dönüşen ben, Allah'ın inayetiyle, evvelâ Füsus ve sonra Bülent Oran ile Doktor Doğan sayesinde yeniden diriliyorum, mezardan kalkmak gibi bir şey… Her şey Allah'ın kudreti ile... Art arda dizilen sebep silsilesi..

FÜSUS IŞIĞINDA YENİ BİR DÜNYA

Füsusu'l Hikem okumaya devam…

Füsus'la ilgili okumalar hayatıma hiç bilmediğim bir yumuşaklık, bir boyut katmaya ve dalga dalga beni etkilemeye başlamıştı. Doktor Doğan'ın verdiği ilaçlar ve Bülent'in şefkati bütün bunlar benim üzerimde bir iyileşme hâline yol açıyor. Adeta bir bahar rüzgârı esmeye başlıyor hayatımda. Bülent'in titizlenmesiyle kilo almaya, serpilmeye başlıyorum. Bülent'in ısrarlarıyla yine, bu dönemde bir Paris seyahati yapıyoruz. Bir sefer Antalya Film Festivali'ne götürüyor beni. Orada eski meslektaşlarımı görüyorum. Senelerdir görmediğim kimseleri görüyorum. Şimdi hatırlamıyorum tek tek yüzleri, ama böyle bir yeniden karşılaşma oluyor Yeşilçam dünyasıyla. Bülent, Yeşilçam'a tutkun... Kendisi artık eski sıklıkta senaryo yazmıyor, ama bütün zikri, fikri yerli filmciliğin sorunlarıyla ilgili… Paris'e gidiyoruz; sokağa çıkmakta çok zorlandığım hâlde Bülent'in dostluğunun üzerimde oluşturduğu o mucizevî etki, Bülent'in Paris'teki inanılmaz sevinci, karış karış Paris'i dolaşma heyecanı, beni neşelendiriyor. Hayatıma bir neşe geliyor, bir yaşama sevinci geliyor. Azıcık olsun dolaşabiliyor, hayata karışıyorum.

Senaryoya bile başlıyorsunuz… Bülent Oran'ın vaadi gerçekleşiyor…

Bu dönemde Yusuf Kurçenli geliyor, yönetmen arkadaş… Benimle senaryo çalışmak istediğini söylüyor, heyecanlanıyorum; elinde "Recep ve Zehra ve

Ayşe” ve “Ölmez Ağacı” projeleri var... Daha sonra zaten benim de sevdiğim, en düzgün bulduğum senaryom olan “Gramofon Avrat”ı birlikte yazmaya karar veriyoruz. Yusuf Kurçenli’yle Gayrettepe’de senaryo çalışmaya başlıyoruz… Bir dönem önce de Yücel Çakmaklı ile Hacı Arif Bey çalışması vardı.

Paris gezisinde (1986)

İslam artık tek ilgi alanınız…

Öğrendikçe, İslam'ın bana söylendiği gibi olmadığını anlıyorum… İslam, gençliğimde bana seyrettirilen "Vurun Kahpeye" filminden ibaret değilmiş; benim bütün bilgim, orada gördüğüm softalar ve yobazlara dayanıyor çünkü... Çocukluğumda içinde yaşadığım muhitin dinle diyanetle pek ilgisi yok; İslam, müstahdemin dini gibi telakki ediliyor. Bu telkinlerle dışladığım dinin ne kadar muhteşem bir din olduğunu Muhiddin İbni Arabî'nin muhteşem eserinden öğrenirken, kendi kendime "İslam müthiş bir şey, ama Müslümanlar nasıl kimseler acaba?" diye sormaya soruşturmaya başlıyorum. İslam'ı yaşayan tanıdığım bir kimse yok… Bülent çok inançlı, imanlı bir insan; bende düşüşler, gerilemeler olduğu zaman, şifalı ışınlar saçan ellerini, başımın iki yanına koyup dua okurdu. Bu dua okumalar beni çok etkiliyor, o dönemde hayatta olan İffet Teyzem ve annemden de dua istemeye başlıyorum. Bir kulağıma, telefondan annem veya İffet Teyzem okuyor, diğerine Bülent okuyor... Böylece dünyam, ben farkında olmadan, yavaş yavaş değişmeye, aydınlanmaya, renklenmeye başlıyor. Müslümanlar hâlâ kafamda bir soru işareti.

Öğrenebildiniz mi?

Onlar nasıl kimseler? Hiç tanımıyorum. İslam'ı yaşayan, namaz kılan, oruç tutan mütedeyyin insanlar hakkında bilinçaltımda gençliğimde aşılanmış olan negatif vurgulardan dolayı birçok soru işareti var. Daha sonra düşünüyorum ve bu bana çok dramatik geliyor, bizi nasıl korkutmuşlar... Türkiye'de yaşayan ehli dünya insanlar, dindar kardeşlerine karşı ne kadar negatif, paronoid şeyler geliştirmişler. Bir gün, Cihan Ünal, İsmet Özel'in bir kasete okuduğu şiirlerini getirdi; Türkan Şoray'la misafirliğe gelmişlerdi… İsmet Özel'in "Mataramda Tuzlu Su" şiiri bana müthiş heyecan veriyor; tekrar tekrar dinliyorum. Bülent Oran'ın kızı da bize gelip gitmekte… Fatma'ya diyorum ki "İsmet Özel'in yazdığı ne varsa getir." Bu arada, yeni çıkmış olan "Waldo Sen Neden Burada Değilsin" kitabını getiriyor.

Waldo sizi çok mu etkilemişti?

Müthiş bir şekilde; altüst ediyor beni, büyük bir heyecana kapılıyorum. İsmet Özel, kendi inanç dünyasındaki değişimi, çok etkileyici bir şekilde aşama aşama anlatıyor. İsmet Özel'i tanıma hevesine kapılıyorum. Telefonlarla şurayı burayı arayarak İsmet Bey'i bulma teşebbüsüne giriyorum. Bu arada

öyle tuhaf şeyler yapıyorum ki, Sezai Karakoç'u aramışım ve ona İsmet Özel'i sormuşum; hâlbuki hiçbir bağlantı yokmuş o dönemde aralarında… Uzun aramalardan sonra İsmet Bey'i buluyorum. Bu arama faslının bir kısmı da annemin Bebek'teki evinde gerçekleşiyor. Annem, "Kızım ne oluyor, yuvadan düşmüş kuş gibi çırpınıyorsun; çiğir çiğir telefonlarda, istihbaratlar, yazıhaneler, gazete yazıhaneleri…" diye şikâyet ediyor. Nihayet İsmet Bey'i buluyorum. İsmet Bey'e diyorum ki: "Ben Ayşe Şasa, siz beni tanımazsınız, ben bir senaristim." Bir an sessizlik oluyor. İsmet Bey: "Ben sizi tanıyorum, isminizi duydum." diyor. "Ben askerliğimi Yılmaz Güney'le yaptım, o bana sizden, Yeşilçam'da dikkate değer bir insan olarak bahsetmişti." Ben de İsmet Bey'e kitabını okuyup çok etkilendiğimi söylüyorum. "Ben de böyle bir değişim arifesindeyim, görüşebilir miyiz?" diyorum… İsmet Bey, ziyaretimize geliyor, imzalı kitaplarını veriyor bana; hepsini okuyorum ve böylece günümüzde yaşayan Müslümanların konularıyla, meseleleriyle ilgi kurmaya başlıyorum. Aşağı yukarı her gün İsmet Bey'i arıyorum, sorular sormaya başlıyorum; İsmet Bey beni aydınlatıyor. Yeni okumalara koyuluyorum.

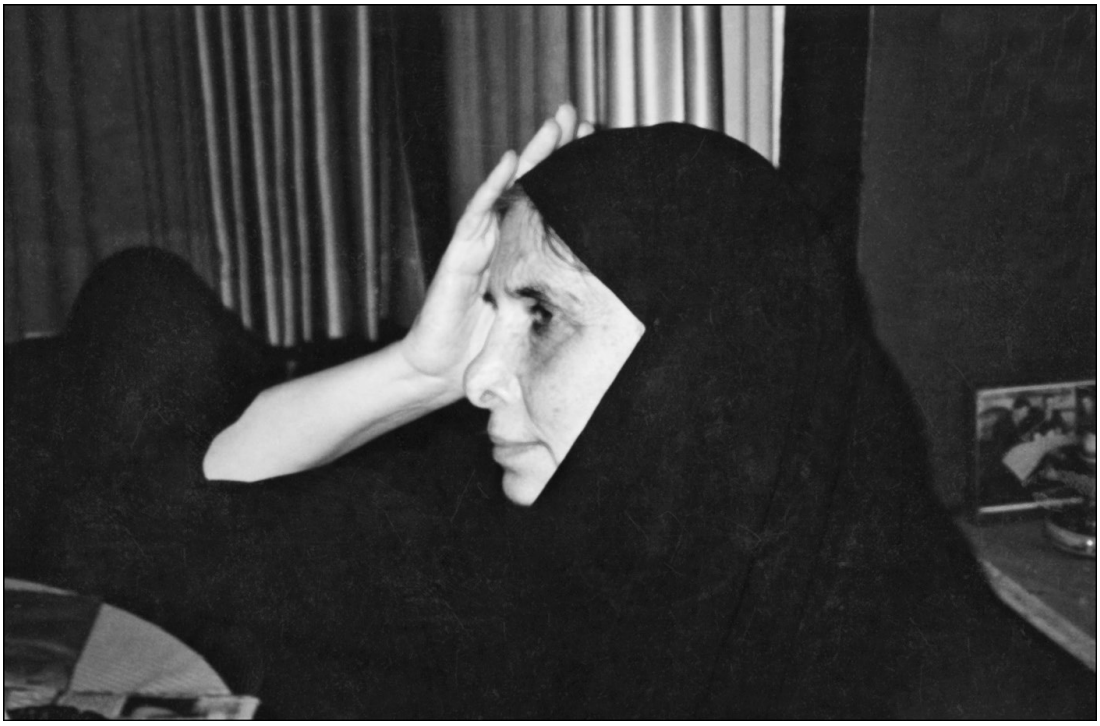
1986-Antalya

Canlandınız, büyük bir heves ve ilgi var…

Canlandım ve iyileştim; merak ediyorum, hevese kapılıyorum… Yine o dönemde Oxford'da bir Muhiddin İbni Arabî Derneği olduğunu öğreniyorum; büyük şaşkınlığa ve heyecana kapılıyorum. Dernekle irtibata geçiyorum ve bu derneğin, hazretle ilgili yayınlarını, onun virdini, "Hizb-ud' Devr'ul A'lâ" adlı özel duasını getirtiyorum ki; bu çok dramatik bir şey… Dua Topkapı Sarayı'ndan alınmış; İngiltere'de basılmış ve tekrar döviz karşılığında bana geri geliyor. İngiltere üzerinden Muhiddin İbni Arabî muhabbeti başlıyor.

Başka kimleri tanıdınız Müslüman çevrelerden…

Özkul Eren... Mimar, dekoratör ve grafikçi olan Özkul Eren'le tanışıyorum. Dergâh dergisinden Mustafa Kutlu ile tanışıyorum. Mustafa Bey bana ilgi gösteriyor. Konuşuyoruz ve o güne kadar hiç bilmediğim bu okumaların, konuşmaların, bir ortam bulmuş olmanın, senelerce yapayalnız yaşadıktan sonra –tabii Bülent beni çok destekliyor bu konularda- ortam bulmuş olmanın sevinci var. Mahmud Erol Kılıç'ı buluyorum, "Siz bir İbni Arabî uzmanısınız" diyorum ve hararetli bir şekilde ona sorular sormaya başlıyorum. Zincirleme yeni çevrelerle tanışıyorum, yalnızlık hâlinden çıkıyorum, zincirleme bir hareket başlıyor; aynı zamanda arada düşüşler olsa da zihnimde büyük bir hareketlenme oluyor; hastalık nöbetleri geriliyor ve seyrekleşiyor… Bu arada ilk defa Yeşilçam'da kafamı meşgul etmiş olan konuları yeniden tefekkür etmeye başlıyorum; "Yeşilçam Günlüğü" adını verdiğim kitap canlanmaya başlıyor. Habire küçük notlar tutarak; ulaştığım yeni inancın, İslam estetiğinin ışığında sinema meselelerini yeniden ele alıyorum. Bambaşka bir perspektiften; ve bu benim için tam bir devrim… Görüş açım tamamen değişmiş, seküler tahlillerden daha derinlikli bir hâl içinde Yeşilçam meselelerini ele alıyorum. Parça parça yazdığım şeyleri, Dergâh'ta tefrika etmeye başlıyorum.

Bülent Oran’ın objektifinden

Esas devrimi namaza başlamakla yapıyorsunuz…

Mazhar Osman’ın bazı hastalarını namazla tedavi ettiğini duyuyorum, bu beni çok etkiliyor. Aynı şekilde evime girip çıkan İsmet Özel’in namaz kıldığını görünce, ben neden namaz kılmıyorum diye düşünerek namaz kılmaya başlıyorum. Bu çok acayip bir süreç; Bülent benimle alay ediyor. Çünkü Namaz Hocası kitabını elimde adeta bir nota defteri gibi (hâşâ) tutarak, namaz kılıyorum, abdestimi o şekilde alıyorum. Bülent, “Sen benim sayemde Müslüman oldun, daha evvel hatırlıyor musun sen burada dolaşırken, Peygamberimiz Resulullah Sallalahu Aleyhi ve Sellem’den ‘Muhammed’, ‘Muhammed’ diye bahsederdin de, ben Ayşe, ayıp değil mi, kapıcıya bile Ahmet Efendi, Mehmet Efendi diyorsun… Koskoca iki cihan peygamberine Muhammed diye hitap ediyorsun diye ikaz ederdim seni, dinden uzaktın ve çiğdin…” diyor. Ama boynuz kulağı geçiyor ve ben Bülent’ten çok daha ileri düzeyde İslam’a merak sarıyorum.

Müslüman bir ülkedesiniz başörtüsü takmanız bir dert oluyor…

Tesettür konusu gündeme geliyor: “Namaz kılıyorum, büyük bir inancın

içindeyim, neden başımı örtmüyorum? Başımı örtersem ne olur? Kıyamet mi kopar? Eski çevrem ne düşünür benim hakkımda?” gibi sorular soruyorum kendi kendime… Gerçi eski çevremden hiç kimse yok etrafımda, yine de bu büyük bir olay olur herhâlde; kendimi bir türlü başörtülü biri olarak göremiyorum ama Özkul beni cesaretlendiriyor ve: “Ayşe Hanım, Allah isterse, eski çevrenizin kalbini değiştirir. Hiçbir şeye çatmadan başınızı örtersiniz.” diyor… Bir gün aile dostumuz bir yaşlı hanımla telefonda konuşuyorum, o sırada Körfez Savaşı var. O hanım, alafranga yetişmiş biri, bana telefonda körfez bombardımanını kastederek diyor ki: “Çok güzel pastalar yaptım, oturdum televizyonun başına, bombardıman çok ‘reussi’ (başarılı) oldu!” Fransızca bir kelime kullanıyor: reussi. Dehşete düşüyorum... Bu, benim içine doğduğum nasıl bir çevre? Orada insanlar ateş altındalar, bunlar pasta yiyerek bombardıman seyrediyorlar ve nezih oluşundan bahsediyorlar. Bunu düşüne düşüne, altüst olmuş bir vaziyette, derhal bir örtü bulup başıma takıyorum ve aynada kendime bakmaya başlıyorum. “Ben…” diyorum, “bu bombayı kafasına yiyenlerle aynı saftayım. Ben sizden değilim!”

Başörtünüzle sokağa çıkabiliyor musunuz?

Örtündükten bir müddet sonra, İsmet Bey’i ziyaret etmek istiyorum. İsmet Bey o sırada yurtdışında. Almanya’da. Fakat ben sembolik bir şey yapmak istiyorum. İlk defa sokağa başörtülü çıkacağım. İsmet Bey’in Cağaloğlu’ndaki yazıhanesinde çalışan Kazım Sağlam Bey var. Onu ziyarete gidiyorum. Fakat büyük bir sıkıntının eşiğine geliyorum; sokağa çıktığım anda büyük bir paranoid çullanma, şeytanî bir çullanma oluyor üzerimde; “Bütün sokak bana bakıyor!” korkusu. Elimi yüzüme kapıyorum. Kendimi bir taksiye atıyorum. İki büklüm İsmet Bey’in yazıhanesine gidiyorum. Kazım Bey hayret içinde, benim başımda siyah örtüyü görünce... Böylece hayatımda bir devrim daha gerçekleşiyor… Bir müddet sonra Bülent’e tutturuyorum: “Bizim imam nikâhımız yok, gidip imam nikâhı kıydıralım” diye. “Resmi nikâhımız var ama imam nikâhımız yok!” diye. Bülent, benim başımı örtmemden rahatsız oluyor; büyük bir tedirginliğe kapılıyor; örtüyü kabul edemiyor. Ben köşedeki Nimet Abla Camii’ndeki imamdan randevu alıyorum nikâh için. Bülent: “Gidelim, ama sokakta senin yanında yürümem; sen arkadan yürüyeceksin veya ayrı geleceksin.” diyor… Nikâha Bülent’in beş on adım gerisinden gidiyorum; ayrı ayrı görünelim diye. İmam nikâhımız

kıyılıyor; iki tane de işçi var orada, inşaat işçisi... Onlar da şahitlerimiz oluyorlar. Dönüyoruz… Bülent bir süre sonra utanıyor yaptığından ve bu başörtüsü olayında asıl bağnazlığın kendi bağnazlığı olduğunu kabul ediyor, pişman oluyor… "Yeşilçam Günlüğü" basıldıktan sonraydı, Bülent'le Rüstem Batum'un programına davet edildik. Bülent, başörtüme karşı gösterdiği ilk tepkilerin bağnazlık olduğunu milyonların huzurunda yüksek sesle söyledi...

Annenizin başınızı örtmenize tepkisi ne oldu?

Bebek'teki evinde oturuyor babamın ölümünden sonra. Ben onun pencereden bakıp: "Oh oh neyse bu başörtülü kızlar iyice azaldı…" gibi laflar etmesine şahidim. Birden, ön kapıdan başım örtülü olarak girdiğimi görünce, annem büyük bir şok yaşadı... Hiç unutmam, bir yaz günü, karpuz kesmiş, karpuz koyuyor önüme böyle, farkında değil tam; dikkati benim başörtümde. Birden, "Çıkar o başındakini!" diye avaz avaz bağırmaya başlıyor. Bir saat bir buçuk saat "Çıkar o başındakini, çıkar!" diye dönüp dönüp bağırıyor. Ben sessiz sedasız, karpuzumu yiyorum ve "Haydi anne, bana müsaade." deyip evden çıkıyorum; hiçbir şey söylemiyorum, başörtümü de çıkarmıyorum tabii. Aradan üç ay geçtikten sonra bir gün annem koşa koşa geliyor buraya. Büyük bir sıkıntı, bunalım içerisinde… "Bana" diyor, "şu namaz meselesini bir öğret. Küçükken öğretmişlerdi ama unutmuşum!" Böylece anneme namaz konusunda bir şeyler öğretiyorum ve annem, namazlarını kılacağını söylüyor… Çok şaşırmış ve sevinmiştim.

Yeşilçam Günlüğü nasıl bir hareketlilik getirdi?

"Yeşilçam Günlüğü" zihnimde olağanüstü bir duruluğun müjdecisi ve ürünü; mucizevî bir şey… Namazlarla beraber hastalık da büyük çapta gerileme gösteriyor; ruh yapım tamamen değişiyor…Kanal7'de İhsan Kabil'le sinema programları hazırlıyoruz. Küçük küçük film tanıtımları yapıyoruz. Mahmud Erol bir gün bana: "Tasavvufa çok meraklısınız; sorular var kafanızda, galiba sırası geldi" diyor, "siz bir Allah dostu ile tanışın, filan mescitte bulunur kendisi…" Ben de o mekâna gidiyorum.

"MUCİZELER BİR KEZ BAŞLADIĞINDA BİTMEK BİLMEZ!"

Mürşid-i kâmil ile karşılaştınız… Bu nasıl bir şey?

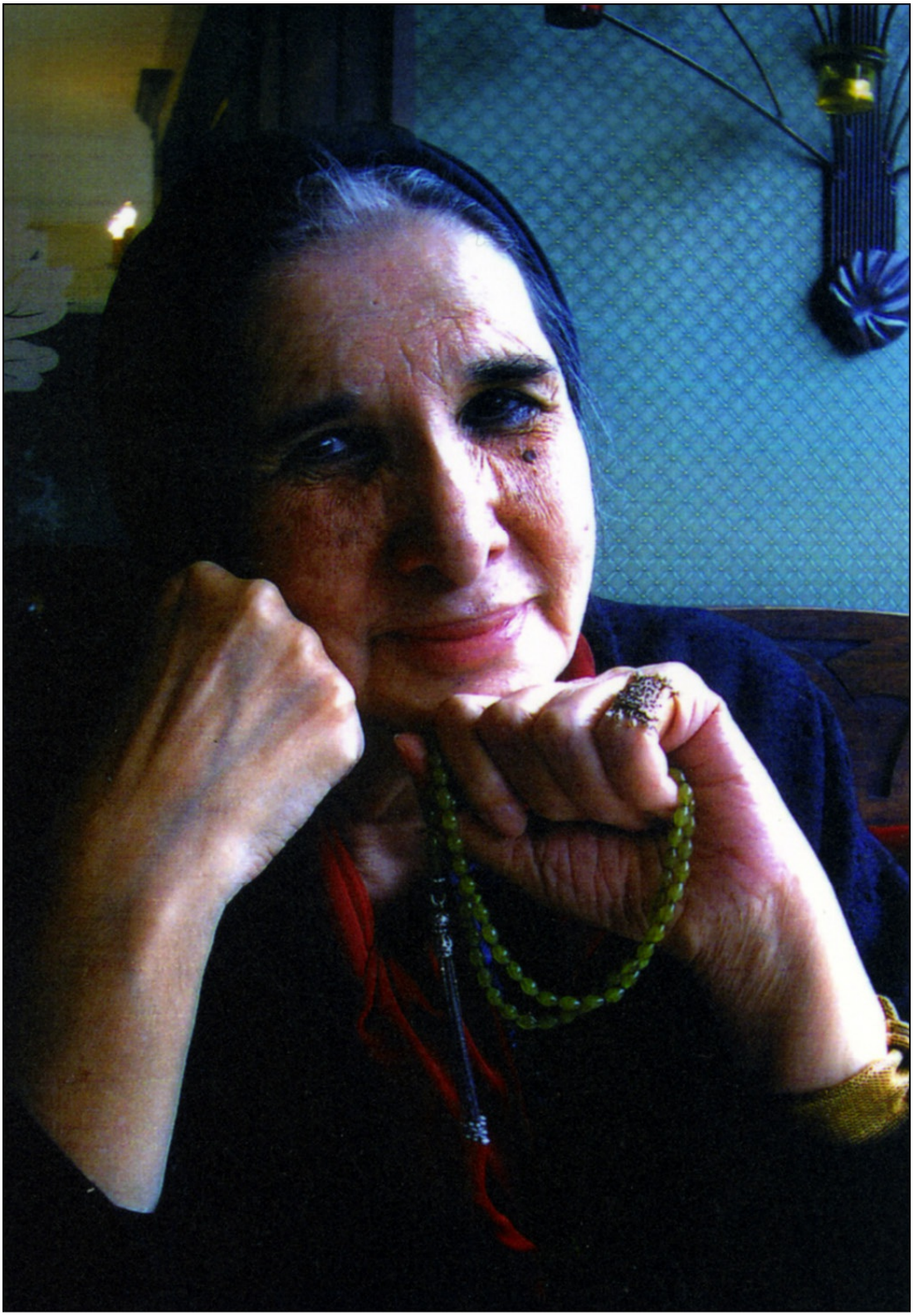
Mürşide, insan-ı kâmile rastlamadan önce ihtida etmiştim. İslam'ı kabul, bir devrim… Ama bu devrimin büyüklüğünü insan-ı kâmile rastladığımda idrak ettim. Kâmil insana rastlayışımı anlatmak, tarif etmek çok zor... Mükemmel bir ayna var karşınızda, sonsuz bir merhamet kaynağı var… Mürşidlerin, insan-ı kâmillerin en büyük özelliği Allah'ın ahlâkını ve peygamberin sünnet-i şeriflerini yansıtıyor olmaları; yani feyiz çok yüksek bir kaynaktan geliyor… Onlar Allah için konuşuyor, Allah için davranıyorlar; özel bir nur var üzerlerinde… Bu nuru tarif etmek; yaşamayanlara tarif etmek, çok zor.

Ne hissediyorsunuz?

Hiç farkında olmadan bir şenlik başlıyor hayatta; bir ihtişam, bir derinlik… Müthiş bir letafet ve neşe başlıyor. Bu hâl hayatımın bütün kompartımanlarına siniyor. Ne olduğunu fark edemiyorsunuz önce… Ama sonra bunun bir mucizenin gerçekleşmesi olduğunu anlıyorsunuz…

Bunu bir mucize olarak mı görüyorsunuz?

Hz. İbni Arabî'nin çok güzel bir sözü var… "Mucizeler bir kere başladı mı bitmek bilmez!" Hayatımın ikinci yarısı benim açımdan mucizelerle dolu… Çok mucizevî bir şey var bu insanların kişiliklerinde, çok özel bir şey var. Önceki hayatımda, çocukluğumda, gençliğimde her zaman büyük bir hayal kırıklığı içinde "İnsan denilen mahlûk bu mu, hayat denilen şey bu mu?" diye içten içe sorup dururken cevabımı aldım. İşte insan! İşte hayat! İşte sana gerçek hayat! Şimdi onunla karşı karşıyayım tamamen… Bu, dünyada "anlam"ı keşfetmek, sonsuza giden anlam yolculuğunun tam da başında olmak demek.

Mutluluk fotoğrafları

İşte dediğiniz "hayat" nasıl bir gerçekliğe sahip?

Hayatın kendisi aslında bir mucize ama bunu algılarımız, duyuşumuz açıldığı zaman, duyarlıklarımız açıldığı zaman, kalp gözüyle bakmayı öğrendiğimiz zaman fark ediyoruz. Hakikatle bağ kurmaya koyulduğunuzda başka bir akım başlıyor, başka bir boyut açılıyor önünüze… İç yaşantı itibariyle bir cennet sefası başlıyor…

Daha öncesi cehennem miydi?

"Delilik Ülkesinden Notlar", şizofrenik nöbetler hâlinde yaşadığım hezeyanı anlatır; tam bir cehennem hâli… Sonra diğer yazılarla yavaş yavaş bir nevi cennete doğru, derinlerdeki cennete doğru gidişimin hikâyesine geçilir... Ümit Meriç Hanım'ın kitabının adı da çok güzel, "İçimdeki Cennete Yolculuk"… Yani içerde gerçekten bir cennet var, insanoğlunun kalbinde…

Taze bir hayat, yeni bir yol gibi anlatıyorsunuz…

Evet, benim için tamamen öyle… Mürşidle karşılaşmamla beraber adeta yeniden, sıfırdan başladım... Zaten kabul edilmek büyük bir lütuf, o kapıdan girmek lütufların en büyüğü… Ondan sonrasının tarifini onu yaşamayanlara

yapmak benim için imkânsız… Gelip gelip burada takılıyorum; çünkü küçük küçük somut şeylere indirgeyerek anlatmak belki bazılarına bir şeyler ifade edebilir ama mürşidimle, Muhib Efendi ile tanışmamı satırlara aktarmak mümkün değil…

Karşılaştığınızda neler yaşadınız?

Bambaşka bir lezzet; o güne kadar bilmediğim bir dil konuşuluyor. Bana bir müddet sonra, "Siz ne ile meşgul oluyorsunuz?" diye sordu. Ben biraz da hoşuna gitsin diye, "Tasavvufî bir roman yazmayı düşünüyorum!" dedim. O zaman gülümsedi ve oradaki sohbet topluluğuna muzip bir şekilde baktı… Bu laf üzerine bir şey anlatmaya başladı… Haliç'te barut yüklü bir gemi varmış, ağzına kadar barut doluymuş. Bu gemiden bir takayla bir Laz, bir de Yahudi cephane boşaltıyorlarmış. Devamlı sefer yaparak kıyıya naklediyorlarmış… Laz kaptan yelkeni tutuyormuş, dümeni de Yahudi... Yahudi fosur fosur sigara içiyormuş. Laz kaptana demiş ki: "Biz şimdi burada bu sigara yüzünden havaya uçarsak, hesabını bizden sorarlar." Laz kaptan da "Parçamızı bulurlarsa sorarlar." cevabını vermiş… Benim tasavvufî roman yazma sözüm üzerine barut yüklü gemiden sigara içerek bir şey boşaltma teşbihini yapması fevkalade… Bu ilk fırçamdır mürşidimden yediğim. Yani bu işlerin şaka olmadığı yolunda, bir çeşit güzel ve ince bir ikazdır. Çok muzip bir şekilde yapılmış bir şey.

Tasavvufî roman yazmayı gerçekten düşünüyor muydunuz? Yoksa öylesine mi söylediniz?

Benimki öylesine bir lakırdıydı. Ama bu kıssadan hisse çıkaramayanlar oldu. Mesela bunu tasavvufî roman yazma çabasındaki bir yazar arkadaşıma anlattım… Ne demek istemiş, diye bana sordu ve hiç üstüne alınmadı.

Yaşamayan yazıyor, yaşayan susuyor gibi bir şey desenize…

Aslolan sohbettir, huzurda... Sohbet meclislerinde mürşid tarafından tasavvufa dair bazı şeyler anlatılır. Söz sözü açar, çağrışımlarla dolu bir dünya açılır önünüze. Mürşid, o dünyayı bütünleştirir. Pek çok kereler sessiz bir iletişim olur; feyiz akar. Susulduğunda bile kalbe mana dolmaktadır.

Anlatmak zor diyorsunuz ama yine de hatırladığınız bazı şeyleri olabildiğince nakledebilir misiniz?

Yedi yıl kadar sohbetlerinde bulundum… Kendisini evinde ziyaret etmiştim;

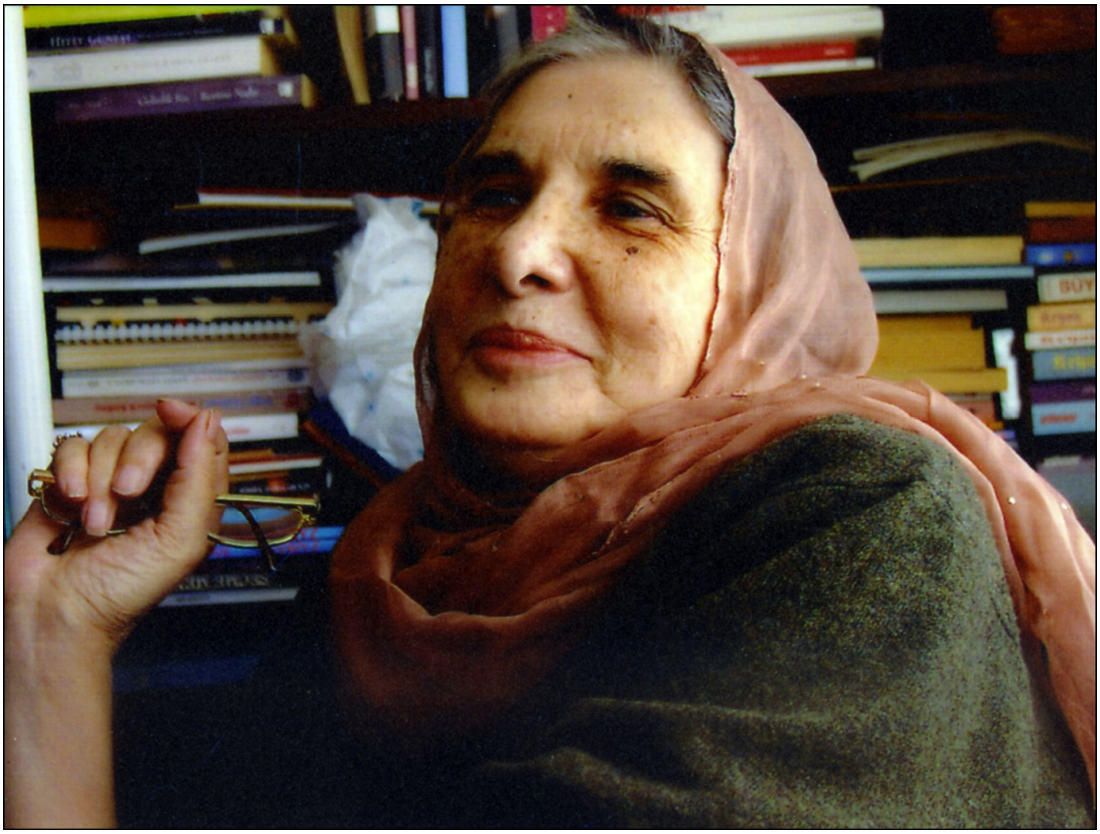
son konuşmamız olmuştu… İki mesele geçti o son konuşmamızda… Kendisinin gençliğinde el arabasıyla koz helva sattığını biliyordum. Hatıralarımda anlattığım gibi küçücük bir çocukken, evimizin bahçe kapısına kadar giderdim ve kapıdan geçecek bir koz helvacıyı beklerdim. Bunu arz ettim. Manalı bir şekilde güldü ve tamamen sembolik bir anlamda "İşte o koz helvacı bendim!" dedi… Bu beni çok etkilemiştir, çok duygulandırmıştır…

İkincisi neydi?

İkincisi… O son karşılaşmada biraz rahatsızlandım… Bir Ramazan günüydü… Aniden heyecanlandım, iftar masasında başka misafirler de vardı; dengem bozuldu, rahatsızlandım. Kendisi yemekten sonra beni bir kenara oturttu ve uzun bir şifa duası okudu. Sonra, "Bak, sana bir şey söyleyeceğim; hayatında bir an bile huzur-u ilahiden ayrılma!" dedi… "Çünkü huzur-u ilahiden ayrıldığın an şeytan çöpünü atar; vehim başlar!" nasihatiyle sözünü tamamladı...

Sizin için ne ifade ediyordu bu sözler?

Hastalığım, vehimlilik hastalığıydı… Ki, psikoz hakikaten bundan daha sade bir şekilde anlatılamaz… Her an huzur-u ilahide bulunacaksın, şeytan çöpünü atamayacak o zaman… Şimdi bunu idrak etmek vardır, bir de tam anlamıyla yaşamak… İşte orada da tasarruf başlıyor… Onlar bir nasihatte bulunduklarında tasarrufları da beraber geliyor. Bu hâl sana giydiriliyor… Böyle bir şey…

Huzurlu günler

Bu tasarruf konusunu biraz açabilir miyiz?

Hiç unutamadığım şeyler olmuştur… Bana nasılsın, dedi. Ben de dedim ki "Efendim, gene nöbet geldi rahatsızlandım". "Allah Allah… Anlat bakalım ne oldu?" "Efendim, şöyle korktum böyle korktum…" Nöbet anlarında ölüm korkusu, hastalık korkusu bir bürür; korku içinde korku, dehşet içinde dehşet… O zaman sükûnetle baktı ve "Onlara ne keder ne korku vardır…" ayetini okudu… Hayret verecek derecede derinden nüfuz etti bu söz bana; belleğimin, bilincimin en derinlerine kazındı. "Onlara ne keder ne korku vardır." Evliyaullah için nüzul olmuş bir ayet nihayetinde. O an beni etkiledi. Daha sonraları da her hatırlayışımda o an olduğu gibi binlerce ton ağırlık, karanlık ve yük kalktı üzerimden… Biz evliya değiliz ama evliyanın huzurunda bulunmak, eteğine yapışmak bizi korku ve kederden azat edebiliyor. O ayet, nasıl bir niyet ve himmetle okunduysa ruhuma işledi ve o şedit ölüm, hastalık vehimleri peyderpey üzerimden gitti…

Yine de insanın başta ölüm korkusu olmak üzere korku ve endişeleri

yenmesi, aşması zor şey gibi geliyor bana…

Onlar yendiriyorlar… Bir sefer ölümden bahsediyordu; benim korktuğumu, ürperdiğimi fark etti… Aniden "Baksana, baksana sen buraya!" dedi, "Ölüm var ya ölüm… Hımmm... Çok tatlı bir şey ölüm!" Profiterol yermiş gibi yapmıştı yüzünü… Yüzünün o tatlı hâli belleğime kazındı ve zaman zaman zihnimdeki ekrana gelip yansıyor; o yüz bir nevi irşada devam ediyor...

Mürşidinizin dışında ve onun çevresinden başka insanlarla tanışmadınız mı? Sizi etkileyen birileri…

Tanıdım. Bir tanesi Muzaffer Baba. Kendisi vilayetten emekli, Vezneciler'de küçücük bir ofisi var; bazen ziyaret ediyorum. Uçarak gidiyorum, uçarak dönüyorum... Sohbetinde hiçbir şey konuşulmuyormuş gibi görünüyor, o kadar sade bir insan… Ama gittiğin zaman, evliyaullahın tarifi tecelli eder. "Onlara baktığında Allah'ı düşünürsün." Ve düşünüyorsun da… Bütün ilahî âlemi, kutsal şeyleri, Hz. Allah'ı, Resulünü hatırlıyorsun. Korku ve endişe kalkıyor üzerinden. Bir sefer bir gece korkulu bir rüya gördüm. Rüyanın kendisi çok korkunç değildi ama bir çamur deryasında boğuluyorum. Yavaş yavaş can çekişiyorum. Uyandım ve gecenin üçünde Muzaffer Baba'yı evinden aradım. "Efendim çok korktum" dedim. "Ben şimdi sana bir dua okuyacağım burda, korkun geçecek!" dedi. "Yarın da Bülent Bey getirsin buraya seni, yazıhaneme!"

Gittiniz mi?

Ertesi gün gittik. Rengim sapsarı; hâlâ korkuların etkisindeyim. Bana şöyle bir baktı. "N'oldu?" dedi. "Efendim ben çamur deryasında boğuluyorum!" dedim. Sakin sakin "Tabii boğulacaksın. Sen tasavvuf dersi alıyorsun, ölmeden önce ölmeyi öğreniyorsun. Biz seni kaya gibi yapacağız. Çok sağlam olacaksın!" dedi. Bu çok basit bir lafa benziyor. Ama bu laf, bu sahne de kafamda dönerek çıkıp çıkıp... "Biz seni kaya gibi yapacağız!" O kadar müthiş bir inançla bu ümide sarıldım ki. Muzaffer Baba'yla ilgili çok sevdiğim, hatırladığım zaman bana moral veren bir hatıram daha var. Bir gün Muzaffer Baba'nın yazıhanesine giderken elimde bir demet yanık kırmızı renkli karanfil götürdüm. Fakat kendisini yerinde bulamadım. Bitişikteki pastaneye dedim ki bunu geldiği zaman Muzaffer Baba'ya verin. Ben eve döndüm o akşam. Rahatsızlandım, sıkıntı bastı. Epey büyük bir ağırlık geldi. "Himmet erenler, himmet!" diye içimden feryat ediyorum. İşte bütün erenleri

içimden tek tek imdada çağırıyorum. Bu arada Muzaffer Baba'nın ismini andım, vesile tutarak dua ettim. İşte yanık bir karanfil kokusu bütün odayı sardı. Başucumda bir bardak su var… Bir yudum aldım. Nasıl böyle türüm türüm karanfil kokuyor. Hayret içinde kaldım. Ve o hayret, o güzel şok, o müspet deneyim bütün sıkıntıyı üzerimden aldı… Bu tip tasarruflara şahit oldum ve bunun çok özel bir âlem olduğunun, âlem içinde âlem, zaman içinde zaman, mekân içinde mekânın varolduğunun farkına vardım… Yavaş yavaş bunların hakikatini kavramaya başladım. Sonra İbrahim Baba diye çok tatlı bir zatla tanıştım o çevrede. Bana küçük küçük dualar verdi. "Endişe, anksiyete karşısında zikredersin." dedi. Bana korku nöbeti gelmeye başladığı zaman tesbih böceği gibi iki büklüm olup, ondan sonra da bır bır bır bır… Korkunç bir ısrarla… Buna ıztırâr hâli deniyor. Yani kapalı bir kapı var ve kapının önünde küçük bir çocuk. Kapının açılması için yalvarıyor. Canhıraş bir şekilde zikrediyordum o ayetleri.

Neler okuyorsunuz?

Bazı ayetler… Mesela bir tanesi Tevbe Suresi'nin son iki ayeti. İçinde Resulullahın şefkat ve merhametinin büyüklüğü geçiyor; "O müminlerin üzülmesini istemez!" şeklinde… Bunlar hakikaten müthiş teskin edici şeyler. Ayrıca depresyona karşı Fetih Suresi'ni okursun dediler. Yine sıkıntıya karşı Taha Suresi'nden bir ayet, "Rabbim sadrımı genişlet." Bir başka ayet, "Allah taşıyamayacağı yükü kimseye yüklemez." Bir kelâm-ı kibar: "Rabbim celalinden cemâline sığınırız." Bunların tutkuyla zikredildiğinde sinir sistemim üzerinde yüzde yüz etkili olduğunu gördüm. Her seferinde inanılmaz bir şükran duygusu içimi kaplardı. Vahiyden uzak yaşamak ne korkunç bir şeymiş... Belki de bizatihi hastalığımın nedeni vahiyden uzak yaşamış olmak. İnsanın içini kurutan, kahreden o korkunç cehennemî süreçler. Bu tip şeyler müthiş bir şekilde bendeki korkuların kademe kademe buharlaşmasını sağlıyor. Ondan sonra, ilk mürşidimin vefatından sonra başka bir mürşidim oldu. Muradi Efendi.

Nasıl bir insan, gerçi tarifte zorlandığınızı söylüyorsunuz ama…

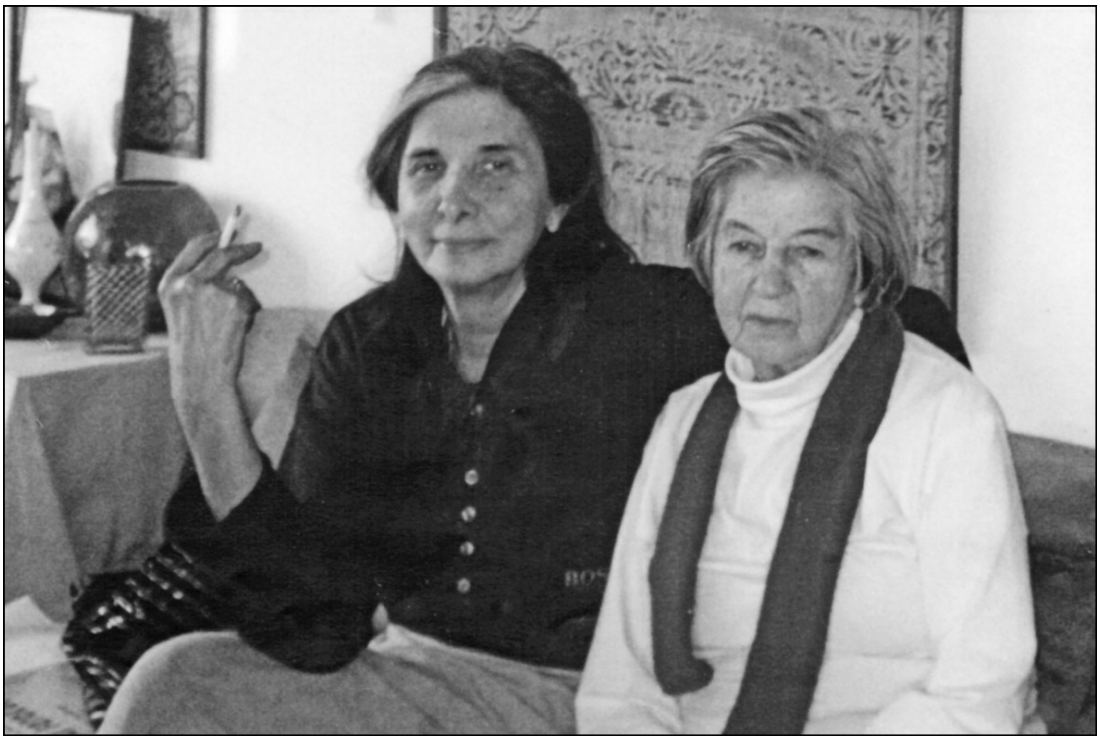
Hazret, memuriyeti de olan bir zattır... Onu zaman zaman memuriyetini sürdürdüğü makamda ziyaret ederim. Küçük bir odası vardır. Orada bir vakfa ait hesaplarla uğraşır… Kimsenin hakkı kalmasın diye küçük küçük kâğıtlara yazılmış notları tek tek elden geçirir. Daima yoğundur… Ama "Zaman içinde

zaman vardır.” der dervişler. Zaman içinde zaman açarlar. Orada o hesap yaparken ve ben konuşmayı beklerken o sessizlikte kalbime müthiş bir feyz dolar. Karşıda bir pencere vardır. Sağ tarafta o oturmaktadır ve pencereden onun ekmiş olduğu bir gül fidanı gözükmektedir. Sanki zihnimdeki videoda o gülfidanı kayda geçmiş; korku anlarında gülfidanı karşımda duruyor ve endişelerimi kaldırıyor. Müthiş bir şey… Sanki o odada oturuyorum ve o gülfidanı üstümdeki korkuyu kaldırıyor. Sanki gül konuşuyor, sanki telkin yapıyor; irşad ediyor… Birilerine tuhaf gelebilir ama sıradan olayların çok üstünde bir hâl… Zaman zaman yaptığımız sohbetlerde, zamanında sosyoloji ve felsefe yüzünden karışmış kavramları kafamda sadeleştirdi. Mesela, modernitenin vazgeçilmez ve zamanüstü bir yenilik ideolojisi olmadığını, benzer asırların tarihte çokça yaşandığını, bugün modern denilen şeylerin de öncekilerden baskın hiçbir özelliği olmadığını anlatmıştır. Bu büyük bir sadeleşme, çünkü biz hep modern zamanlarda olmaktan dolayı karamsarlık duyuyoruz. Bu karamsarlık da pek çok şeyden kaytarmamıza vesile oluyor; umutsuzluk veriyor. Zaman o kadar kötü ki biz mazuruz falan gibi… “Hz. Âdem’den beri bütün yaşantının özü aynıdır, sadece zuhur değişir. Habil ile Kabil’in cinayetiyle başlıyor zaten tarih…” sözleri ona aittir. Yine bu zat-ı şerifin himmetleriyle sağlığımı tam anlamıyla kazandım, çocukluğumda küsmüş olduğum tabiatla yüzde yüz barıştım. Bu vesileyle zaman zaman arabayla gezintiler yapıyor, tabiatın güzel görüntülerini içime çekiyordum. Tam bir neşe ve saadet hâli.. Hayatım boyunca sürmüş bir kabz hâlinden bast hâline geçiş... Sosyal ilişkilerde tam bir verimlilik, tam bir bereket. Evet, bütün bunlar himmetle oluyor. Hayatımda kadife bir elin sihirli etkisini kademe kademe hissediyorum. Âlemdeki güzellikleri her an yeniden keşfetmek sonsuz bir neşe veriyor. Âlemdeki, tabiattaki, insanlardaki güzelliği...

Bütün hatıratınız boyunca korkulardan bahsettiniz… Daha somut bir şey söyleyebilir misiniz? Nelerden korkardınız?

Dünyada çok korktuğum bir şey vardı, yakınlarımdan birini, mesela Bülent’i kaybetme korkusu… Bülent’in hastalığı sırasında bana bir metanet geldi. Bu da ciddi bir sinir hastası için hayret verici bir metanetti. Benim en büyük korkum, Bülent Oran’ın vefatında ya da sonrasında ben bin parçaya ayrılır ve bir daha kendime gelemem. Ve çok mucizevî bir şey oldu, bir zuhurat, büyük bir sekinet indi üzerime. Sekinet kelimesini Kur’an-ı Kerim’den öğrendim.

Bir afet ve felaket hâlinde verilen olağanüstü bir moral anestezi, tam bir sükûnet hâli… Bütün acıların acayip bir şekilde giderilmesi hâli… Bunlar mümine verilen mucizevî şeyler… Çok derin psikotik korkuları yenebilmek, psikozun üstesinden gelebilmek modern uygulamaların harcı değil… Yapılan bazı telkinlerin zihnimde tekrar gündeme gelip bana kuvvet kazandırmasıyla, ben farkına bile varamadan, ağır nöbetlerin üzerimden uçup gitmesi gerçekten benim için büyük bir mucizedir. Zikrin, namazın, duanın; modern tıbbın hiçbir şekilde nüfuz edemeyeceği mucizevî şifa etkileri olduğunu anladım.

1992 yılında annesiyle Gayrettepe'de

Belki biraz konu değişmiş gibi gelecek ama anneniz ne âlemde, ilişkileriniz nasıl?

Annem uzun süre yaşadı, 90 küsur yaşında vefat etti… Hayatım boyunca çekişmeli bir ilişkimiz oldu zavallı anneciğimle... Çocukluğumda beni şefkatsiz büyüttüğü ve yalnız bıraktığı için ondan daima şikâyetçi oldum… Ama annemin bir özelliği vardı; meşakkatli bir iş olmasına rağmen ailesindeki bütün yaşlılara itina gösterir, bakımlarından geri durmazdı. Son

demlerinde benim yeni muhitimi, müminlerle dolu muhitimi gördü; çevremdeki gençlerin nezahetine şahit oldu.. Televizyonda yaptığım bir programı seyretmişti ve dedi ki “Ayşe, hayatında ilk defa layık olduğun güzel bir çevreye kavuştun!” Bu sözler; annem gibi bir zamanlar çok monden düşünen, geleneğine oldukça yabancı duran bir insanda büyük bir değişimin ifadesidir… Böyle böyle annemle de barıştık. Yine son döneminde, annem, Bülent’e karşı çok büyük bir muhabbet hissetmeye başlamıştı.

Annenizin beğendiği “yeni çevre, yeni muhit” kimler?

Güzel insanlar tanıdım, tasavvuf çevreleri dışında da. Gençliğimde tanıma şansına sahip olamadığım bir insan profili ile yüz yüzeydim… Çoğu üniversite mezunu mütedeyyin gençler. Gencecik insanlar. Benim çocuğum ve torunum olacak yaşta bir gençlik zümresi. Üç çeşit insan gelir benim evime. Birincisi, sinema ile ilgili merakları olan gençlerdir, soruları olan gençlerdir, benim “Yeşilçam Günlüğü”nü okuyan gençlerdir. İkincisi, tasavvuf merakı olan, bana bir şeyler sormak isteyenler. Ben de bir şey bildiğimden değil de şunu bunu işaret etmeye çalışırım. Üçüncüsü de “Delilik Ülkesinden Notlar” kitabımı okuyanlar… Benim o ağır hastalıktan şifa bulduğumu öğrenip kendi hastaları veya hastalıkları için şifa arayanlar. Neticede birbirinden güzel insanlar tanıdım ve çevremde çok güzel bir dost halkası oluştu. Birbirini Allah için seven insanlar…

Birbirini Allah için sevenler..

Evet, birbirini Allah için sevmenin nasıl bir şey olduğunu ben bu dönemde öğrendim… Hiçbir menfaate dayanmayan sevginin ne kadar derin ve kalıcı olduğunu… Gençliğimde yaşadığım birçok acıyı, eskiden tanıdığım insanlardan gördüğüm vefasızlığı ve daha pek çok şeyi telafi etti. Sözü bağlamak için bir hatıramı nakletmek istiyorum. Gençliğimde bir film çekimi esnasında bir yalıda çalışmıştık. Bir eski zaman hanımefendisi, bir Osmanlı hanımefendisi, o yalının sahibesi “Kızım, gel bak bir otur yanıma, sana bir şey söyleyeceğim!” demişti. Sanki ilham gelmiş gibi. “Biliyor musun, hayat bitti zannedersin, yeniden başlar, bitti zannedersin yeniden başlar.” Çok güzel değil mi? Benim hayatım defalarca bitti zannettim ve hep yeniden başladı. Bu böyle bir şey… Bitiş çizgisine geldim geldim derken, yeni bir yol açılıyor, taze bir hayat… Herhâlde, gerçek sona vasıl olduğumuz zaman da, orada yeni bir hayata doğuyoruz.

Evinize gelen misafirler içinde kitabınızı okuyup, kendilerine şifa arayanlar olduğunu söylemiştiniz… Bunlardan biri de psikiyatr bir hanım… Neler yaşadınız?

Çok enteresan bir şeydi; çok güzel... Hatırladıkça hâlâ memnuniyet duyuyorum… Benimle yakın tanışıklığı olan birkaç psikiyatr arkadaş vardı. Bu arkadaşlar hikâyemi baştan sona biliyorlar tabii… Bir gün dediler ki, geçmişte sen bir hasta olarak doktorlara gittin, şifa aradın. Şimdi biz sana bir doktoru getireceğiz… Bizim psikiyatr bir arkadaşımız var, çok sıkıntılı, devamlı depresyon geçiriyor… Senin "Delilik Ülkesinden Notlar" kitabını da okumuş ve etkilenmiş. Öyle hissediyoruz ki seni tanımak ve dinlemek istiyor. Faydası olacağını da umuyoruz, bu arkadaşımızı sana getireceğiz… "Vallahi ne söyleyeyim! Kendimi kimseye yol gösterebilecek mevkide görmüyorum ama buyursun gelsin." dedim.

Getirdiler…

Evet, psikiyatr hanımı getirdiler… Özel bir klinikte çalışıyormuş, çok cici bir hanım. Böyle güzel ve gencecik bir hanım; fakat rengi sapsarı… Yüzünün hatları sanki geriye çekilmiş gibi gergin ve çok mutsuz bir görünümü var.

Neler konuştunuz?

Biraz hoşbeşten sonra, huzursuzluğunu izhar etti… "Neniz var, bir anlatsanız!" dedim. Dedi ki "Her şey boş geliyor. Baktığım her yerde büyük bir boşluk görüyorum. Hiçbir şeyden lezzet alamıyorum!" Baktım ki çok karamsar, kötümser bir hâl içinde... Neler okuduğunu sordum… Nietzsche ve Schopenhauer okuyormuş… "Haa, sizden bir ricada bulunayım. Bunlar iyi hoş da… Nietzsche ve Schopenhauer bir müddet için kenarda dursun lütfen. Siz dinimizi öğrenmeye çalışın. Işık dinimizden gelecektir… Size kuvvetle dinimizi öğrenmeyi tavsiye ediyorum!" dedim.

İyi de nereden öğrenecek?

O an elimden geleni yaptım ve bir kâğıda İslam'ı tanıtan sade bir metin yazdım. Bazı kitap isimleri verdim ve bunları okuyun, dedim. Aradan kısa bir zaman geçti. Bir gün telefon çaldı ve psikiyatr hanım heyecanlı bir ses tonuyla konuştu: "Ayşe Hanım okumam için bana birtakım kitaplar verdiniz ama siz Delilik Ülkesinden Notlar'da büyük bir heyecan ve tutkuyla İbni Arabî'den bahsediyordunuz. Dikkatimi çekmişti. Ben de işe oradan

başlayayım dedim!”…

İbni Arabî’yi mi okumuş?

Evet, okumuş…

Siz tavsiye etmemiş miydiniz?

Etmemiştim… Füsus çok zor bir metin, ağır gelebilir diye düşündüm. Kendi kendine karar vermiş okumuş ve çılgına dönmüş. Bende gösterdiği müthiş etkiyi yapmış kitap. Adeta Şeyh-i Ekber’in ruhaniyeti onu da kuşatmış. Müthiş bir aşk süreci hayatında; aşkla ve şevkle Füsus’u bitirdi. Her okuduğu bölümde heyecanı kat kat arttı. Sonunda bu arkadaş o karmakarışık hâlden sağlam bir iman hâline ulaştı. Derin bir tecessüsle İslam konusundaki bilgilerini geliştirdi ve tamamen İslami bir hayat yaşamaya başladı. Daha sonra da kendisi gibi ihtida etmiş bir doktorla hayatını birleştirdi. Bu mutlu olay üzerine bana onu getiren doktorlar “Her zaman doktor hastaya şifa vermez, bazen de hasta doktora şifa verir.” demişlerdi. İşte böyle hoş bir olaydı…

Sizinle konuşurken bir yandan da dikkatle evinize bakıyorum… Hayatınız neredeyse bu evde geçiyor. Eviniz sizin için ne ifade ediyor?

Bu oturduğum ev kırk yıldır içinde olduğum bir mekân; oturduğumuz koltuklar da kırk yıldır buradalar. 1970’lerin başında taşınmışız Gayrettepe’deki bu siteye. O zamanlar değişik bir iç hayatım varmış ki, 13. katta oturmaya razı olmuşum. Kartal yuvası gibi bir şey… Bazı insanlar asansöre binmekten korkacak ya da deprem olacak, böyle şeyler düşünmemişim. Burada 40 senem geçti; evime çilehanem diyordum. Üç yatak odası var ya da yatılabilecek oda… On sene sırayla her bir odada çile doldurdum. Fakat hayatımın bir yerinde bomboş bir kalpten bambaşka bir dünyaya geçtim. Aynı mekânda ne büyük bir ruh macerası geçirdim. Tam anlamıyla bir hicret olayı… Aynı mekândasınız ama hicret ediyorsunuz, iç dünyanız tamamen değişiyor, çevreniz değişiyor, meseleleriniz değişiyor… Pencereden bakınca Topkapı Sarayı’nın gözükmesi bana her zaman ferahlık vermiştir. İçinde Hırka-i Şerif var… Üsküdar’da oturan, ricalden biri de her sabah uyandığında “Yarabbi, bana Hırka-i Şerif’e bakan bir ev bağışladın, şükürler olsun!” dermiş. Ondan ilham alarak bu duayı yapmaya çalışıyorum…

Kırk yıldır aynı koltuklar demiştiniz, bana rahat geldi bu koltuklar…

Oturduğumuz koltuklar, rahmetli büyükdayım Rauf Orbay'ın senelerce oturduğu koltuklar… Bunları atmaya kalktılar bir taşınma sırasında, Bülent Oran sahip çıktı… Rauf Dayımın hatırasına çok büyük bir muhabbeti vardı Bülent'in; sevgi dolu bir insandı zaten… Muhabbet dolu bir insan... Rauf Dayımın hatırasına da derin bir sevgiyle bakıyordu… Bu koltuklar bana Rauf Dayımla olan geçmişimi hatırlatıyor. Karşımdaki koltukta bir genç oturuyor mesela ve bir şey soruyor. O gence hiçbir şey anlatamayacağımı biliyorum. Hiçbir şekilde iletişim kuramayacağız. O zaman Rauf Dayımı hatırlıyorum… Ben karşısında oturur, dayımı kızdırmak için çiğ çiğ solculuk numaraları yapardım… O ise büyük bir ümitle, büyük bir şefkat ve muhabbetle bakar; tebessüm ederdi… Hiçbir şey empoze etmeye çalışmazdı. Dünyada hayata o kadar ümitle bakan çok az insan gördüm, gördüklerim de dervişler arasında. O kadar kötü ve karanlık badireler geçirmiş bir insan… Bu kez ben öfkelenirdim; karamsarım ve nihilisttim. Bu adam niye bu kadar iyimser, hayata bu kadar ışıklı tebessümlerle bakılabilir mi? Onu ancak şimdi anlıyorum… On sekiz yaşındaydım, bana bir Kur'an-ı Kerim hediye etti… Daima içinden aynı anda bir de dua ettiğini düşünmüşümdür.

Bizde aristokrat bir sınıf yok ama bir ruh asaleti var galiba… Rauf Bey bana biraz böyle bir şey çağrıştırdı…

Bence de öyle… Rauf Dayım yapayalnız otururdu ve çok az konuşurdu. Geçmiş hakkında neredeyse hiç konuşmazdı. Hem tebessüm eder, hem de iyimser gözlerle çevresini temaşa ederdi… Denize bakardı bolca, denizci olduğu için. Burası da denize bakıyor. Hatta son zamanlarında bir defter tutmuş, annem anlatmıştı... Bugün poyraz, bugün lodos, bugün karayel diye…

HATİME

"İslam bizi geri bıraktı, Batı karşısında yenilgilerimizin sebebi İslam'dır!" hükmü, giderek bir inanç, bir yaşama biçimi hâlini aldı. Bunu da modernlik kisvesi altında hınç ve taassupla dolu telkinler hâlinde yaydılar; bu tür ideolojilere ve akımlara neredeyse meşruiyet kazandırıldı… Bu yanılgıların ortasında doğdum ve yetiştim. Gerçeğin ise tam tersi olduğunu pek çok bedel

ödeyerek idrak ettim.

Hayatımın ilk yarısı bir korku filmi gibi geçti… Varoluşuna sahih bir neden bulamayan insan; bilsin yahut bilmesin korku, endişe ve vehim içindedir. Ben bu marazî hâli, bir imtihandan geçiyor gibi ve en ağır derecelerde yaşadım… Allah hepimizi ve özellikle yeni nesilleri böylesi azaplardan esirgesin…

Şimdi şu eski koltuklarda oturuyorum ve gücümün yettiğince tefekkür ediyorum... Herkes geleceğe doğru hayal kurar; bense geçmişe doğru… Bir bahçeye yolculuk yapıyorum… Manolyalar, frenk üzümleri, yıldız çiçekleri, çimenler; tam bir cennet bahçesi… Bir zamanlar, yani çocukluğumda öyle bir bahçenin ortasındaydım; ama o nimetin o günlerde şükrünü eda edebilme hassasiyetine sahip değildim. Şimdiki hâlimle; aklım ve gönlümle o güzel bahçeye dönüyorum… Çimenlerin üzerine seccademi serip şükür namazı kılıyorum. Bu benim geçmişe doğru yolculuğum, geçmişe dönük hayalim.